

Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi

Indvandrarkvinnor och våld

**Handbok för personalen inom social- och
hälsovården**

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET
ARBETSMINISTERIET
MONIKA-NAISET LIITTO RY

Helsingfors 2005

SAMMANDRAG

Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Invandrarkvinnor och våld. Handbok för personalen inom social- och hälsovården. Helsingfors, 2005. 116 s. (Social- och hälsovårdsministeriets handböcker, ISSN 1236-116X; 2005:16)
ISBN 952-00-1744-5 (inh.), ISBN 952-00-1745-3 (PDF)

Avsikten med denna handbok är att stödja basservicen inom social- och hälsovården i att hjälpa invandrarkvinnor som har blivit utsatta för våld. Handboken baserar sig på intervjuer med yrkespersoner inom social- och hälsovården och organisationer, praktiska erfarenheter samt nordisk litteratur.

Internationella avtal förutsätter att kvinnor och flickor som blivit utsatta för våld får hjälp och stöd. Våld mot invandrarkvinnor och -flickor kan, i tillägg till våld inom par- och närstående-relationer, komma fram som hedersrelaterat våld, tvångsäktenskap, könsstympning av flickor, diskriminering samt rasistiskt våld. Kvinnor och flickor kan ha blivit utsatta för våld under krig eller konflikter redan innan de har anlänt till Finland eller de kan ha blivit offer för människohandel.

Enligt praktiska erfarenheter blir våld mot invandrarkvinnor nuförtiden ofta observerat, endast allvarliga våldsituationer kommer fram med större säkerhet. Det som hindrar invandrarkvinnor från att söka hjälp är på flera olika sätt invecklade i brist på språk- och medborgarkunskaper. Kvinnor känner inte nödvändigtvis till den finska lagstiftningen och det finska service-systemet. Handboken innefattar frågor som kan utnyttjas för att identifiera våld så tidigt som möjligt som en del av basarbetet inom social- och hälsovården.

När våld kommer fram i klientarbetet skall arbetstagaren bedöma situationens farlighet och klientens och barnens behov av stöd och tjänster. Den arbetstagare som möter en klient som har blivit utsatt för våld bär ansvaret att handleda offret till nödvändiga tjänster. Våldsoffer med invandrarbakgrund klarar sig bättre om det finns samordnat våldsförebyggande arbete samt stöd på eget språk.

Offret har rätt att få information om sin juridiska ställning och sina möjligheter. För att säkerställa klientens rättskydd i basservicen skall våldsituationerna dokumenteras och en tolk skall användas vid ärenden som handlar våld.

Expertis av och samarbete mellan olika yrkespersoner krävs för att våldspiralen kan brytas. Nätverksresurserna kan bäst utnyttjas genom att utveckla gemensamma förfaringssätt för olika aktörer i samarbete med organisationer och myndigheterna. Invandrarklienterna kan behöva konkret hjälp som organisationer i form av specialtjänster ofta kan erbjuda mer flexibelt än det kommunala servicesystemet.

Målet med lagen om likabehandling är etnisk likabehandling. Därmed skall minoriteterna beaktas då lokala verksamhetsmodeller för våldsförebyggande arbete planeras. Yrkespersoner, såsom arbetskrafts- och socialmyndigheterna, som möter invandrare i integrationsfasen är i nyckelposition i preventionsarbetet.

Nyckelord: familjevåld, flyktingar, integration, invandrare, invandring, kulturer, kvinnlig könsstämpning, kvinnor, rekommendationer, rättigheter, samarbete, screening, social- och hälsovården, våld, åtgärder, äktenskap

TIIVISTELMÄ

Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Helsinki, 2005. 116 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita, ISSN 1236-116X; 2005:16)
ISBN 952-00-1744-5 (nid.), ISBN 952-00-1745-3 (PDF)

Tämä opas on tarkoitettu sosiaali- ja terveysalan peruspalveluihin tukemaan väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten auttamistyötä. Opas perustuu sosiaali-, terveys- ja järjestöalan ammattilaisten haastatteluihin, käytännön kokemuksiin sekä pohjoismaiseen kirjalliseen aineistoon.

Kansainväliset sopimukset edellyttävät väkivallan kohteeksi joutuneiden naisten ja tyttöjen auttamista ja tukemista. Maahanmuuttajanaisiin ja -tyttöihin kohdistuva väkivalta voi ilmetä pari- ja lähisuhdeväkivallan lisäksi kunniaan liittyvänä väkivaltana, pakkoavioliittojen järjestämisenä, tyttöjen ympärileikkauksina, syrjintänä ja rasistisena väkivaltana. Naiset ja tytöt ovat saattaneet joutua väkivallan kohteeksi sodissa tai konflikteissa ennen Suomeen tuloa tai ihmiskaupan uhriksi.

Käytännön työstä saatujen kokemusten mukaan maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta jää nykyisin usein havaitsematta, esille tulevat varmimmin vasta vakavat väkivaltilanteet. Maahanmuuttajataustaisten naisten avun hakemisen esteet ovat monin tavoin kietoutuneet kielijärjestelmän ja kansalaistaidon puuttumiseen. Naiset eivät välttämättä ole tietoisia suomalaisesta lainsäädännöstä ja palvelujärjestelmästä. Oppaaseen on koottu kysymyksiä, joiden avulla väkivaltaa voidaan tunnistaa mahdollisimman varhain osana sosiaali- ja terveysalan perustyötä.

Kun väkivalta tulee asiakastyössä ilmi, työntekijöiden tulee arvioida tilanteen vaarallisuus sekä asiakkaan ja mahdollisten lasten tuen ja palvelujen tarve. Vastuu uhrin ohjaamisesta tarvittaviin palveluihin kuuluu sille työntekijälle, joka kohtaa väkivaltaa kokeneen asiakkaan. Maahanmuuttajataustaisen väkivallan uhrin selviytymistä edistää koordinoitu väkivaltatyö sekä tuki omalla äidinkielellä.

Uhrilla on oikeus saada tietoa juridisesta asemastaan ja mahdollisuuksistaan. Asiakkaan oikeusturvan takaamiseksi peruspalveluissa tulee dokumentoida väkivaltilanteet sekä käyttää väkivaltaan liittyvissä asioissa aina tulkkia.

Väkivaltakierteen katkaiseminen edellyttää useiden ammattilaisten osaamista ja yhteistyötä. Verkostojen voimavarat saadaan parhaiten käyttöön kehittämällä yhteisesti toimintatapoja eri toimijoiden, niin järjestöjen kuin viranomaistenkin välille. Maahanmuuttaja-asiakas saattaa tarvita konkreettista apua, jota järjestöt pystyvät erityispalvelujen muodossa usein tarjoamaan kunnallista palvelujärjestelmää joustavammin.

Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on etninen yhdenvertaisuus. Sen perusteella vähemmistöt tulee ottaa huomioon suunniteltaessa paikallisia väkivaltatyön toimintamalleja. Ennalta ehkäisevässä työssä avainasemassa ovat maahanmuuttajia kotouttamisvaiheessa kohtaavat ammattilaiset, kuten työvoima- ja sosiaaliviranomaiset.

Asiasanat: avioliitto, kotouttaminen, kulttuurit, maahanmuuttajat, maahanmuutto, naiset, oikeudet, pakolaiset, perheväkivalta, seulonta, siirtolaiset, sosiaali- ja terveydenhuolto, suositukset, toimet, väkivalta, yhteistyö, ympärileikkaus

SUMMARY

Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Immigrant women and violence. Handbook for victim help in social welfare and health care. Helsinki, 2005. 116pp. (Handbooks of the Ministry of Social Affairs and Health, ISSN 1236-116X; 2005:16)
ISBN 952-00-1744-5 (print), ISBN 952-00-1745-3 (PDF)

The purpose of this handbook is to support the basic services in social welfare and health care in helping immigrant women who have experienced violence. The handbook is based on interviews with professionals in social welfare and health care and related organisations, practical experience as well as literature produced in the Nordic countries.

International agreements provide that women and girls who have experienced violence should be helped and supported. Violence against immigrant women and girls can, in addition to intimate partner violence, include honour-related violence, forced marriage, genital mutilation of girls, discrimination, and racist violence. Women and girls may have experienced violence in wars or conflicts prior to arriving in Finland or they may have fallen victims of trafficking.

According to practical experience, violence against immigrant women remains at present often undetected; only the more serious violence situations are more likely to become uncovered. Barriers for immigrant women to seek help are, in many ways, related to lack of language and civic skills. Women are not necessarily familiar with the Finnish legislation and service system. The handbook includes a set of questions, which can be used to identify violence as early as possible as a part the basic work in social welfare and health care.

When violence is uncovered in client work, the employee must assess the dangerousness of the situation as well as the client's and her children's need for support and services. The responsibility to guide the victim to necessary services lies with the employee who comes into contact with a client who has experienced violence. The survival of an immigrant victim of violence is facilitated by co-ordinated work against violence as well as support provided in the victim's mother tongue.

The victim has the right to receive information on her juridical position and possibilities. In order to secure the client's legal protection, the violence against her must be documented. Also, an interpreter must always be present in matters concerning violence.

Cutting the chain of violence requires the expertise and cooperation of various professionals. Network resources can best be utilised by developing practices for different actors in cooperation between organisations and authorities. An immigrant client may need concrete help, which organisations are often able to provide more flexibly in the form of special services than the municipal service system.

The objective of the Non-Discrimination Act is to ensure ethnic equality. Accordingly, minorities must be taken into consideration when local operations models are designed for combating violence. Professionals such as employment and social authorities who have contact with immigrants in the integration phase play a central role in prevention.

Keywords: co-operation, cultures, domestic violence, genital mutilation, guidelines, immigration, integration, marriages, measures, refugees, rights, screening, women, social welfare and health care, violence

FÖRORD

Våld riktat mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som överskrider kulturgränserna. Multikultursektionens expertgrupp inom Stakes projekt för förebyggande av våld mot kvinnor och prostitution (1998–2002) konstaterade i sin slutrapport att identifieringen av våld mot invandrarkvinnor och -barn samt ingripande fortsättningsvis är en utmaning för social- och hälsovårdens klientarbete. Förutom social- och hälsovårdens personal möter bland annat polis-, rätts- och Arbetskraftsmyndigheterna i sitt arbete klienter med invandrabakgrund liksom även de organisationer som svarar för invandrarutbildningen.

Den färdigställda rätt omfattande handboken är främst avsedd för personal inom social- och hälsovården. Handbokens syfte är att hjälpa personalen att identifiera de kulturbundna formerna av våld riktade mot klienterna, att upptäcka våldets särdrag och bryta våldsspiralen med hjälp av ett tvärprofessionellt samarbete. Genom ett tidigt ingripande kan man förhindra våld riktat mot invandrarkvinnor och -barn, stöda dessa personers integrering och förebygga utslagning.

Handboken är utarbetad inom Monika-Naiset liitto ry. Insamlingen och behandlingen av materialet är utförd av filosofie magister Eija Kyllönen-Saarnio. För denna handbok har personal inom service specialiserad på invandrarkvinnor och våldspåslag samt personal inom huvudstadsregionens social-, hälso-, kris- och invandrarservice. I arbetet har även erfarenheter från klientarbetet inom Voimavarakeskus Monika samt information från de övriga nordiska länderna, främst Sverige och Norge utnyttjats.

Arbete med handboken styrdes av en arbetsgrupp med verksamhetsledare Reet Nurmi från Monika-Naiset liitto ry som ordförande. Arbetsgruppen medlemmar var överinspektör Sari Karhinen från social och hälsovårdsministeriets familje- och socialavdelning, specialforskare Pirkko Kiviaho från social- och hälsovårdsministeriets jämställdhetsenhet, ställföreträdande utvecklingschef Kirsi Mustonen från Förbundet för mödra- och skyddshem, direktör Päivi Parkkinen vid invandrarenheten i Helsingfors stad, projektchef Sirkka Perttu från Finlands Kommunförbund, specialplanerare Marie Rautava från Stakes, projektchef Minna Sinkkonen från Monika-Naiset liitto ry och specialplanerare Leena-Maija Qvist från arbetsministeriet.

Vi framför våra varma tack till de anställda inom Monika-Naiset liitto ry, arbetsministeriet, som finansierade projektet, de personer som intervjuades för handboken, styrgruppens medlemmar samt alla andra som deltagit i arbetet.

Helsingfors september 2005

Aino-Inkeri Hansson
Avdelningschef, överdirektör
Social- och hälsovårdsministeriet

INNEHÅLL

SAMMANDRAG.....	3
TIIVISTELMÄ.....	5
SUMMARY	7
FÖRORD.....	9
1 Varför har denna handbok utarbetats?	13
1.1 Våld mot invandrarkvinnor – hinder för integration	13
1.2 Internationella konventioner medför skyldighet att ingripa vid våld mot kvinnor.....	14
1.3 Översikt över det finska våldsförebyggande arbetet	17
1.4 Handbokens mål och avgränsningar.....	20
2 Våld som invandrarkvinnor och -flickor utsätts för.....	21
2.1 Våld i parrelationer som invandrarkvinnor möter	23
2.1.1 Våld mot invandrarkvinnor enligt uppgifter som kommit till polisens kännedom	24
2.1.2 Invandrarkvinnorna som specialtjänsternas klienter	25
2.1.3 Fenomenet i övriga Norden.....	27
2.1.4 Former för våldet mot invandrarkvinnor i parrelationer	28
2.2 Inte endast våld i parrelationer... ..	32
2.2.1 Heder, skam och våld	32
2.2.2 Påtvingat äktenskap och annat tvång	36
2.2.3 Omskärelse av flickor, dvs. könsstympning.....	38
2.2.4 Äktenskapsförmedling och kvinnohandel.....	39
2.2.5 Våld mot flickor och kvinnor i krig, konflikter och flyktingläger	42
2.2.6 Äldre personer som offer för våld i närstående relationer	43
2.2.7 Rasism, diskriminering och våld.....	44
3 Hinder för hjälparbetet.....	45
3.1 Myter och attityder som hinder för hjälparbetet.....	45
3.2 Offrets bristande kunskaper och språkfärdigheter utgör hinder.....	46
3.3 Det är svårt att söka hjälp mot våld.....	48
4 Hjälp till en invandrarkvinna och -barn som utsatts för våld	51
4.1 Fråga om våld i parrelationer – att samtala är att ingripa.....	52
4.1.1 Frågor som främjar en tidig identifiering.....	54
4.1.2 Följder av våld i parrelationer	57
4.2 Bedömning av läget.....	60
4.2.1 Bedöm tillsammans hur farlig situationen är	61
4.2.2 Våld är ett hot mot barnens välbefinnande.....	63
4.2.3 Våldsutövarens situation	65
4.3 Att stöda kvinnan.....	67
4.3.1 Informera kvinnan om hennes rättigheter	71
4.3.2 Skyddsplan	75
5 Tjänster till stöd för våldsoffer	77
5.1 Bedömning av behovet av tjänst	77

5.2	Basservice.....	79
5.3	Specialtjänster i det våldsförebyggande arbetet	80
5.4	Tolktjänster.....	82
5.5	Hjälp att få kontroll över sitt liv	83
5.6	Dokumentation är viktigt.....	84
5.6.1	Dokumentation av våldsoffrets berättelse	84
5.6.2	Dokumentation av misshandel inom hälsovården.....	84
5.6.3	Riktat undersöknings- och behandlingsprotokoll för undersökning av offer för sexuellt våld.....	86
6	Rekommendationer för en utveckling av servicesystemet	86
6.1	Rekommendationer för hjälparbete riktat till våldsoffer	86
6.2	Förslag till utvecklandet av förebyggande arbete.....	90
	Källor.....	93
Bilagor:		
	Bilaga 1. Intervjuer.....	103
	Bilaga 2. Invandrarkvinnor i Finland	104
	Bilaga 3. Uppgifter om medborgarskap hos våld utsatta kvinnor med invandrabakgrund i Finland	106
	Bilaga 4. Central lagstiftning	107
	Bilaga 5. Kontaktuppgifter till specialtjänster.....	109
	Bilaga 6. Litteratur och broschyrer	111

1 Varför har denna handbok utarbetats?

1.1 Våld mot invandrarkvinnor – hinder för integration

Våld mot kvinnor är ett globalt problem som i alla sina olika former överskrider kultur- och samhällsgränserna. Globaliseringen, när människor som representerar olika kulturer flyttar från ett land till ett annat, ger det *globala* problemet en ny innebörd: En invandrarkvinna som bor i Finland kan ha utsatts för våld från en man, förutom i den egna barndomsfamiljen, i ett tidigare eller nuvarande parrelation, i skolan, på arbetsplatsen eller på gatan, även under konflikter eller krig, under färd till eller vistelse i flyktingläger.

Finland har åtagit sig i många internationella konventioner att hjälpa offer samt att arbeta för förebyggandet av våld mot kvinnor, till exempel enligt Peking-deklarationens handlingsplan (mer om avtalen i avsnitt 1.2). I ett flertal konventioner framhålls att våld på grund av kulturella, religiösa eller traditionella skäl inte är acceptabelt. Konventionerna ålägger staterna att vid behov även ingripa i maktrelationerna mellan könen.

Våld mot kvinnor betraktas som en form av diskriminering av kvinnor och staterna skall ingripa mot detta. Enligt Finlands grundlag är människorna likvärdiga inför lagen. Ingen människa får särbehandlas till exempel på grund av kön, ursprung, språk eller religion om inte acceptabla skäl finns för detta. Integrationslagens syfte är att främja invandrarnas ställning och likvärdighet i det finländska samhället. Det finns därigenom särskilda legislativa grunder för att förhindra våld mot invandrarkvinnor, vilket är betydelsefullt eftersom våldet hindrar möjligheterna både att uppnå jämlikhet och att fullfölja integrationen. (Nurmi & Helander 2002.)

I klientarbetet mottas klienter som tillhör tiotals olika etniska grupper och antalet språk som används är ännu större. Invandrarna som individer och med familjer representerar ett eget kulturarv i Finland och de anländer till landet med sina samlade både positiva och negativa erfarenheter. På samma sätt som de finländarna som bosätter och rotar sig på andra håll, är de invandrarminoriteter som bor i Finland en del av vår befolkning, kultur, arbetsgemenskap, samhälleliga verksamhetsmiljö samt producenter och konsumenter av tjänster.

Invandrarnas integreringsprocess är oftast långvarig. Integreringen kräver likvärdiga möjligheter att delta i samhället samt gynnsamma ekonomiska, sociala och kulturella levnadsförhållanden. I den *multi-etniska jämlikheten* är språkfrågorna och de kulturella färdigheterna, som skiljer sig från majoritetsbefolkningens, speciellt framträdande. En offentlig diskussion om de problem invandrarna för med sig uppkommer lätt, men mer sällan diskuteras vilka typer av problem invandrarna möter i Finland.

Under åren 1998–2002 eftersträvades inom multikultursektionen vid Stakes en utveckling av arbetet med att förebygga våld riktat mot invandrarkvinnor i projektet för förebyggande av våld mot kvinnor och prostitution. En sektion sammanställd av experter på våldsförebyggande arbete och invandrararbete arrangerade ett flertal seminarier som behandlade detta ämne. En diskussion inleddes om par- och närrelationsvåld mot invandrarkvinnor och -barn samt om behovet av specialtjänster. Konkret information om hur allmänt problemet är visades i en nationell utredning om invandrarnas klientskap i skyddshem och skyddshemsarbetets utveck-

lingsbehov (Haarakangas m.fl., 2000). Invandrarkvinnor¹ utgjorde 14 procent av skyddshemmens klienter trots att invandrarnas andel av hela befolkningen är under 2 procent.

Det våldsförebyggande arbetet skiljer sig väsentligt från övrigt arbete inom social- och hälsovårdssektorn därigenom att personalen ovillkorligen måste ta ställning mot användning av våld. Att använda våld är alltid brottsligt. Användningen av våld får inte accepteras i någon form. Kravet står inte i konflikt med invandrararbetets centrala princip att respektera klientens kultur. Våldet kan inte rättfärdigas på kulturella grunder oavsett om våldet är psykiskt, fysiskt eller sexuellt. Yrkesmänniskor inom social- och hälsovårdssektorn som i sitt arbete möter invandrarkvinnor som utsatts för våld skall genom sin verksamhet på alla sätt öka offrets trygghet och rättssäkerhet.

Det våld i par- och närstående relationer som riktas mot invandrarkvinnor kan på många sätt jämföras med det våld som riktas mot finländska kvinnor. Maktmissbruket och kontrollen kan dock visa sig i olika former, till exempel i form av hot och utnyttjande som bygger på en kvinnas bristande kunskaper (se avsnitt 2.1.4). Enligt erfarenheterna hos de organisationer som hjälper invandrare som utsatts för våld samt hos skyddshemmen misslyckas basservicen fortfarande ofta med att identifiera våld mot en invandrarkvinna. Personalen saknar förmågan att systematiskt direkt fråga klienterna om de utsatts för våld. Invandrarkvinnornas ofta bristande kunskaper om servicesystemet och de egna rättigheterna fördröjer ett aktivt hjälpsökande. För många kvinnor är det oklart var och av vem de kan begära hjälp. Till och med socialarbetarens roll är oklar för många invandrarkvinnor. Inom all central basservice borde beredskap finnas för att åtminstone kunna identifiera våld i par- och närstående relationer genom att fråga samt för att kunna hänvisa offret vidare. Våld riktat mot invandrarkvinnor och -flickor kan dessutom uppträda i andra former. Yrkespersonalen uppmärksamhet borde förbättras så att detta upptäcks oftare än i dag (se avsnitt 2.2).

När invandrarkvinnor som utsatts för våld får hjälp är detta på många sätt en fråga om främjande av jämlikhet och likvärdighet. Att komma ur våldscirkeln ger större möjligheter att integreras i Finland och uppnå en jämlik position som fullvärdig medlem i samhället. Våldet mot kvinnorna ger många olika följder för samhället. Våldet är ett brott, en kränkning av de mänskliga rättigheterna och ett hinder för jämlikheten. Våldets effekter sträcker sig på många sätt till barns och ungdomars välbefinnande. Om inget ingripande sker upprätthålls en anda som accepterar våldet. Man har konstaterat att modeller som innehåller våldsbeteende överförs till följande generation. Dessutom medför våldet mot kvinnor årligen kostnader på cirka 50 miljoner för staten, kommunerna och arbetsgivarna. De indirekta kostnaderna för förlorad hälsa och sämre välbefinnande samt försämrad arbetsförmåga bedöms vara ännu större. (Piispa & Heiskanen 2000.)

1.2 Internationella konventioner medför skyldighet att ingripa vid våld mot kvinnor

Förebyggande och eliminering av våld mot kvinnor har eftersträvat sedan slutet av 1970-talet i ett internationellt samarbete genom att komma överens om gemensamma mål.

---

¹ Dessutom publicerade sektionen år 2002 artikelkollektionen 'Väkivalta ei tunne kulttuurisia rajoja' (Nurmi & Helander 2002).

Förenta nationernas *konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor* (FN:s Kvinnokonvention) från 1979 förpliktigar konventionsstaterna att garantera mänskliga rättigheter även för kvinnor samt att förbjuda diskriminering av kvinnor vilket omfattar både direkt och indirekt diskriminering. FN:s kvinnokonvention innehåller mycket omfattande principer om jämlikhet och diskrimineringsförbud samt refererar till frågor om de mänskliga rättigheterna som är ytterst viktiga för kvinnor (Pentikäinen 2002). Konventionen ålägger bland annat konventionsstaterna att förhindra all slags exploatering av kvinnohandel och prostitution. Nu-förtiden har individer och samfund möjligheter att anföra besvär mot konventionsbrott.

För Finlands del uppmärksammade den så kallade CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) -kommittén, som övervakar verkställandet av FN:s Kvinnokonvention, år 2001 det allmänt förekommande våldet mot kvinnor och invandrarkvinnornas svaga ställning i Finland. Våldet mot kvinnor konstaterades vara oroväckande allmänt i Finland och Finland uppmanades att vidta effektivare åtgärder för att förebygga våld. Eftersom invandrarkvinnorna utsätts för dubbel diskriminering både på grund av kön och på etnisk bakgrund kräver kommittén att Finland deltar i forskning och vidtar effektiva åtgärder för att eliminera diskrimineringen. (CEDAW 2001.)

Våld mot kvinnor har även definierats som ett brott mot de mänskliga rättigheterna vid FN:s konferens om de mänskliga rättigheterna i Wien år 1993.

I slutdokumentet från den Fjärde världskonferensen om kvinnor som arrangerades i Peking år 1995 konkretiserades målen för arbetet med att förebygga våld mot kvinnor. I syfte att stärka kvinnornas ställning godkändes en handlingsplan i vilket våldet mot kvinnor definierades på följande sätt:

'Våld mot kvinnor innefattar varje våldshandling som är baserad på kön och som resulterar i, eller som sannolikt resulterar i, fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor. I begreppet ingår även hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckliga frihetsberövanden, vare sig det sker i det offentliga eller det privata livet. Därmed innefattar våld mot kvinnor följande handling men är inte endast begränsade till dessa:

- a. *fysiskt, sexuellt och psykiskt våld som förekommer inom familjen, innefattande kvinnomisshandel, sexuellt utnyttjande av flickebarn i hushållet, våld i anknytning till hemgift, våldtäkt i äktenskapet, könsstympning och andra traditionella praktiker som är skadliga för kvinnor, icke-äktenskapligt våld och våld i anknytning till exploatering*
- b. *fysiskt, sexuellt och psykiskt våld som förekommer utanför hemmet, inklusive våldtäkt, sexuellt utnyttjande, sexuella trakasserier och hot på arbetsplatsen, inom utbildningsväsendet och annorstädes, kvinnohandel och påtvingad prostitution*
- c. *fysiskt, sexuellt och psykiskt våld förövat eller översett av staten, varhelst det förekommer.'*

I handlingsplanen från Peking konstateras att våldet mot kvinnor är ett hinder på vägen mot jämlikhet, utveckling och fred. Våldshandlingarna både kränker och försämrar kvinnornas möjligheter att åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter eller kan till och med omintetgöra detta helt. Handlingsplanen ålägger regeringarna att fördöma våldet och arbeta för att stoppa våldet oberoende av om detta orsakas av seder, traditioner eller religion. Skyddshem skall ordnas för kvinnor och flickor som utsätts för våld liksom även nödhjälp,

medicinsk, psykisk och annan rådgivning och terapi, rättshjälp samt ändamålsenlig hjälp för försörjning.

I handlingsplanen betraktas invandrarkvinnor och -flickor som en specialgrupp. I planen konstateras bland annat att minoritets-, flykting-, invandrar- och gästarbetarkvinnor samt kvinnor som lever i områden påverkade av krig och väpnade konflikter är speciellt utsatta för våld. Invandrarkvinnor och -flickor – även gästarbetarkvinnor – som blivit offer för könsbaserade våldshandlingar skall enligt planen erbjudas tjänster på offrets eget språk och med beaktande av offrets kultur.

Slutdokumentet ålägger regeringarna att inleda omfattande åtgärder för att stoppa våldet och hjälpa offren. I kraven ingår bland annat uppföljning och utveckling av lagstiftningen, utveckling av utbildningen, ökad medvetenhet och finansiering av olika åtgärder. Som konkreta åtgärder upptas bland annat utbildning av primärhälsovårdens personal i identifiering och behandling av våldsoffer.

Även ett flertal av Europeiska unionens och andra europeiska samarbetsorganisationers avtal förutsätter konkreta åtgärder av medlemsstaterna för att motverka våldet mot kvinnor. Europeiska unionen har förbundit sig att respektera kvinnornas och männens jämlika rättigheter och friheter. Amsterdamfördraget från år 1997 förutsätter att medlemsstaterna främjar kvinnornas och männens jämlikhet. Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna bekräftar principen om jämlikhet mellan män och kvinnor och förbjuder diskriminering på grund av kön. Skyldigheten att förverkliga jämlikhet mellan män och kvinnor omfattar alla områden. (Pentikäinen 2002.)

Utvecklingen av det våldsförebyggande arbetet i EU:s medlemsstater stöds bland annat genom finansiering av det internationella samarbetet (Daphne-programmet). Med EU-expertkonferenserna arrangerade i Wien 1998 och Jyväskylä 1999 som grund har rekommendationer för det våldsförebyggande arbete lämnats till medlemsstaterna. Rekommendationerna berör bland annat rättegångar i samband med familjevåld, anordnande av skyddshemstjänster, behandlingsprogram för män som utnyttjar våld samt forskning inom området (Keeler 2000). Till exempel vid utvärdering av åtgärder i samband med våld mot kvinnor, såsom polisutredningar, rättsliga åtgärder och skyddshemstjänster, bör enligt rekommendationerna framför allt de kvinnor som utsatts för våldshandlingarna höras.

År 2002 publicerades en handbok i goda tillvägagångssätt inom det våldsförebyggande arbetes olika delområden (Good practice guide to mitigate the effects of and eradicate violence against women 2002). Goda tillvägagångssätt vid hjälp till invandrarkvinnor är enligt handboken:

- att representanter för minoriteter, särskilt kvinnor, arbetar inom den service som är riktade till kvinnor i minoritetsgrupper (handboken, 62)
- att multikulturella frågor beaktas i den nationella planeringen parallellt med andra specialtema² (handboken, 84)

I rekommendationen som godkändes av Europarådet år 2002³ (Council of Europe 2002) framhålls att medlemsstaterna är skyldiga att skydda kvinnor mot alla slag av våld oberoende av

---

² Hänvisningar förekommer till exempel till multikultursektionen inom Projektet för förebyggande av våld mot kvinnor (1998-2002) som var verksam i Finland.

vem som utför våldshandlingen. Denna skyldighet kan inte åsidosättas genom att hänvisa till kultur, religion eller traditioner. Staterna skall bland annat utveckla förfaranden som garanterar offrens säkerhet och ger dem större utrymme för eget beslutsfattande (empowerment) med hjälp av stödtjänster. De skall utveckla lagstiftningen, öka medvetenheten och utbildningen om våldet mot barn och ungdomar samt garantera specialutbildning för yrkespersonal. Det förebyggande arbetet skall vara brett.

Även många andra internationella organisationer, såsom Världshälsoorganisationen WHO⁴, har fäst uppmärksamheten vid våldet mot kvinnor och utfärdat egna rekommendationer för bekämpandet av våldet. Enligt WHO är våldet globalt sett en större hälsorisk för kvinnorna än cancer, trafikolyckor eller malaria.

Människohandeln tillhör de allvarligaste människorättsliga utmaningarna i den nuvarande världen. Man försöker bekämpa människohandeln med olika fördrag och samarbetsformer bland annat inom ramen för Förenta nationerna (FN), Internationella arbetsorganisationen (ILO), Europeiska unionen (EU), Europarådet (EN), Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa (OSSE) och NATO samt på nordisk och baltisk nivå. *Konventionen för att bekämpa människohandel och exploatering av prostitution av andra* som upprättades år 1949 har under lång tid fungerat som det viktigaste och enda uttryckliga internationella instrumentet mot människohandel (SopS 33/72). För närvarande är det viktigaste internationella avtalet *Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet* samt dess *tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn*. Konventionen förutsätter att stödtjänster och juridisk hjälp anordnas för människohandelns offer. Människohandeln ordnas ofta i prostitutionssyfte. I bakgrunden agerar internationella brottsorganisationer. Dessutom har en konvention om bekämpande av människohandel i Europaregionen färdigställts år 2004 i Europarådet.

1.3 Översikt över det finska våldsförebyggande arbetet

I arbetet med att hjälpa offer för våld mot kvinnor, våldsutövare och barn som bevittnar eller utsätts för våld används termen våldsförebyggande arbete (på finska *väkivaltatyö*; Rautava & Perttu 2002; Paavilainen & Pösö 2003a). Ansvaret för det våldsförebyggande arbetet ligger hos staten och kommunerna, i praktiken hos polisen och kommunernas social- och hälsovård. Vid sidan av de kommunala tjänsterna produceras tjänster i betydande omfattning av olika organisationer.

Tjänsterna kan granskas ur perspektivet basservice och specialtjänster. Med basservice avses till exempel det hjälparbete som utförs som en del av social- och hälsovårdens basarbete, såsom identifiering av offer, sammanträffanden, stöd, läkarvård, rådgivning och hänvisning till annan lämplig service.

Med specialtjänster avses tjänster som framförallt avser problem i anslutning till våld där klienterna utgörs av våldsoffret, utövarna eller barn som bevittnar våld. Dessa är skyddshem,

---

³ Recommendation 2002:05.

⁴ Ytterligare information om WHO:s rekommendationer:
http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/en/

skyddshemmens öppna tjänster och eftervård, terapeutiska grupper för olika intressenter, krisbostäder, tjänster med låg tröskel samt särskilt rådgivningstjänster avsedda för våldsoffer. Bland specialtjänsterna är en del specialiserade på att hjälpa bestämda målgrupper, till exempel offer för sexuellt våld (Våldtäktskriscentral Tukinainen) eller invandrarkvinnor (Monikulttuurinen Voimavarakeskus Monika). Trots att specialtjänsterna i huvudsak produceras av organisationer upprätthåller även kommunerna och kyrkans familjerådgivningscentraler specialtjänster på vissa orter. Gränsen mellan specialtjänsterna och basservicen följer därmed inte entydigt gränsen mellan den offentliga sektorn och organisationssektorn.

De regionala skillnaderna är stora i tillgången på tjänster samt i tjänsternas omfattning och form. Tillgången på specialtjänster är liten, antalet skyddshem är till exempel 23 och antalet skyddshemsplatser 118. Dessutom förekommer skillnader i användningen av dessa: Enligt en utredning i Södra Finlands län utnyttjar inte alla kommuner de befintliga skyddshemstjänsterna. (Usko, toivo, apu 2003.) Specialtjänsterna är regionalt koncentrerade. Ofta ingår till exempel en referensgruppsverksamhet som erbjuds i form av öppen tjänst i ett skyddshems verksamhet. På många orter saknas specialtjänster för kvinnor som har utsatts för våld och som inte får komma till skyddshem till exempel på grund av kommunala rutiner. Långa avstånd kan utgöra ett hinder för utnyttjandet av öppna tjänster.

Regionala skillnader orsakas också av olika kommunala och regionala koordinationsförfaranden. En förutsättning för hjälpen till kvinnor och barn är nätverksbildning över sektorsgränserna. Ett nära samarbete visar sig för klienternas del bland annat i en bättre förståelse för ett offers situation, ett tidigt ingrepp i våldssituationer och en mer preciserad hänvisning inom servicesystemet (Laine 2002). Att det tvärprofessionella samarbetet fungerar är viktigt speciellt då specialtjänster inte finns tillgängliga. På grund av den stora mängden aktörer blir olika gruppers arbetsuppgifter och ansvarsområden på lokal nivå lätt diffusa vilket försvårar hjälpen till olika parter och som i värsta fall kan utgöra en risk för våldsoffrets säkerhet (Sveins 2004).

Behovet av att utöka tjänsterna är stort med hänsyn till de internationella rekommendationerna. Enligt rekommendationer från EU:s expertkonferens (Keeler 2000) borde cirka 500 skyddshemsplatser finnas i Finland. I en internationell jämförelse är våldet mot kvinnor i någon mån mer allmänt i Finland än i de övriga europeiska länderna. En enkät som utfördes i slutet av 1990-talet (Heiskanen & Piispa 1998) visade följande:

- Av de finländska kvinnorna har 40 procent någon gång utsatts för våld eller hot från en man.
- Var tredje kvinna har blivit offer för fysiskt våld.
- Av de frånskilda kvinnorna har cirka hälften utsatts för våldsamt beteende från den tidigare maken – av de kvinnor som lever i parrelation har cirka 20 procent utsatts för detta.
- De kvinnor som har utsatts för våld finns i alla ålders- och socialgrupper.
- Våldet orsakar hat, rädsla, depression, minskat självförtroende, skam. De kvinnor som fått fysiska skador led nästan alltid också av psykiska följdverkningar.
- Trots att upprepning är kännetecknande för våld hade endast vart fjärde våldsoffer sökt hjälp mot våldet hos en hälsocentral (10 %), polisen (9 %) eller en socialbyrå (4 %).

I Finland har arbete för att förbättra situationen för kvinnor som utsatts för våld och för att förebygga våld utförts bland annat på följande sätt:

- Genom reviderad lagstiftning (revidering av strafflagen; lagen om besöksförbud 1999; utvidgning av lagen om besöksförbud 2004; reviderad sexualbrottslagstiftning 1999; rätt till kostnadsfri rättshjälp för offer som utsatts för viss typ av våldsbrott 1997; förbättring av brottsoffrets ställning genom ändring av rättegångsbalken 2003).
- Ett brett utvecklingsarbete: våldet mot kvinnor lyfts fram som ämne i samhällsdebatten, tjänsterna och det tvärprofessionella samarbetet utvecklas, yrkespersonalen utbildas (våldssektionen vid delegationen för jämställdhetsärenden 1990–1998; Projektet för förebyggande av våld mot kvinnor 1998–2002, som Stakes genomförde på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet).
- Forskning om våld mot kvinnor (undersökningar finansierade av social- och hälsovårdsministeriet, som utfördes av Heiskanen och Piispa åren 1997–2001; Finlands Akademis forskningsprogram).
- Prostitution och kvinnohandel, förebyggande av de olägenheter detta medför samt att föra fram detta i ljuset (Projektet Förebyggande av prostitution 1998–2002 som Stakes genomförde på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet).
- Anvisningar för undersökning vid sexuellt utnyttjande och misshandel av barn (Stakes, Taskinen 2003).
- Anvisningar för undersökning av ett våldtäktsoffer inom hälsovården (RAP – Raiskatun akuuttiapu 2002).
- En expertgrupps rekommendation till yrkespersonal inom social- och hälsovården som avser förebyggande av kvinnors och barns omskärelse samt förbättrande av välbefinnandet hos kvinnor som blivit stympade (Tiilikainen 2004).
- Social- och hälsovårdsministeriet har dessutom beviljat en specialfinansiering för forsknings- och utvecklingsprojekt som avser förebyggande av våld mot kvinnor samt har stött nationella aktörers deltagande i EU:s Daphne-program (gemenskapens handlingsprogram för förebyggande av våld mot barn, ungdomar och kvinnor).
- Dessutom har kommuner och organisationer utvecklat specialtjänster avsedda för våldsoffer och våldsutövare samt barn.

Finlands regering har åtagit sig i regeringsprogrammet (2003–2007) att förebygga våld mot kvinnor samt prostitution under regeringsperioden. Under våren 2004 träffades en överenskommelsen om regeringsprogrammets verkställande och samarbetet mellan olika förvaltningsområden. Utrikesministeriet koordinerar beredningen av det nationella handlingsprogrammet för förebyggande av handel med människor. Beredningsansvaret för ett brett nationellt program för minskande av våld lämnades till Rådet för brottsförebyggande. Det nationella programmet för minskande av våld täcker alla centrala delområden av våld – även våld mot kvinnor. En separat arbetsgrupp är tillsatt för att särskilt utreda våldet mot kvinnor. Arbetsgruppen bereder bland annat rekommendationer om åtgärder för bekämpande av våld mot kvinnor.

Social- och hälsovårdsministeriets handlingsprogram för förebyggande av våld i närståendeförhållanden och familjevåld för åren 2004–2007 ingår som en del i det nationella programmet för minskande av våld. Målet med social- och hälsovårdsministeriets handlingsprogram är att över hela landet förbättra social- och hälsovårdens nätverk av basservice och specialtjänster för våldsoffer och våldsutövare, effektivisera ett tidigt ingripande i problemet, speciellt hjälpen till barn och ungdomar som ser och utsätts för våld, samt att utveckla det våldsförebyggande arbetet och de yrkesmässiga färdigheterna att hantera problemen. (Social- och hälsovårdsministeriet 2004a.)

1.4 Handbokens mål och avgränsningar

Handbokens mål är att öka de kunskapsmässiga och funktionella beredskaperna hos olika branschens yrkespersonal att identifiera, behandla och förebygga alla typer av våld mot invandrarkvinnor och -flickor. Många rekommendationer angående våld i par- och närstående-relationer är likaså lämpliga när finländska klienter får hjälp eftersom de problem och följder som våldet medför på många sätt är gemensamma för alla kvinnor. De gemensamma frågorna avser till exempel trygghet, behandling av de andliga och fysiska men som våldet orsakar, försörjning och vårdnad om barn. Den allmänna utvecklingen av det våldsförebyggande arbetet stöder hjälpen till invandrarkvinnorna men är ännu inte tillräcklig för invandrarkvinnors del.

Kvinnorna med invandrabakgrund är en ytterst mångskiftande grupp. Medan en del kvinnor finner sin plats i Finland, glider många andra kvinnor allt längre från arbete, utbildning och försörjning. Servicesystemet borde även ta hand om problemen hos de kvinnor som inte kan språket och som saknar medborgarfärdigheter. Målsättningen med handboken är även att ge verktyg för hur denna klientgrupp skall beaktas inom servicen. Trots att tyngdpunkten ligger på identifieringen av våld i par- och närståenderelationer behandlar även handboken kortfattat vissa andra former av våld mot invandrarkvinnor och -flickor samt speciella frågor som hör till dessa (se avsnitt 2.2).

Inför handboken intervjuades personal som i sitt arbete inom basservicen och specialtjänsterna möter invandrarkvinnor som utsatts för våld (bilaga 1). Temaintervjuerna av personal genomfördes hösten 2003 och vintern 2004 inom social- och hälsovårdssektorn, invandrarservicen och organisationer som producerar specialtjänster för våldsoffer. En del arbetstagare hade invandrabakgrund. Materialet sammanställdes för handbokens planeringsarbete. Syftet var att få information om de problem personalen möter i det praktiska arbetet, verksamhetsmetoder som enligt erfarenhet fungerar väl samt behoven av utveckling. Syftet med att använda intervjuerna i texten är att åskådliggöra våldsoffrens komplicerade situation och personalens val. Offren kan inte identifieras i intervjutexterna och i syfte att säkra anonymiteten har endast de anställdas verksamhetsområde angivits – social- eller hälsovård eller en organisation.

Dessutom ingick sammanträffande med ett flertal experter och invandrarkvinnor som återhämtat sig efter våld och varit skyddshemsklienter. Handboken är utarbetad inom en organisation som producerar specialtjänster för invandrarkvinnor som utsatts för våld, Monika-Naiset liitto ry. Handboken är i huvudsak finansierad av social- och hälsovårdsministeriet samt i viss utsträckning även av arbetsministeriet.

Definition och avgränsning av de begrepp som används i handboken:

Med **våld mot kvinnor** avses varje våldshandling i hemmet eller utanför hemmet som är baserad på kön och som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor. Begreppet täcker även hot om sådana våldshandlingar och tvång.

Våld i parrelationer är våld mot sambo eller mellan makar.

Våld i närrelation innefattar våld som förutom inom kärnfamiljen utövas av anhöriga eller personer som tillhör arbetsgemenskapen, grannarna eller vänkretsen. Våldsutövare i närrela-

tion kan vara syster, bror, pojkvän, älskare, närvårdare, far, mor, styvfar, styvmor, barn (särskilt vuxna barn), arbetskamrat, chef, vän eller granne.

Med **våld mot invandrarkvinnor** avses här könsbaserat våld som utövas mot kvinnor av annat än finländskt ursprung. Som invandrare betraktas även andra generationens invandrare. För servicesystemets del kan hjälpbehovet hos kvinnor som ingår i denna grupp även vara relaterade till våld som kvinnorna utsattes för *före immigrationen*.

I en **mångkulturell familj** kommer makarna från olika länder eller etniska grupper. Sådana är till exempel familjer som bildats av en finländare och en invandrare.

I en **invandrarfamilj** har båda föräldrarna invandrarbakgrund. Även i detta fall kan familjen vara mångkulturell och representera två olika etniska grupper eller nationaliteter.

Begreppet **våldsoffer** används parallellt med **kvinnor utsatta för våld** trots att begreppet har kritiserats för att stämpla en kvinna som utsatt för våld. Dessutom upplever man att begreppet reducerar värdet i den relation där våldet förekom. (Husso 2003.)

Vi rekommenderar att även annan branschlitteratur utnyttjas parallellt med handboken (se bilaga 6).

2 Våld som invandrarkvinnor och -flickor utsätts för

Hjälparbetet som avser en kvinna eller ett barn med invandrarbakgrund som utsatts för våld påverkas i stor utsträckning av offrets ställning i familjen och i den egna gruppen. I vissa samhällen är kvinnornas ställning väsentligt svagare än männens vilket på många sätt kan avspeglas i en kvinnas ställning i Finland.

Grundlagen förutsätter att kulturer respekteras⁵. I grundlagen eller i den för invandrarna viktiga integrationslagstiftningen har dock ingen tydlig ställning tagits till vad respekten för kulturen innebär. I de allmänna motiveringarna till integrationslagen konstateras dock att normerna i invandrarernas egen kultur kan ge kvinnor och flickor skyldigheter som strider mot kvinnans ställning i det finländska samhället (arbetsministeriet 2002, 316).

I det finländska samhället är alla människors rätt tryggad i grundlagen oberoende av kulturella seder och bruk. Enligt grundlagen får ingen människa särbehandlas utan godtagbara skäl på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Våld är alltid ett brott och ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Det är inte tillåtet att betrakta en våldshandling som ett inslag i kulturen även om kulturella traditioner finns i bakgrunden såsom vid stymningen av flickors könsorgan.

Det är nyttigt för en finländsk arbetstagare att känna till de kulturella sedvänjorna. När hans/hennes erfarenhet och kunnande tilltar förmår han/hon närma sig kultursensitiva våldsof-

---

⁵ 'Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur' (grundlagens 17 §). Hänvisningar till lagstiftningen finns i bilaga 4.

fer, våldsutövare och andra berörda. I klientarbetet är klienten själv den bästa experten. Om du upplever att du inte förstår allt kan du be klienten om råd. *'Vi ser frågan så här, hur är det hos er?'* Undvik alltför stora generaliseringar utgående från en klient. Situationerna och känslorna är individuella.

Familjeuppfattningar och tillägnade könsroller påverkar en kvinnas tolkningar, känslor och bedömningen av den egna situationen. Familjeuppfattningen avspeglas i en individs agerande mångfacetterat och sträcker sig från försörjning till omsorg och människorelationer. Kulturerna kan uppdelas grovt med *familjeuppfattningen* som grund i två olika grupper, de som betonar individualiteten och de som betonar kollektivet. (Räty 2002, 57–59.)

'I kulturer som är individorienterade ses människan framför allt som en individ med egna åsikter och behov.' Med familj avses kärnfamiljen som med tiden kan ändra form. Valet av make bygger på individuellt val och äktenskapet bygger på känslomässiga band. Barnen uppmuntras till självständighet och eget ansvar. Varje individ är ansvarig för den egna försörjningen. Vid behov lämnar samhället stöd vid försörjningsproblem. (Räty 2002.)

'I kollektiva kulturer upplever människan främst att hon är medlem i gruppen' (Räty 2002, 58). Familjeuppfattningen är bredare än den föregående – flera generationer ingår i familjen. Äktenskapet är förutom en parrelation även ett avtal mellan familjer. Medlemskapet i en familj kräver respekt för och lojalitet mot familjen samt ansvar för det gemensamma hushållet. Vid behov kan familjen hjälpa medlemmarna finansiellt och på andra sätt. (Räty 2002.). För de personer som växer upp i en kollektiv familj är familjens sammanhållning en viktigare värdering än för personerna i individorienterade kulturer. Detta kan påverka en kvinnas vilja att söka hjälp *'bara för egen del'* (Aldunate 1999).

Trots att den finska lagstiftningen inte känner polygami kan en verklig familj även på grund av detta var mer omfattande än en västerländsk kärnfamilj (ruta 1).

När en familj flyttar till Finland kan de familjeinterna rollerna, inklusive könsrollerna, förändras. Mannen kan förlora möjligheten att utöva sitt tidigare yrke och därigenom tappa sin sociala status. I Finland uppmuntras kvinnorna att lämna hemmet för att studera eller delta i arbetslivet. Barnen lär sig ofta snabbare än föräldrarna det nya språket och de finländska sedererna och bruken samt vägleder föräldrarna. Föräldrarnas auktoritetsställning undergrävs förutom av de omgivande finländska värderingarna även av att familjens ungdomar lär sig det finska språket och den finska kulturen snabbare. Dessutom önskar kanske barnen leva lika fritt och självständigt som de finländska ungdomarna. (Räty 2002, 113.)

Ett våldsoffer kan ifrågasätta ett flertal kulturella normer i sina val. I många länder har kvinnorna endast i undantagsfall rätt till skilsmässa och då är kraven att mannen är svårt sjuk eller har dömts till fängelsestraff, eventuellt även makens medgivande (Räty 2002). I de kulturer där mannens dominans är framträdande, kan mannen uppleva att hans ställning ifrågasätts om kvinnan söker hjälp hos utomstående eller begär skilsmässa. Hon kan dra skam över den egna familjen och bli utsatt för kritik av den egna gruppen.

Trots att de kulturella dragen är relativt bestående, är ändå inte kulturerna oföränderliga utan de skapas av människornas verksamhet och interaktion samt förändras kontinuerligt. Människornas och samhällsgruppernas attityder förändras, i invandrargrupper kan ändringarna ibland vara mycket snabba.

Ruta 1. Månggifte och problem vid skilsmässosituationer

Inom vissa invandrargrupper kan skilsmässosituationen för kvinnan vara extra komplicerad på grund av månggifte. Engifte är den vanligaste formen för äktenskap i islamiska länder, även om islam tillåter giftermål med fyra hustrur. I vissa muslimländer där man följer civillagen är månggifte dock förbjudet. (Räty 2002.) Inom minoritetsreligioner kan parterna ingå äktenskap i enlighet med det egna trossamfundet och senare officiellt registrera äktenskapet enligt finsk lagstiftning. Ansökan om officiell registrering kan inlämnas även för äktenskap som ingåtts annanstans än i Finland. Enligt äktenskapslagen kan äktenskap inte ingås om den ena makens tidigare äktenskap ännu är giltigt. Men om det första äktenskapet inte stadfästs i Finland finns det inget absolut hinder för ett nytt ”*traditionellt*” äktenskap.

Att stadfästa ett äktenskap som ingåtts enligt finsk lagstiftning i enlighet med praxis i den egna kulturen kan vara svårt för en kvinna. Den tidigare maken kan vägra att samarbeta. Mannen kan i denna situation ingå äktenskap på nytt även enligt finsk lagstiftning: Mannen har enligt traditionell praxis då två hustrur, två familjer. Situationen kan vara svår för kvinnor som levt i en parrelation där de utsatts för våld; kvinnorna kan behöva stöd under skilsmässoprocessen.

Även i detta fall bör den individuella situationen beaktas: Alla vill nödvändigtvis inte skilja sig, trots att det gemensamma livet i verkligheten upphört. Ibland kan äktenskapet hindra en kvinna från att återvända till det tidigare hemlandet.

2.1 Våld i parrelationer som invandrarkvinnor möter

Ingen täckande forskningskunskap finns om det par- och närrelationsvåld som upplevs av kvinnor med invandrabakgrund som bor i Finland. De bedömningar som avser läget i Finland bygger bland annat på den information och de utredningar som avser skyddshemsverksamheten, på polisens uppgifter samt på andra undersökningar om invandrarnas ställning.

I en undersökning om invandrarnas levnadsförhållanden (Pohjanpää m.fl., 2003) frågade man ryssar, estländare, somalier och vietnameser om våld som de har utsatts för inom eller utanför en parrelation. Enligt undersökningen hade 14 procent av de ryska, 21 procent av de estländska, 43 procent av de somaliska och 15 av de vietnamesiska kvinnorna utsatts för våld. Bland dem som blev offer för våld under ett års tid utsattes 22 procent av ryssarna, 19 procent av estländarna och 3 procent av somalierna för sexuellt våld. Enligt undersökningen anmälde invandrarna endast sällan våldshandlingar till myndigheterna.

Tabell 1. Den senaste våldsupplevelsens karaktär hos kvinnor och män per invandrargrupp, procentandel av dem som upplevt våld

	Ryssar		Ester		Somalier	
	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män
I privat bostad	35	16	28**	6**	6	2
Ingen information till polisen	75**	47**	65	76	71	70
Kände våldsförövaren väl sedan tidigare	33	21	33**	6**	4	3
(n)	(48)	(19)	(40)	(17)	(77)	(64)

** Statistiskt signifikant differens mellan kvinnor och män

Källa: Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri (2003). Invandrarnas levnadsförhållanden. Ryssarnas, estländarnas, somaliernas och vietnamesernas liv i Finland år 2002. Elinolot 2003:1. Statistikcentralen.

Enligt en undersökning har 35 procent av de ryska kvinnorna, 28 procent av de estländska kvinnorna och 6 procent av de somaliska kvinnorna upplevt våld i privata bostäder. Tröskeln för att anmäla våldshandlingarna till polisen är enligt undersökningen hög. 75 procent av de ryska, 65 procent av de estländska och 71 procent av de somaliska kvinnorna anmälde inte fallen. Förövaren var känd för var tredje estländsk och rysk kvinna som utsattes för våld. I de fall då våldsutövaren var känd sedan tidigare kan man anta att bakgrunden är våld i par- eller närstående relationer.

Enligt polisens och skyddshemmens uppgifter representerar de invandrarkvinnor som utsatts för våld cirka 60 olika nationaliteter (bilaga 3).

2.1.1 Våld mot invandrarkvinnor enligt uppgifter som kommit till polisens kännedom

Ruta 2. Våld mot invandrarkvinnor i parrelationer enligt uppgifter som kommit till polisens kännedom (inrikesministeriet 2003a)

- I ca 70 procent av fallen är våldsutövaren den nuvarande maken, i ungefär 30 procent av fallen den tidigare maken.
- I 55 procent av fallen hade maken invandrabakgrund, i 45 procent av fallen var maken finländare.

Under år 2002 fick polisen kännedom om 360 våldsbrott i närstående relationer som var riktade mot invandrarkvinnor samt 53 sexualbrott. Inom fallen av våld i närstående relationer var 306 fall våld i parrelationer. De vanligaste brottsbenämningarna var misshandel (130), olagligt hot (52), lindrig misshandel (35) och brott mot besöksförbud (24). Bland sexualbrotten fanns 19 våldtäkter och 12 sexuella utnyttjanden av barn. Hälften av sexualbrotten genomfördes av okända personer. (Inrikesministeriet 2003a.)

Den största gruppen bland offren utgjordes av kvinnor med invandrarbakgrund som har fått finländskt medborgarskap (70), ryska (56) och estländska (28) kvinnor. Offren representerade totalt 40 olika nationaliteter. Av fallen som avsåg våld i parrelationer var 55 procent av våldsutövarna invandrare och 45 procent finländare. (Inrikesministeriet 2003a.)

2.1.2 Invandrarkvinnorna som specialtjänsternas klienter

Invandrarkvinnor som anlät till Finland på olika sätt blev under 1990-talet snabbt en stor klientgrupp vid skyddshemmen. Enligt en enkät utförd år 1998 (Haarakangas ym. 2000) var cirka 230 av skyddshemmens 1 600 klienter invandrarkvinnor⁶ vilket är 14 procent av klienterna. Dessutom fanns totalt cirka 215 invandrabarn i skyddshemmen. Invandrarklienternas andel i skyddshemmen i huvudstadsregionen utgjorde cirka 20 procent. Klienterna representerade över 30 olika nationaliteter från Europa, Asien, Afrika och Amerika. Ryska, somaliska och estländska kvinnor framstod som de största grupperna och som övriga större grupper nämns kvinnor från Filipinerna, Thailand, förra Jugoslavien, Iran, Irak och Turkiska regionen. Klienternas partners representerade 27 olika nationaliteter. Över hälften av männen var finländare. (Haarakangas m.fl. 2000; Ollus & Haarakangas 2002.)

Kvinnorna representerade olika invandragrupper. En del av kvinnorna har kommit till Finland genom äktenskap med en finländsk eller invandrad man, en del har kommit som invandrare, flykting eller asylsökande. I gruppen ingår även unga andra generationens invandrarflickor. (Haarakangas m.fl. 2000.) Enligt Aaltio (2002, 52) söker unga flickor skydd mot våld och tvång som familjemedlemmar utövar – familjen kan hindra flickornas skolgång, studier eller arbete med våld.

Enligt utredningen söker sig invandrarkvinnor till skyddshem av samma orsak som andra klienter, oftast för att få skydd mot fysiskt våld och hot samt mot psykiskt våld, såsom när en kvinnas rörelsefrihet eller utföranden av ärenden hindras. Bland andra orsaker nämns olika familjekriser, makens alkoholmissbruk, problem med livskontrollen eller skilsmässosituationer. En del kvinnor söker sig till skyddshem när de upptäcker att de kan lämna en otillfredsställande parrelation. Den kulturchock som invandringen medför och familjemedlemmarnas integrering vid olika tidpunkter samt de problem detta medför nämndes som en orsak till kriserna. Hos kvinnorna skapar även bristen på stödnät, släktingar och vänner behov att söka hjälp i skyddshem. (Haarakangas m.fl. 2000.)

Tidvis var det nödvändigt att avvisa kvinnor som sökte hjälp i skyddshem på grund av utrymmesbrist, under år 1998 cirka 270 gånger. Bristen på platser var mest kännbar i huvudstadsregionens tre skyddshem som avvisade cirka 20 klienter varje månad. Av dessa var cirka 3–4 invandrare. Platsbristen i huvudstadsregionen är ett problem särskilt för invandrarna. (Haarakangas m.fl. 2000.)

Enligt Ollus och Haarakangas (2002) känner inte kvinnorna det finländska basservicesystemet. Därför fördröjs begäran om utomstående hjälp onödigt vid våld. En del av invandrarkvinnorna kände inte till de egna grundrättigheterna, bland annat rätten till försörjning. Invandrare som har utsatts för våld och befinner sig i ett krisläge känner inte alltid till skydds-

---

⁶ I utredningen definierades personer med utländsk bakgrund som flyttat till Finland som invandrare.

hemssystemet. Kvinnorna får i allmänhet höra om skyddshemmen hos myndigheterna, oftast av en socialarbetare, ibland även vid en barnavårdscentral, hälsocentral, servicepunkt för invandrare, utlänningsbyrå eller hos polisen. Många kvinnor får kännedom om skyddshemmen av vänner, bekanta och skyddshemmens tidigare klienter. Därför är betydelsen av en invandrarkvinnas egna nätverk stor när hon söker hjälp.

Enligt en något annan typ av enkät⁷ fanns 170 invandrarkvinnor i skyddshem under år 2001 och då skulle deras andel av klienterna minska till under 9 procent (Aho & Rämö 2003, 49–50). I skyddshemmen i stora städer kan ingen förändring upptäckas. Andelen invandrare är fortfarande hög i synnerhet i skyddshemmen i stora städer. År 2002 var andelen invandrare i skyddshemmet i Esbo 21 procent, i skyddshemmen i huvudstaden, Vanda och Åbo 24–29 procent⁸. (Aaltio 2003, 5.)

Invandrarkvinnor som utsatts för våld kan också söka hjälp hos organisationernas specialtjänster. Till Voimavarakeskus Monika vid Monika-Naiset liitto ry kom 453 kontakter från invandrarkvinnor som utsatts för våld år 2003. Av dessa kom cirka 17 procent från orter utanför huvudstadsregionen. En del samtal kom dessutom från Ryssland och Estland där anhöriga till kvinnor som bor i Finland var oroliga för det våld som sker inom familjen. Hjälp till traumatiserade klienter är en utmaning även inom specialtjänsterna. Det är mycket svårt att hänvisa en kvinna som inte kan språket till befintlig service utan en språkkunnig stödperson. Mycket ofta är kvinnorna ångestfyllda och deprimerade samt håller sig själva skyldiga för det inträffade. När offret söker hjälp kan situationen var ytterst tillspetsad. Normalt pågår klientrelationen i cirka 3–4 månader, ibland till och med i ett år. Å andra sidan är den rådgivning och det stöd av engångskaraktär som resurscentret erbjuder ofta tillräckligt. En del klienter behöver inga andra socialtjänster. (Monika-Naiset liitto ry 2004.)

År 2003 fick resurscentret 93 nya klienter av vilka största delen var ryskspråkiga kvinnor. Kvinnor var i åldern 18–64 år. Både boendetiden i Finland, från några veckor till trettio år, och parrelationens varaktighet varierade. Vissa relationer var mycket långvariga. Även våldet kan ha pågått i årtal. Många kvinnor som utsatts för våld under lång tid har inte haft kunskap om de egna rättigheterna och möjligheterna att få hjälp. Våldsutövaren var i allmänhet den sökandes tidigare eller nuvarande make, i vissa fall ett barn eller en bekant. Våldsutövarens nationalitet nämndes 64 gånger och han var finländare i 52 fall. Även barn födda i kvinnornas tidigare äktenskap har i vissa fall utsatts för våld. (Monika-Naiset liitto ry 2004.)

---

⁷ I enkäten år 2001 frågades efter antalet *utländska* kvinnor i skyddshem, i enkäten år 1998 frågades efter antalet *invandrarkvinnor*.

⁸ Uppgifterna om skyddshemmen i huvudstaden, Vanda och Åbo kommer från Förbundet för mödra- och skyddshem.

2.1.3 Fenomenet i övriga Norden

I Sverige har man konstaterat att våld mot kvinnor födda utanför Europa är vanligare än i andra grupper. Enligt en enkät som utfördes i Sverige vid årsskiftet 1999–2000 har 12 procent av de kvinnor som är födda i Sverige utsatts för våld och 16 procent av de kvinnor som är födda utanför Europa. (Lundgren ym. 2001, 9.). En skyddshemsutredning som utfördes i Danmark (LOKK 2003) visade att en tredjedel av skyddshemsklienterna var gifta med danska män. Kvinnorna kom i huvudsak från Östeuropa och Asien. Offren hade utsatts för fysiskt, psykiskt och/eller sexuellt våld. Dessutom hade en del kvinnor hållits utan pengar, isolerade eller hungriga.

I Sverige har en undersökning utförts om våldssituationer i parrelationer som lett till kvinnans dödsfall (Rying 2001). Under åren 1990–1999 dog 164 kvinnor på grund av våld i parrelationer. Av dessa var 30 procent födda utanför Sverige. Andelen offer med invandrarbakgrund var tre gånger större än befolkningens andel av invandrare på cirka 10 procent. Andelen våldsutövare med invandrarbakgrund var 37 procent. I 40 procent av de fall där våldshandlingar ledde till att offret avled kände myndigheterna till mannens hot eller våldsamma beteende.

Paul (1998), som undersökte de norska skyddshemmens invandrarklienter, har fäst uppmärksamheten vid följderna av en misslyckad begäran om hjälp. Enligt Paul kan ett offer stötas ut ur den egna gruppen på grund av att hon söker sig till ett skyddshem. Kvinnans agerande, exponeringen av våldet, upplevs lätt som en social brännmärkning av den egna etniska gruppen och ett svek mot familjen och gemenskapen. Konsekvenserna kan därför bli allvarliga om offret inte får hjälp och stöd.

En kvinnas svårigheter kan också förvärras efter perioden i skyddshemmet. Kvinnor som har växt upp i kretsar med kollektiva värderingar utsätts för speciella svårigheter efter att de har frigit sig ur en relation och lämnat skyddshemmet, eftersom de tidigare har delat ansvaret för vardagen och beslutsfattandet med de övriga medlemmarna i familjen eller släkten. (Paul 1998.)

Diskrimineringsupplevelserna återkom på många olika sätt hos de kvinnor som Paul (1998) intervjuade. Enligt dessa tolkningen hos skyddshemspersonalen och övrig personal att våldet beror på invandrarnas kultur. Dessa kvinnor upplevde att personalen ställde sig nedlåtande till deras grupp och kultur, vilket påverkade kvinnornas vilja att ta emot hjälp. Gemensamt för invandrarkvinnor som lever i parrelation med en manlig invandrare var lojaliteten mot mannen. Lojaliteten hade samband med makarnas gemensamt upplevda erfarenheter som invandrare, såsom erfarenheterna av att klara sig i ett rasistiskt samhälle. Därför upplevde kvinnorna separeringen från mannen som besvärlig och förmodade att detta skulle försvaga hans ställning i samhället och den egna gruppen. Kvinnorna framhöll att de inte lämnar mannen för att han är *'utlänning'* eller *'färgad'*, utan på grund av mannens våldsamma beteende. (Paul 1998.)

I många sammanhang har den rättsliga ställning för invandrarkvinnor som har utsatts för våld uppmärksamats. Många kvinnor förlorar sitt uppehållstillstånd på grund av att äktenskapet upphör. Enligt en dansk utredning (LOKK 2003) kände de kvinnor som anlände till ett skyddshem i allmänhet inte till lagstiftningen. Var tredje kvinna saknade permanent uppehållstillstånd och hotades av utvisning. Enligt utredningen var det svårt eller omöjligt för kvinnorna att samla tillräckliga bevis på våld enligt utlänningslagen för att få nytt uppehållstillstånd. Åren 1998–2002 behandlade danska utlänningsmyndigheten 219 ansökningar om

uppehållstillstånd från invandrarkvinnor som separerat på grund av våld och av dessa beviljades 72 tillstånd (Centre for Gender Equality 2003, 42–42). Eftersom många kvinnor bedömer att möjligheterna att ta hand om sig själv och sina barn i hemlandet är dåliga eller omöjliga försöker de fortsätta i parrelationen efter att ha fått kännedom om lagstiftningen. I många fall är våldsutövaren redan känd för skyddshemmet – skyddshemmet har redan hjälpt mannens tidigare maka. (LOKK 2003.)

I Norge är bedömningen att rädslan för den rättsliga ställningen är en förklaring till den låga andelen asylsökande i skyddshemmen. I Norge utförs asylansökan i allmänhet i mannens namn. Förändringar i familjrelationerna kan därför påverka beslutet om asyl för kvinnan och barnen (Paul 1998, 39–41).

I Danmark har man observerat att våldshandlingarna ibland även riktas mot barn som flyttat med kvinnan och/eller parets gemensamma barn. Barnen kan utsättas för fysiskt eller psykiskt våld, behandlas illa eller leva med restriktioner. I vissa fall har våldsutövaren hotat barnen med utvisning eller redan från början förbjudit barnen att komma in i landet. I fyra fall fanns misstankar om att barnen hade utsatts för sexuellt våld. (LOKK 2003.)

2.1.4 Former för våldet mot invandrarkvinnor i parrelationer

Våldet i parrelationer kännetecknas av ett cykliskt förlopp, där goda och dåliga perioder, värme och våld följer på varandra. Våldet föregås ofta av ett skede med växande spänning då kvinnan och eventuellt även barnen noggrant följer mannens beteende. De lär sig vara försiktiga med vad de säger och gör samt vet att våldshandlingarna kan initieras av nästa vad som helst. Våldshandlingen följs ofta av ett skede då våldsutövaren genom löften och vädjanden får kvinnan att tro att våldet har upphört. Detta skede kallas ofta för *'smekmånadsskede'*. (Perttu 2002b, 87.). Risker för en upprepning av våldet i parrelationen är dock väsentlig.

Våld som förekommer i parrelationer är i allmänhet flera olika parallella former av våld. Yrkespersonalen bör beakta att även effekterna av psykiskt våld är traumatiska för offren. Det psykiska våldet kan även visa sig utan fysiskt våld och kan fortsätta även när det fysiska våldet har upphört. Identifieringen av psykiskt våld är oftast svårare för offret än identifiering av fysiskt våld. Skrämseltaktik och hot är inte lätt att uppfatta som våld och därför är frågor om sådant viktigt i hjälparbetet.

Isolering av offret och restriktioner kan speciellt för invandrarkvinnor ta extrema former. En del av de invandrarkvinnor som varit skyddshemsklienter har blivit tvungna att leva fångslade och isolerade på misshandlarens villkor. Offren har inte fått möjlighet att begära hjälp eller röra sig självständigt. (Aaltio 2002, 53–54.). Ett offer som hållits isolerat känner inte alltid ens till den egna adressen.

Sexuellt våld är alltid en traumatisk händelse. En våldtäkt är en händelse riktad mot sexualiteten som är ett av människans känsligaste och mest intima områden (Raijas 2000). I en undersökning har man fastställt att sexuellt våld förekommer i nästan sex procent av alla parrelationer, ofta som en av många våldsformer (Heiskanen & Piispa 1998). Effekterna av tidigare upplevt våld kan vara mycket långvariga. Effekten av det trauma som uppstår efter en upplevd sexuell våldshandling kan visa sig i senare skeden av livet, till exempel under en graviditet eller efter en födsel.

På grund av det sexuella våld som förekommer i en parrelation kan det i verkligheten vara omöjligt för en kvinna att fatta beslut om tillökning i familjen, i synnerhet om partnern kontrollerar kvinnans övriga agerande (Heise m.fl. 1999).

Våldet i en parrelation kan även förekomma i form av ekonomisk ofrihet och kontroll. Det kan bli nödvändigt för kvinnan att be om hushållspengar eller klara sig utan pengar. Mannen kan använda bidrag avsedda för försörjningen eller kvinnans lön för sina egna syften. Ett svårt ekonomiskt läge och avsaknad av stödfunktioner påverkar också en kvinnas erfarenhet av att klara sig på egen hand (Pence & Paymar 1993). Om tecken på ekonomisk kontroll eller utnyttjande förekommer under samtal finns det skäl att i samtalet ta upp de avbetalnings- och låneavtal som klienten träffat eller generellt de avtal klienten undertecknat.

Ett neutralt agerande hos myndigheterna som bygger på normer kan i vissa situationer kopplas ihop med ett våldsbeteende. Detta avser speciellt situationer där en invandrarkvinna som blivit våldsoffer har temporärt uppehållstillstånd och den man som utövat våldet är finländsk medborgare eller har permanent uppehållstillstånd. En upplösning av äktenskapet kan påverka beslutet om uppehållstillstånd. På så sätt kan en anmälan till myndigheterna om skilsmässa omvandlas till ett redskap för kontroll och maktutövning. I våldscykeln heta skeden kan skilsmäsoanmälan dras tillbaka i rädsla för att uppehållstillståndet skall gå förlorat.

I våldet ingår missbruk av manliga förmåner och dominerande ställning. En invandrarkvinna är i sämre ställning än en man, speciellt en finländsk man, på grund av de bristande språkfärdigheterna och okunskapen. I detta fall kan en kvinna kontrolleras med felaktig information. Om partnern representerar samma etniska grupp kan mannens makt accentueras på grund av kulturen och traditionerna. Missbruket av makt yttrar sig i form av en kontroll av kvinnornas, även flickornas, liv med utnyttjande av regler och restriktioner, hot och våld.

Våldet mot kvinnor är ett fenomen som sträcker sig över de kulturella gränserna. De speciella former av våld som invandrarkvinnor utsätts för bör beaktas i klientarbetet. Skillnaderna avser främst invandrarkvinnornas sårbara ställning i det nya landet, den svaga språkkunskapen och bristande kännedomen om samhället liksom okunskapen om de egna rättigheterna. I klientarbetet är det viktigt att känna till de speciella våldsformer som invandrarkvinnor utsätts för och som är möjliga att beakta i klientarbetet.

Former för våld mot invandrarkvinnor i parrelationer

Fysiskt våld och hot om våld

- fysiskt våld i olika former
- hot om våld och död
- hot om självmord eller mord-självmord

Psykiskt våld

- kränkande benämningar och förtryck, *'rysshora'*
- ojämlikt eller förnedrande bemötande
- utnyttjande av bristande språkkunskaper
- kontrollerande beteende
- skrämselektatik
  - med gester, ansiktsuttryck och handlingar
  - med hot om skilsmässa, till exempel *'om du söker hjälp tar jag skilsmässa och du blir utvisad'*
- isolering och restriktioner
  - hindrar sociala kontakter utanför hemmet (vänner, bekanta, släktingar i hemlandet)
  - begränsar eller hindrar rörelsefriheten utanför hemmet (håller som fånge, stänger ute eller på balkongen)
  - hindrar möjligheterna att arbeta eller delta i utbildning
- nedvärdering, förbud och anklagelser
  - *'sök hjälp om du vill, ingen tror på invandrare'*
  - *'ingen kommer ändå att förstå dig eftersom du inte kan språket'*
  - *'jag har räddat dig ur svåra förhållanden och du borde vara tacksam'*

Sexuellt våld och tvång att utföra sexuella handlingar

- påtvingad prostitution
- påtvingat sex mot kvinnans vilja
- tvång att titta på pornografi eller pornografiska beskrivningar
- hindra användning av preventivmedel

Ekonomiskt våld och kontroll

- kvinnan saknar pengar att disponera, har kanske inte ens eget bankkonto
- mannen använder själv pengar som är avsedda för familjens försörjning, såsom barnbidrag
- hindrar kvinnan att delta i utbildning och söka arbete
- utnyttjar kvinnan när när avtal träffas (växlar, avbetalningskontrakt)
- tvingar kvinnan att samla flaskor, sälja tobak eller alkohol

Utnyttjande av mannens förmåner och dominerande ställning

- kvinnan behandlas som tjänare
- håller fast vid de traditionella mans- och kvinnorollerna, till exempel genom att kräva att kvinnan stannar hemma och sköter barnen

Religiöst våld

- ringaktar och hånar den andra partens religion eller religiösa behov
- förbjuder religionsutövande
- skrämmer, utövar påtryckning eller utpressning med religiösa bestämmelser
- påtvingar religiösa normer och regler

Våld är också

- att försumma skötsel eller vägra hjälpa
- att använda barn som våldets redskap; hota att skada barnet, använda barnet som redskap i ett gräl, missbruk vid umgänge med barnet
- hot om att kvinnan förlorar barnen: *'en finländare får alltid vårdnaden'*
- latent våld; anda av våld, medvetenhet om möjligt våld

Ruta 3. Exempel på våld mot invandrarkvinnor i par- och närrelationer i Finland

'Mannen åkte iväg och lämnade kvinnan och barnet hemma. [...] hon kom för att hon hittat mannen på någon sylta i närheten och bett om pengar för att få mat åt sig själv och barnet, eftersom alla skåp var tomma. Mannen hade tydligen bett henne dra åt skogen och knuffat till henne i restaurangen. Hon hade sjunkit ihop, och velat få hjälp. Räddningsverket förde hit henne och barnet, som också var i restaurangen. Det fanns inget att behandla, hon var bara hungrig.' (hälso 22.1.2004)

'...fall där äktenskapet slutat med skilsmässa och där ex-maken kommer med hot. [...] det har förekommit våld i parrelationen och våldet har kanske upphört just då, [...] situationen fortsätter med upprepat hot, dödshot är rätt vanligt och umgänge i någon mån och ansökan om besöksförbud har ofta varit nödvändigt direkt i början. [...] många gånger har det i de här fallen varit fråga om hot via barnen...' (organisation 18.3.2004)

'Det kan hända att kvinnan inte har ett eget konto. Kvinnan känner inte till vilka förmåner hon är berättigad till. Förmåner kan gå direkt till mannens konto. Kvinnan har på mannens begäran undertecknat olika handlingar, t.ex. har barnbidragen betalats in på mannens konto – det här är inte så lätt att ändra på eftersom FPA måste begära mannens medgivande för ändringar. Män som utövar våld ger inte sitt medgivande så lätt.' (organisation 30.12.2003)

'Män som flyttat till orten har först gift sig med en finsk kvinna, skilt sig och därefter senare hämtat sin hustru/familj från hemlandet. Hustrurna har hamnat i isolering – eller hållits isolerade.' (social 13.2.2004)

'Det får inte bli så, att kvinnan är hemma med barnen och inte har en nyckel till bostaden och inte har möjlighet att röra sig utanför hemmet utan att mannen är med, att hon inte har några vänner, att hon inte vet någonting om samhället. En människa får inte isoleras totalt. Vi möter ofta på invandrarkvinnor som kan berätta om ett sådant öde: de har ingen nyckel och inga skor, då mannen lämnar hemmet får kvinnan stanna kvar bakom låsta dörrar. I den situationen finns det ingen möjlighet att söka hjälp.' (organisation 30.12.2003)

'En ung kvinna med tre barn. Också makens föräldrar misshandlar henne. Kvinnan har isolerats i en barack, hon är bunden och misshandlas regelbundet.' (hälso 22.1.2004)

'Mannen är i vissa fall i dålig psykisk kondition, han har t.ex. torterats, våldet riktar sig mot hustrun och barnen.' (hälso 19.11.2003)

'...en kvinna som upplevt mycket rått våld. Kvinnan hade ingått äktenskap med en finsk man. Det visade sig att mannen använde mycket alkohol. Mannen höll kvinnan som slav där hemma. Kvinnan hade inget annat liv än att städa och passa upp mannen.' (social 1.12.2003a)

'Ibland är hela släkten med och stör och utövar påtryckningar på kvinnan. Situationen tvingar in kvinnan i en svår skilsmässosituation. Det är möjligt att lova kvinnan en semesterresa till det tidigare hemlandet, men detta kan inte rekommenderas om den finska skilsmässan inte är giltig där.' (organisation 24.10.2004)

2.2 Inte endast våld i parrelationer...

Det våld som flickor och kvinnor med invandrarbakgrund utsätts för kan uppträda i form av upprätthållande av traditionella sedvanor som är skadliga. Å andra sidan har förtrycket av kvinnor och barn under de senaste decennierna fått nya former – eller åtminstone större proportioner. Kvinnohandeln har utvecklats till en omfattande organiserad brottslighet och i krig blir civila människor allt oftare offer. Våldet kan även uppträda i form av våld i närstående relationer mellan familjemedlemmar i olika ålder, såsom att barn agas eller att äldre människor behandlas kränkande. Kvinnor och flickor kan även diskrimineras på grund av sin etniska bakgrund.

Följderna av våld som kvinnor och barn utsätts för före ankomsten till Finland kan vara permanenta och visa sig förstärkta i något senare skede i livet.

För kvinnor och flickor är skadliga traditionella sedvanor

- Våld och mord som avser heder
- Tvångsäktenskap
- Omskärrelse av flickor, dvs. könsstympning

Övriga våldsformer är

- Våld mot kvinnor och barn i krig och konflikter samt under flyktingförhållanden
- Kvinnohandel
- Våld i närstående relationer som riktas mot äldre personer
- Rasism, diskriminering och våld

Även många andra sedvanor som bestäms av könstillhörigheten försvårar eller hotar flickornas liv, såsom abort och avlivning av flickebarn, kränkande behandling på grund av könstillhörighet, att flickor förvägras utbildning samt barnäktenskap (UNHCR 2003). I de västerländska samhällena borde större hänsyn tas till en eventuell ojämlik behandling av flickor vid hänvisning till utbildning samt unga flickors äktenskap. Dessa traditionella sedvanor liksom barns aga har dock avgränsats och ingår inte i denna handbok.

2.2.1 Heder, skam och våld

'Jag kommer i håg två dödshot där man sade att du är död om du går. Den person som hotar kan vara far, bror, farbror eller någon som är huvudperson, sammanhållande. Jag kommer ihåg situationer då en person har sprungit iväg för att rädda sitt liv.' (social 11.12.2003)

Med våld som berör hedersfrågor avses våld inom familjen som kränker flickors, kvinnors och pojkars rättigheter och utförs för att försvara hedersnormerna⁹. Bakom hoten och våldshandlingarna finns kulturella uppfattningar om familjens heder och försvaret av hedern i si-

---

⁹ 'violence occurring when families with 'honour-norms' violate girls', women's and boys' rights' (YK)

tuationer då man upplever att någon familjemedlems agerande eller beteende drar skam över familjen i den egna samhällsgruppens ögon. (Socialstyrelsen 2002.)

Uppfattningarna om vad som medför heder eller skam för en människa är olika för män och kvinnor i kulturerna. Begreppen skam och heder har därför blivit könsrelaterade. Sådant som är tillåtet för män och pojkar kan vara en skam för flickor. I grupper där hedersrelaterat våld förekommer är flickornas och kvinnornas heder bundna till speciellt sexuell oerfarenhet och klanderfritt rykte. (Kailo 2004; Socialstyrelsen 2002; Eldén 2003.). Om en flicka någon gång får ett rykte som '*dålig flicka*' är detta bestående, vilket också ungdomarna känner till.

Den centrala faktor som skiljer våld som försvarar hedern från övrigt våld anses vara att hedersrelaterat våld är '*förlåtligt*' åtminstone enligt vissa av våldsutövarens gruppmedlemmar. Våldsutövaren anser att hans handlingar är berättigade och förnekar inte nödvändigtvis handlingen under en eventuell rättegång. (Kvinnoforum 2003.)

Hedersrelaterat våld förekommer i ett flertal länder¹⁰. Detta våld är dock inte allmänt i alla familjer. Fenomenet förekommer i Sverige (Socialstyrelsen 2002) i anslutning till vissa familjer som respekterar patriarkaliska värderingar i stället för värderingarna i invandrarnas hemländer. Dessa familjer kan vara familjer med nordisk bakgrund. Många forskare framhåller att hedersrelaterat våld är våld mot kvinnor och konstaterar att våld i parrelationer visar upp samma drag av heders- och skamfrågor, till exempel i svartsjukemord (Kailo 2004). Det är dock viktigt att komma ihåg att skyddet av hedern inte automatiskt leder till våldshandlingar. Familjens heder kan även skyddas på andra sätt. (de los Reyes 2003.)

I Sverige uppskattar man att över 1 500 ungdomar har utsatts för hedersrelaterat våld under år 2003 (Länsstyrelsen i Stockholms län m.fl. 2004). Inom ramen för hedersrelaterat våld har 12 mord utförts (Kvinnoforum 2003). Våldsoffren har i allmänt varit flickor och kvinnor i åldern 13–45 år. Vid våld mot pojkar kan homosexualitet finnas i bakgrunden. (Länsstyrelsen i Stockholms län m.fl. 2004.) Offren har härstammat från olika delar av världen. Kontrollen kan även fortsätta under senare skeden i livet. De ungdomar som sökt hjälp mot våld eller hot om våld kan senare behöva få hjälp på grund av våld i parrelationen. I vissa fall kan flera offer finnas i familjerna. (de los Reyes 2003.)

Enligt de los Reyesin (2003) är våldsutövaren oftast familjefadern men kan också vara en bror, farbror/morbror eller någon annan manlig släkting. Det är inte sällsynt att våldsutövarna är flera. Enligt Bjärvallin (2003) kan även kvinnor kontrollera och hota flickor. Pojkar som hotar sina systrar kan själva agera under påtryckning (Socialstyrelsen 2002).

Skyddet av unga flickors heder kan ta sig uttryck i vardagskontroll, med vilket avses stränga restriktioner och skyldigheter. Flickornas deltagande i gymnastiklektioner, sexualundervisning eller skolresor kan begränsas liksom fritiden, klädseln och valet av vänner. Förutom föräldrarna kontrollerar ofta även systrar eller kusiner att reglerna följs. (Kvinnoforum 2003.). Ungdomar som öppet bryter mot de gränser hemmet ställer kan i vissa familjer utsättas för hot och våld. I Sverige har man konstaterat att situationen för flickor som lever på gränsen mellan två kulturer är spänningsfylld: I skolan och under fritid förväntas hon vara självständig, i hemmet lyda under faderns och den övriga familjens vilja. (Socialstyrelsen 2002.). En del

---

¹⁰ Hedersrelaterat våld förekommer enligt Smedberg och Kopola 1999 i följande länder: Marocko, Algeriet, Tunisien, Libyen, Egypten, Israel och de palestinska områdena, Jordanien, Libanon, Syrien, Irak, Kuwait, Saudiarabien, Bahrain, Qatar, Oman, Förenade Arabemiraten, Jemen och Iran.

ungdomar böjer sig för familjens vilja vilket kan få långt gående följder för ungdomarna, om de hindras att utbilda sig och att integreras i samhället (Kvinnoforum 2003).

Enligt de los Reyes (2003) har de flickor som söker hjälp redan levt i en miljö av kontroll, hot och våld under lång tid. Ungdomarnas symtom visar sig på många olika sätt. Rädsla, ångest, smärtor och koncentrationssvårigheter är rätt vanliga. Våld mot andra familjemedlemmar kan öka ungdomarnas rädsla och ångest. Situationen kan leda till bland annat självmordstankar, depression eller missbruk av rusmedel. I vissa fall kan hotet fortsätta även efter att ungdomarna har flyttat hemifrån.

I Finland har inga hedersrelaterade mord förekommit men vardagskontroll och hedersrelaterat våld förekommer även hos oss (Kvinnoforum 2003). År 2002 fick polisen information om fem brott mot flickor och kvinnor som avsåg hedersrelaterad kontroll. Av dessa var två brott misshandelsfall och tre lagstridiga hot (inrikesministeriet 2003a). I våldsfällen var de flesta offren vuxna personer som flyttat till Finland från fem olika länder¹¹. Eftersom endast en bråkdel av våldsbrotten anmäls till polisen förekommer sådana fall sannolikt i mycket större omfattning¹².

I Finland har inga detaljerade utredningar gjorts som visar fenomenets omfattning. Det finns till exempel ingen statistik över de fall som skyddshemmen och socialväsendet har handlagt. Problemens låga synlighet till exempel jämfört med Sverige kan bero på att flyktingar och invandrare i större antal började komma till Finland först under 1990-talet. De barn som växt upp här har ännu inte hunnit närma sig vuxen ålder. Barnens och ungdomarnas agerande kontrolleras också i Finland och därför kommer antagligen problemen att visa sig i större omfattning om 5–10 år. Situationen för de unga flickor som går i skola är redan nu svag i Finland. Flickorna måste leva under pressen av den slutna kulturen i hemmet och en öppen yttre kultur (Nurmi 2002a).

I Finland saknas specialtjänster för personer som har utsatts för hedersrelaterat våld. Flickor och unga kvinnor tas emot inom basservicen, kristjänsterna samt i någon mån inom skyddshem och skyddshus för ungdomar.

Hjälpen till flickor som lever under hot om våld kräver att de instanser som har kontakt med ungdomarna, såsom skolor, ungdomsverksamhet, socialväsendet och polis, har förmåga att identifiera och ingripa i situationen. I situationer där ungdomar utsätts för kontroll är det bäst att i ett tidigt skede reda ut situationen genom samtal med familjen. Därigenom är det möjligt att undvika att allvarliga lägen uppkommer. Om en ungdom har hotats med allvarligt våld eller redan har utsatts för våld skall den unga personens säkerhet utgöra grunden för arbetet. I Sverige har man till exempel uppskattat att cirka 10–15 procent av offren behöver möjlighet att bo i skyddshem. (Länsstyrelsen i Stockholms län m.fl. 2004.)

Eftersom en del av offren är minderåriga behövs samarbete med barnskyddet när fallet behandlas. I dokumenteringen av klientarbetet bör den unga personens säkerhetsaspekt övervägas. Eftersom föräldrarna har rätt att se dokumenten kan till exempel ett omnämnande av en pojkvän eller användning av preventivmedel vara skadligt för den unga personen.

---

¹¹ Information från inrikesministeriet.

¹² Enligt Heiskanen & Piispa (1998) har under 10 % av de allvarligaste våldshandlingarna i parrelationer kommit till polisens kännedom.

Ruta 4. Trygghet och hedersrelaterat våld

Även inom finska familjer kan det förekomma svåra konflikter mellan ungdomar och föräldrar och motsvarande problem finns även inom familjer med invandrarbakgrund. Det kan ibland vara svårt för en arbetstagare att skilja på de normala problem som förekommer i puberteten från situationer som hotar den ungas trygghet. En ung människa borde få en egen arbetstagare som han/hon kan diskutera med flera gånger om det behövs.

Flickors beskrivningar av sin situation kan tyckas överkliga. Det kan i sådana fall vara fråga om arbetstagarens bristande kulturkompetens. Å andra sidan kan en ung människa inte veta vilken information arbetstagaren anser vara viktig. En ung människa har inte den kompetens som finns inom myndighetskulturen och detta kan heller inte förväntas av henne. Diskussioner med en ung människa som söker hjälp eller råd kan därför vara mycket tidskrävande, vilket i allmänhet även är en förutsättning för att förtroende ska skapas. Det är viktigt att den unga får tala med egna ord och att arbetstagaren inte lägger ord i hennes mun.

Den unga behöver information och tid innan hon kan göra sina val. Det är viktigt att diskutera eventuella följder av olika alternativ. Berätta om din egen roll som arbetstagare, om dina skyldigheter och dina möjligheter. För att kunna hjälpa henne behöver du mycket kunskap om hennes situation. Försök tillsammans att bedöma situationen och de risker som är förknippade med olika alternativ. Alternativen kan vara följande:

- ➔ Samarbete med föräldrarna
- ➔ Nätverksarbete (organisationer som är viktiga för ungdomen, föräldrar, centrala tjänster)
- ➔ Barnskyddsåtgärder
- ➔ Skyddshem
- ➔ Egen bostad eller annan boendeform

Den ungas och föräldrarnas version kan avvika från varandra. Detta kan ibland bero på generationsskillnader. En ung människa som vuxit upp i ett nytt land kan leva i en annan verklighet än föräldrarna. Föräldrarnas berättelse kan å andra sidan färgas av vad de tror att arbetstagaren vill höra.

Även om alla parter talar finska, borde arbetaren skaffa en tolk till de gemensamma mötena med föräldrarna och den unga. Arbetstagaren bör även förstå vad som diskuteras inom familjen. I sista hand kan lösningen vara omhändertagande. Flickor bör i enlighet med praxis i den egna kulturen helst placeras på en plats där det inte finns pojkar i samma ålder. I verkligt svåra situationen kan det vara nödvändigt att hemlighålla platsen för vårdnadshavarna. Att gömma den unga och hindra kontakter med föräldrarna är på lång sikt dock ett dåligt alternativ.

Varningstecken

- graviditet, sexuell aktivitet
- synliga skador
- få eller inga vänner alls utanför skolan
- brist på kontakter utanför familjen och med stödpersoner
- dåliga relationer med modern, inget stöd från modern
- hot och våld
- sträng kontroll av fritiden
- konkreta planer för att tvinga till äktenskap
- snabba förändringar i flickans beteende, tystnad eller återtagande av tidigare uttalanden

(fortsätter på följande sida)

Om arbetstagaren bedömer att en polisanmälan är nödvändig, så bör en anmälan inlämnas även om situationen på grund av detta kan förvärras ytterligare. Att inte göra en anmälan ställer de unga i ett sämre läge t.ex. jämfört med finländsk ungdom. Passivitet kan dessutom förstärka uppfattningen om kulturell olikabehandling – att det är tillåtet att hota och misshandla unga som tillhör vissa grupper.

Att beakta den kulturella bakgrunden är nödvändigt också i detta fall. Även om våldet beror på de hierarkiska maktförhållandena inom familjen är det inte värt att kämpa mot dem i varje enskilt fall. Många gånger är det lättare att få till stånd en ändring genom att påverka faderns åsikter i stället för att agera bakom hans rygg.

Förebyggande arbete lönar sig på lång sikt. Ett arbete som stöder integreringen av familjer är även ett förebyggande arbete. Alla familjemedlemmar borde få information om samhällets verksamhet och lagstiftning, information borde finnas tillgänglig i flera olika sammanhang. Unga pojkars beteende kan t.ex. påverkas av press utifrån. Viktigt är att försäkra sig om att alla unga är medvetna om att våld och hot är ett brott.

Källa: Socialstyrelsen 2002

2.2.2 Påtvingat äktenskap och annat tvång

'För unga flickor börjar svårigheterna i eller efter puberteten. Flickornas agerande övervakas noggrant. Om flickorna har haft en finländsk pojkvän har familjen motsatt sig umgänget. Flickorna har kanske åkt på semester..., där har släkten tvingat henne att gifta sig med någon ung pojke som eventuellt tillhör släkten. Flickorna har gifts bort genom att använda hot och våld, även våldtäkter har rapporterats.' (social 13.2.2004)

Med tvångsäktenskap avses ett arrangerat äktenskap som strider mot den ena eller båda makarnas vilja. Tvånget kan också avse pojkar. Ur lagstiftningens synvinkel sett är ett påtvingat äktenskap där våld eller hot utnyttjas ett brott¹³. Enligt äktenskapslagen skall ett äktenskap bygga på frivillighet.

Man bör skilja på tvångsäktenskap och arrangerade äktenskap. Arrangerade äktenskap som makarna ingår frivilligt är lagliga. I ett flertal länder är äktenskap arrangerade av föräldrarna eller släkten som bygger på frivillighet ett allmänt förfarande. Genom att arrangera ett äktenskap för sitt barn försöker föräldrarna trygga ungdomarnas framtid. Med hjälp av ett äktenskap kan man också knyta fastare relationer med den familj och släkt som barnets make tillhör. I invandrargrupper kan ett äktenskap även säkra att en familjemedlem kommer in i nya och eventuellt stabilare förhållanden.

---

¹³ Enligt strafflagen 25 kap 8 § är handlingen att tvinga någon med våld eller hot att göra något ett brott som kan bestraffas med fängelse.

De traditionella förfaranden som avser giftermål varierar beroende på etnisk grupp, familj och släkt. Även många andra faktorer såsom föräldrarnas utbildningsnivå och anpassningen till det nya landet kan påverka önskemålet att upprätthålla traditionella sedvanor.

Enligt vissa traditioner kan ungdomarna neka till ett äktenskap eller själva föreslå att ett äktenskap arrangeras efter att ha hittat en lämplig partner. En del ungdomar som tillhör etniska grupper i Norge ställer sig till exempel positiva till arrangerade äktenskap men vill ha rätten att avböja om de inte är nöjda med äktenskapskandidaten. (Nilsen Seland 2003.). En del ungdomar kan själva påverka sitt äktenskap. I andra fall kan vägran att ingå äktenskap leda till svåra situationer. Tvångsäktenskap och hedersrelaterat våld överlappar varandra – en äktenskapsvägran kan tolkas som en skam för familjens heder.

Speciellt för ungdomarna är enbart påtryckningen att ingå ett arrangerat äktenskap etiskt tveklaktigt. Den unga kan uppleva att oppositionen mot föräldrarna och släkten är alltför svår trots att hon/han inte vill gifta sig.¹⁴ Man har konstaterat att unga invandrarflickor verkligen är rädda för att skickas till sitt ursprungliga hemland och för semesterresor till landet på grund av risken för tvångsäktenskap. Denna rädsla bör tas på allvar. Det har rapporterats att vissa unga flickor och kvinnor har försökt begå självmord inför ett tvångsäktenskap. (Kvinnoforum 2003.). En ung person kan också tvingas att efter giftermålet flytta till något annat land (Socialstyrelsen 2002).

Ingen undersökning om tvångsäktenskap eller arrangerade äktenskap har utförts i Finland. Även i Finland finns ungdomar som är rädda för och som har tvingats att ingå tvångsäktenskap¹⁵.

Rättsprocessen vid brott som utförts utomlands är problematisk. En eventuell rättegång hålls i det aktuella landet. Offrets deltagande i en rättegång kan vara riskfylld. Ett problem är också de kostnader som uppkommer för resor och stöd.

---

¹⁴ I Sverige har ungdomarnas sårbarhet beaktats i en lagreform år 2004. Invandrarna har tidigare haft möjlighet att gifta sig enligt normerna för lägsta ålder i sitt tidigare hemland. Nu görs inget undantag för dem.

¹⁵ I de intervjuer som genomfördes som bakgrundsmaterial till handboken nämnde två arbetstagare situationer i samband med påtvingade äktenskap.

2.2.3 Omskärelse av flickor, dvs. könsstympning

Ruta 5. Lagstiftning om könsstympning samt förebyggande arbete

Könsstympning av flickor och kvinnor är enligt Finlands strafflag en straffbar handling. Myndigheterna är skyldiga att gripa in vid situationer då barnets hälsa och utveckling är hotad. En person som är medveten om att grov misshandel är på färde är förpliktad att på förhand underrätta myndigheterna om detta (strafflagen 15 kap. 10 §). Undantag är anhöriga. (Social- och hälsovårdsministeriet 2004b.) För övervakningen av trygga uppväxtförhållanden för barn och unga under 18 år svarar i sista hand barnskyddsmyndigheterna.

Könsstympning av flickor kan förhindras på många sätt. I Finland kan det ske genom att kvinnor och flickor informeras om sina rättigheter, om hälsoriskerna med könsstympning och om det faktum att könsstympning enligt finsk lagstiftning är förbjudet. Många invandrarkvinnor i Finland deltar själva i det förebyggande arbetet. Enligt social- och hälsovårdsministeriets anvisningar erbjuds hjälp och råd av hälsocentraler, mödra- och barnrådgivningar samt läkare och skolhälsovårdare.

Två miljoner flickor omskärs varje år, dvs. 6 000 flickors könsorgan stympas varje dag i världen (Unicef 2004). Trots att de flesta länders regeringar bekämpar flickors könsstympning, är detta fortfarande en normal sedvänja i ett tiotal länder (Tiilikainen 2004). Invandrare och flyktingar har även kommit från dessa länder till Finland.

Flickornas könsstympning är en tradition som följs i ett flertal länder i Afrika och i några av de asiatiska länderna i Mellanöstern¹⁶. Könsstympningen kan utföras på många olika sätt som varierar från *faraonisk*¹⁷ omskärelse till några droppar blod från flickans klitoris. Förfarandet motiveras ofta med religiösa skäl. I de religiösa texterna i Koranen och Bibeln finns dock inte något underlag för fenomenet. Många religiösa ledare har tagit ställning mot en fortsatt tradition. (Social- och hälsovårdsministeriet 2004b.)

Flickornas omskärelse motiveras dessutom med kulturella skäl och med skäl som avser kvinnans ställning. Omskärelsen anses vara en garanti för en flickas eller kvinnas oskuld (social- och hälsovårdsministeriet 2004b). Genom att låta sitt barn omskäras anser föräldrarna att de sörjer för flickans framtid och tryggar hennes kommande äktenskap. Traditionen kan vara bunden till riterna när unga flickor blir vuxna. I dessa fall har utvecklingen av alternativa inäktioner i stället för omskärelse gett positiva erfarenheter. (Suomen World Vision 2004.)

Omskärelsen kan förutom fysiska komplikationer även orsaka psykiska problem. Omskärelsen kan förutom den direkta smärtan orsaka bland annat kraftig blödning, infektioner, urine-

¹⁶ Förfarandet är vanligt i 28 afrikanska länder i områdena söder om Sahara och i nordvästra Afrika (90 % eller mer i Djibouti, Somalia, Egypten, Eritrea, Mali, Etiopien, Sierra Leone, Sudan; cirka 50 % i Kenya); i någon mån i Mellanöstern och asiatiska länder, i Egypten, Oman, Jemen och Förenade Arabemiraten; bland muslimsk befolkning i Indonesien, Sri Lanka och Malaysia; i etniska minoriteter (social- och hälsovårdsministeriet 2004b).

¹⁷ Vid den faraoniska omskärelsen avlägsnas de yttre könsorganen delvis eller helt. De stympade blygdläpparna sys ihop med undantag av en liten öppning som är utlopp för urin och menstruationsblod (Tiilikainen 2004).

ringssvårigheter, vävnadsskador, samlagssmärtor, menstruationssmärtor och att menstruationsblodet samlas i vaginan, andra gynekologiska problem, svårigheter i sexuallivet, ofrukt-samhet, kroniska virusinfektioner (HIV, B- och C-hepatit) samt problem i samband med föds-lar. Omskärelsens omfattning, använda redskap, färdigheterna hos den som utför omskärelsen samt förhållandena under och efter omskärelsen påverkar följderna. De hälsorisker som omskärelserna orsakar är mindre om omskärelsen utförs under sjukhusförhållanden. De psykiska följderna varierar från kortvariga svårigheter till posttraumatisk stress, mardrömmar, ångest och depression. (Tiilikainen 2004.)

Inga fall utförda i Finland har kommit till myndigheternas kännedom. Enligt Mölsä (2004) som undersökt attityderna till invandrarnas omskärelse har inte de invandrare som bor i Finland önskemål om faraonisk omskärelse för sina döttrar. En viss osäkerhet förekommer i in-vandrargrupperna om nödvändigheten av lindrigare former av omskärelse. Även unga flickor kan anse att omskärelsen är viktig av identitetsskäl. Omskärelsen kan vara viktig vid åter-komsten till hemlandet på grund av påtryckningar från släktingar (Tiilikainen 2004; Mölsä 2004).

Risken för omskärelse existerar därmed hos de flickor som bor i Finland. Eventuella omskä-relser utförs sannolikt i samband med utlandsresor. (Tiilikainen 2004; Suomen World Vision 2004.)

Omskärelse utförs hos pojkar i Finland av medicinska skäl. Omskärelse hos pojkar av andra orsaker är inte förbjuden, men i praktiken har en del läkare vägrat utföra åtgärden av etiska orsaker. (Social- och hälsovårdsministeriet 2003.)

Rekommendationer för prevention av flickors omskärelse har upprättats för hälsovårdare, barnmorskor, läkare, socialarbetare och barnskyddsarbetare (se bilaga 6).

2.2.4 Äktenskapsförmedling och kvinnohandel

'Men de kunde aldrig drömma om att de skulle behandlas som egendom som man kan prova, skada, sälja, återförsälja, återlämna eller slänga bort. I de fall makarna inte passar för var-andra kan mannen skaffa en annan kvinna, medan kvinnan hamnar i otrygghet utan garanti-er för ett utlovat bättre liv.' (Ruutu 1996, 112.)

Med äktenskapsförmedling avses att skapa kontakter mellan män och kvinnor. Verksamheten kan avse kontaktförmedling eller köp av hustru i vilken en person blir handelsobjekt. (Justi-tieministeriet 1998, 3.)

Målet för båda parterna vid äktenskapsförmedlingen är att ingå ett äktenskap som leder till familjeliv. I vissa fall kan äktenskapet avse ett så kallat skenäktenskap då den inflyttande ma-kens (del)motiv är att få uppehållstillstånd i ett ekonomiskt rikare land. Kommersiell äkten-skapsförmedling är en omfattande och global verksamhet. (Kangasniemi 2003.). De förmed-lade kvinnorna känner inte alltid till äktenskapsförmedlingens kommersiella dimension (Nurmi 2002a, 41).

Det finns inga exakta uppgifter om antalet kvinnor som förmedlats till Finland i äktenskaps-syfte. Antalet kvinnor från Filippinerna uppskattades till exempel till 100 under år 1996 med hjälp av olika källor. (Justitieministeriet 1998, Ruutu 1996.) Äktenskapsförmedling har också utövats av kretsar i Finland under 1990-talet. Kvinnor har förmedlats till Finland för äkten-

skap veterligen åtminstone från Filippinerna och Thailand (justitieministeriet 1998). Eftersom liknande byråer även finns i närområdet är det sannolikt att kvinnor även kommit från dessa länder till Finland via äktenskapsförmedlingsbyråerna. Det ökade antalet äktenskap mellan utlänningar och nordbor i de övriga nordiska länderna har delvis bedömts bero på verksamheten hos byråer som förmedlar kontakter och äktenskap (Paul 1998).

Äktenskapen är ofta problematiska redan från början eftersom makarna inte känner varandra. De kan ha felaktiga uppfattningar om varandras bakgrund, personliga egenskaper, livssituation och förmögenhet. Mannen kan orealistiskt förvänta sig att en invandrarmaka underordnar sig den traditionella kvinnorollen som bygger på mannens dominerande ställning. Parrelationens problem kan även förvärras av att ett gemensamt språk saknas. (Kangasniemi 2003.)

En förmedlad maka har inte haft samma möjligheter att välja make som mannen. Vid kommersiell äktenskapsförmedling betalar den man som söker en maka en avgift till förmedlingsbyrån eller den förmedlande personen. I sådana lägen kan mannen få uppfattningen att kvinnan är hans egendom som han kan behandla på önskat sätt. Situationen ger anledning till oro över kvinnans ställning i det nya hemlandet - kommer den nedsättande behandlingen av kvinnan som ett föremål att fortsätta i det nya hemlandet? Man har konstaterat att kvinnor har utnyttjats även i Finland till exempel som oavlönad arbetskraft (Andrew & Hartikainen 1999; Kangasniemi 2003, 33; Haarakangas m.fl. 2000; justitieministeriet 1998, 17; Nurmi 2002a, 40–41).

Tyvärr finns fog för misstankarna. I Danmark har man konstaterat att vissa danska män har skaffat en utländsk maka via förmedlingsbyråer, betett sig våldsamt mot denna, separerat och skaffat en ny maka på samma sätt (LOKK 2003). Fenomenet kan också påträffas i Finland¹⁸. I regeringens jämställdhetsprogram 1997 tog man ställning till äktenskapsförmedlingen genom att framhålla att *'äktenskapsförmedling inte är etiskt acceptabel. Det är ett problem som berör de mänskliga rättigheterna i vilket man bör ingripa.'* (Justitieministeriet 1998, 2.)

Den internationella handeln med människor är en av formerna för kommersialisering av människor och i denna ingår prostitution, handel med kvinnor och barn, handel med organ och vävnader samt överföring av olaglig arbetskraft från ett land till ett annat. Människohandeln är en del av den organiserade brottsligheten och är nära förbunden med invandring, flyktingskap och människotransport. Ojämliga levnadsförhållanden, kvinnoarbetslöshet, bristande utbildning och fattigdomens överföring på kvinnorna i utvandringslandet gynnar handeln med kvinnor. Tilläggsprotokollet till Palermokonventionen avseende människohandel (Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano-ohjeet 2002), (Anvisningar angående verkställande av tilläggsprotokollet avseende människohandel 2002) förpliktar avtalsstaterna att upprätta ett handlingsprogram mot människohandel. I det finländska handlingsprogrammet har speciellt identifieringen, behandlingen av och hjälpen till människohandelns offer beaktats.

Var femte av de prostituerade som i slutet av 1990-talet var verksamma i sexbarerna i Helsingfors var invandrare (Nurmi 2002b). I vissa fall fungerade kvinnans make som hennes su-

---

¹⁸ En av de intervjuade arbetarna inom specialtjänster framhöll att detta är ett av de svåraste problemen i arbetet: 'När man vet att en ny kvinna har kommit och samma mönster upprepas. Det finns inga möjligheter att ingripa och det är tungt att se. Mannen har inte kunnat ändra sig eftersom han inte sökt någon hjälp.' (organisation 24.10.2004)

tenör. I resurscentrets klientarbete påträffas till exempel kvinnor som utsatts för våld i parrelationer där maken dessutom har tvingat kvinnan att försörja sig genom prostitution. Ett långvarigt och konfidentiellt klientförhållande krävs för att en kvinna skall berätta om dessa upplevelser. Prostitutionsupplevelsen är ytterst upprivande och skamlig. Kvinnan har ofta under lång tid utsatts för sexuellt, fysiskt och psykiskt våld.

En form av prostitution är intimmassageinstitutsprostitution. Cirka 1 200 utländska kvinnor har uppskattats vara verksamma vid de finländska massageinstituten. En del kvinnor bor dolda eller är gömda eftersom de är rädda för att skickas tillbaka till sitt hemland (Mahkonen 2003). Kvinnornas ställning försämras av att tydliga åtgärdsmetoder saknas.

Människohandeln definieras även i FN:s Palermokonvention som även är bindande för Finland (Ihmiskauppa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano-ohjeet 2002) 'rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av personer i exploateringssyfte'. I den människohandel som definieras enligt avtalet ingår hot, våld, tvång, bortförande, bedrägeri, svikligt förfarande, maktmissbruk eller utnyttjande av en persons sårbara ställning. Offret kan också ha gett sitt samtycke mot betalning eller annan förmån. Som exploatering skall förstås exploatering i prostitutionssyfte eller annan sexuell exploatering, tvångsarbete, obligatoriska tjänster, slaveri eller slaveriliknande sedvänjor eller avlägsnande av organ. Offrets samtycke saknar betydelse om samtycket har erhållits genom hot eller något av de ovan beskrivna medlen. För personer under 18 år är inte hot eller andra påtryckningsmetoder en nödvändig förutsättning.

Enligt konventionen skall offer för människohandel, speciellt prostituerade kvinnor och barn, betraktas som brottsoffer. Människohandeln skall inte jämföras med illegal invandring. (Ihmiskauppa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano-ohjeet 2002.) Offren har rätt till skydd, att få information om sin rättsliga ställning och om förvaltningsförfarandena samt rätt till social-, hälsovårds- och bostadstjänster. En arbetsgrupp som har utrett anordnandet av service för Finlands del föreslår en förmånsbevakare till offret samt erbjudande av lämpliga tjänster genom att ordna servicerådgivning. (Mahkonen 2003.) Stadsrådet har godkänt handlingsprogrammet för förhindrande av människohandel som beretts av utrikesministeriet.

Ruta 6. Lagstiftning om människohandel

Strafflagens 25 kap. 3 §, 3a § om människohandel och dess straffbarhet (i kraft fr.o.m. 1.8.2004).

Lag om rättegång i brottmål, särskilt 2 kap. 1a § om rätten för offer för människohandel till målsägandebiträde (i kraft fr.o.m. 1.8.2004).

2.2.5 Våld mot flickor och kvinnor i krig, konflikter och flyktingläger

Systematiskt våld mot civilbefolkningen har blivit en del av krigsföringen. Offer under krig blir alla: kvinnor, barn, män och äldre personer. Stympning av lemmar och sexuellt våld har blivit vapen som har långt gående följder för alla offers liv. (Kirkas 2003.)

Våld mot kvinnor förekommer också oberoende av krig. Rehn och Johnson-Sirleaf (2002, 20) framhåller i sin utredning, att det våld som sker under krigsförhållanden har direkt samband med det våld som även under fredstider förekommer i kvinnornas liv. En kvinnas risk att utsättas för våld kan alltså konkretiseras lika väl i hemmet som av gerilla eller soldater.

Enligt FN:s flyktingorganisation (UNHCR 2003) kan kvinnliga flyktingar utsättas för fysiskt och sexuellt våld under alla skeden av flyktingskapet: före flykten, under flykten och i flyktingläger. De kan också utsättas för våld under återfärden till sitt hemland eller bli utsatta för diskriminering eller kränkande behandling när de återvänder till hemlandet.

Rehn & Johnson-Sirleaf (2002) anser att det är sannolikt att våld i parrelationer förekommer i större utsträckning under krigs- och konfliktförhållanden än normalt. I ett flertal länder saknar kvinnorna rättsligt skydd mot våld som utövas av maken på grund av bristande lagstiftning eller samhällets sönderfall. Sexuellt våld och utnyttjande av flyktingkvinnor och -flickor som utförs av grilla och andra grupper är vanligt förekommande. Kvinnor förs bort och utsätts för våldtäkt så att de blir gravida samt släpps fria först när en abort är omöjlig. Målet är att splittra en etnisk grupp genom att '*främmande barn*' föds. Flickor och kvinnor är också utsatta för hjälparbetarnas och fredsbevararnas sexuella utnyttjanden. I flyktinglägren kan sex krävas i utbyte mot trygghet eller materiell hjälp som kvinnorna ändå har rätt att få. (Rehn & Johnson-Sirleaf 2002.)

Under de senaste åren har man strävat efter att utveckla tjänster i flyktingläger som är avsedda för kvinnor och barn som utsatts för våld samt offer för sexuellt våld (UNHCR 2003). Det är sannolikt att de flesta offren undviker att berätta om det sexuella våld de utsatts för på grund av skam. Våldtäkten på en ung flicka kan ha allvarliga sociala följder i kulturer där kravet är att flickor är oskulder före äktenskapet. Förutom flickan kan hela familjen uppleva situation som ytterst skamlig vilket kan visa sig i att flickan anklagas. I dessa situationer är det viktigt att, förutom att hjälpa offret, påverka familjens attityder, helst med hjälp av en arbetstagare som tillhör samma kultur. I vissa länder kan avslöjandet om sexuellt våld mot en kvinna medföra risk för hennes säkerhet på grund av kraven på att en kvinna skall vara orörd och obefläckad.

Sexuellt våld och utnyttjande ger allvarliga hälsoeffekter. Gynekologiska skador kan vara permanenta. Barnlöshet är inte ovanlig och hiv-smittan är en stor risk i ett flertal länder. (Kirkas 2003.). Upprepade eller långvariga våldsupplevelser har speciellt traumatiserande effekter som lätt påverkar kvinnans hela livskontroll även under senare skeden av livet. Enligt Tiilikainen (2003), som undersökt kvinnor från Somalia, har kvinnorna svårt att diskutera de traumatiska händelser som de upplevt under tiden som flykting. Yrkeshjälppersonal bör ändå ta hänsyn till eventuella traumatiska händelser som finns bakom uppvisade symtom.

Kvinnor som har utsatts för sexuellt våld (t.ex. våldtäkt i flyktingläger) kan få hjälp vid Rehabiliteringscentret för tortyroffer, Våldtäktskriscentralen Tukinainen och genom organisationernas eller kommunernas egna tjänster. Asylsökande kvinnor bör helst berätta för juristen under asylprocessen om det våld de utsatts för.

Ruta 7. Tortyr – ett problem för hela familjen

Tortyr kan definieras som *'systematiskt fysiskt och psykiskt våld som riktar sig mot en människa vars frihet är berövad. Tortyrens syfte är att bryta ner personlighet och identitet, skaffa kunskap eller utöva gruppförtryck.'* Syftet är att bryta ner en individ, dennes familj och sociala nät med hjälp av fysiska, psykologiska eller farmakologiska metoder. Tortyr kan även vara förenat med sexuellt våld. Följden kan vara ett s.k. tortyrsyndrom: en posttraumatisk stressreaktion, en personlighetsförändring efter katastrofhändelser och kroniskt smärtsyndrom. Erfarenheter av tortyr kan återspeglas i form av olika typer av problem även inom familjen, också som våld. På 1990-talet gjordes bedömningen att ca 20–40 % av alla flyktingar och asylsökande som kommer till Europa har upplevt tortyr i sitt hemland. FN:s konvention mot tortyr, ratificerad även av Finland, förpliktar medlemsstaterna att vårda, behandla och rehabilitera offer för tortyr oberoende av deras nationalitet. Ofta behöver även de övriga familjemedlemmarna vård, särskilt barnen. (Diarra m.fl. 1998.)

Diakonissanstalten Rehabiliteringscentralen för torterade erbjuder riksomfattande terapeutiska tjänster för tortyroffer. Tjänsterna är avsedda för flyktingar eller asylsökande som torterats i sitt hemland och som lider av krigstrauma eller -skada. Klienten behöver en remiss från hälsovården eller t.ex. av en socialarbetare. Tjänsterna är avsedda för vuxna. Centralen ger konsultering även till yrkespersoner.

2.2.6 Äldre personer som offer för våld i närstående relationer

Den äldre invandrabefolkningens andel är liten. I slutet av år 2003 bodde cirka 6 700 utländska medborgare som fyllt 65 år i Finland, vilket var cirka 6 procent av det totala antalet utlänningar. Cirka 15 procent av den totala befolkningen är över 65 år. (Statistikcentralen 2004a; Statistikcentralen 2004b; Befolkningsregistercentralen 2003.). Äldre invandrare har anlänt till landet som kvotflyktingar samt genom förenande av flyktingfamiljer och familjeband. Den största gruppen äldre personer består av återflyttade ingermanfinländare.

Det finns inga forskningsuppgifter om våld mot eller kränkande behandling av äldre personer med invandrabakgrund. Man kan ändå anta att de personer som kommit till landet som flyktingar har utsatts för många olika slag av våld under sin livstid. Utövaren av våld i närstående relationer som riktas mot en äldre person kan vara en anhörig eller annan närstående person, till exempel ett barn med mentala problem eller missbruksproblem. Våldet kan även förekomma i form av kränkande behandling i institutionsvård eller annan vårdrelation.

I de kollektiva invandrarfamiljerna ingår omsorgen om alla familjemedlemmar. Många äldre personer bor även i Finland tillsammans med sina barn. Trots att dessa faktorer kan anses utgöra ett skydd för äldre invandrares ställning, kan ekonomiskt utnyttjande, vägran att ge vård eller trygghet eller våld förekomma inom enstaka familjer. Invandraråldringens behandling kan vara ett större tabu än vanligt i dessa familjer och den äldre personen vågar inte själv avslöja den dåliga behandlingen.

Äldre person som flyttar till Finland är på många sätt beroende av den hjälp familjemedlemmarna erbjuder. Språkkurser och övrig utbildning är främst avsedda för yngre invandrare. Bristen på språkfärdigheter och medborgarkunskaper är därför även för äldre personer ett hin-

der för att söka hjälp. Den sociala interaktion och den egna etniska gruppen har stor betydelse för en äldre invandrars integrering. Denna hjälp kan vara mångsidig från praktisk hjälp till allmän omsorg. Samtidigt får den äldre invandraren möjlighet att öppet berätta om sina vålds-
upplevelser och kan få hjälp.

2.2.7 Rasism, diskriminering och våld

Med rasism avses *'en serie föreställningar enligt vilka en viss människogrupp är moraliskt, intellektuellt och kulturellt överlägsen en annan grupp och dessa överlägsna egenskaper går i arv från generation till generation'* (Liebkind 1994a). Hot, öknamn och mindre skadegörelse på egendom anses vara de minst allvarliga formerna av rasistiskt agerande men de kan ändå vara ytterst skadliga för en individ. Överlagt eller spontant gatuvåld anses vara en allvarligare form av rasism, medan mordbränder, bomber, skottlossningar och terrorattacker är den allvarligaste formen. Rasistisk verksamhet kan också förekomma i andra former än våld, till exempel som spridning av rasistiskt material. (Jasinskaja-Lahti m.fl. 2002.)

Diskriminering skiljer sig från rasism genom att skadan inte nödvändigtvis orsakas medvetet, utan motivet kan vara att favorisera en viss grupp. Diskrimineringen kan vara spontan, till exempel olika behandling av människor med något oacceptabelt motiv som grund. Diskrimineringen kan även vara indirekt. Behandlingen är formellt jämlik, men i realiteten diskrimineras någon grupp. (Jasinskaja-Lahti m.fl. 2002; Scheinin 1996.)

Enligt en enkät utförd av Jasinskaja-Lahti m.fl. (2002)¹⁹ har var tredje invandrare blivit offer för ett rasistiskt brott under det år som föregick enkäten. Största delen har utsatts för lindrigare brott, såsom rasistiska förolämpningar och hot. Var tredje brott har dock varit misshandel. Offren hade utsatts för ett flertal rasistiska brott. De mest utsatta offren var invandrare med somalisk eller arabisk bakgrund. Rasism förekommer också när vardagsärenden sköts. Över 70 procent av de invandrare som sökte bostad under året före enkäten rapporterade om diskriminerande behandling i detta sammanhang.

Endast sällan anmäls rasistiska brott och diskriminering till polisen. Under 30 procent har anmält brott och 15 procent diskriminerande behandling till polisen. (Jasinskaja-Lahti m.fl. 2002; inrikesministeriet 2003b.) Cirka var fjärde av offren för de 364 rasistiska brott som anmäldes till polisen år 2002 var kvinna. De vanligaste brottsbeteckningarna var misshandel (28 %) och skadegörelse (16 %). Av de misstänkta var hälften okända för offret. (Inrikesministeriet 2003b.)

Utgående från en undersökning om levnadsförhållanden (Pohjanpää m.fl. 2003) kan en betydande del av brott som riktades mot invandrare tolkas som rasistiska. Bland somalierna ansåg 91 procent att det senaste fallet berodde på deras invandrarbakgrund. Motsvarande andel bland ryssarna var 33 procent och bland estländarna 42 procent.

I undersökningar har man konstaterat att upplevelserna av diskriminering och rasism har samband med ackulturationsstressen, den stress individen utsätts för vid anpassningen till en kultur, och därigenom med individens mentala välbefinnande (Jasinskaja-Lahti m.fl. 2002, 42).

---

¹⁹ Enkäten besvarades av cirka 3 900 invandrare.

Ju mer en människa har utsatts för diskriminering desto mer lider hon/han av bland annat ångest- och depressionsymtom. Man har konstaterat att kvinnor upplever stress oftare än män, trots att männen har större erfarenheter av diskriminering. (Jasinskaja-Lahti m.fl. 2002, 45–46; Liebkind 1996a; 1994a; 1994b; 1993.)

En person kan bli diskriminerad på grund av etnisk bakgrund, skada, ålder, kön, sexuell inriktning, religion eller någon annan egenskap eller omständighet. Vissa människor kan utsättas för diskriminering av mer än ett skäl. I dessa fall talar man om flerfaldig diskriminering (Pentikäinen 2002). Diskrimineringen av kvinnor kan förekomma i form av ett våldsamt beteende hos maken som är relaterat till kön och etnisk bakgrund. (Haarakangas m.fl. 2000.)

'I detta land där en av de högst värderade rättigheterna är rätten till jämlikhet kunde man föreställa sig att även utländska kvinnor är säkra. Så är dock inte fallet. De kan antastas sexuellt samt utsättas för diskriminering både på grund av att de är utlänningar och att de är kvinnor.' (Crisólogo 2000.)

De föreställningar massmedia skapar har för vissa invandrargrupper blivit så starka att attityderna försvårar vardagen för de människor som flyttat till Finland från dessa länder. Många av dessa negativa attityder avser särskilt kvinnor. Kvinnorna från Filippinerna har till exempel upplevt att den offentlighet i massmedia som äktenskapsförmedlingen medför är stigmatiserande, vilket försämrar deras möjligheter att bli bekant med finländare och därmed integrationen i det finska samhället.

3 Hinder för hjälparbetet

3.1 Myter och attityder som hinder för hjälparbetet

Korrekt information har stor betydelse i klientarbetet eftersom felaktiga uppfattningar påverkar personalens verksamhet. Felaktig information kan medföra att klienternas behov inte identifieras eller förbises, eller att klienten skadas.

Myter om våld kan hindra att våldet identifieras och därmed ett ingripande. Personalen bör särskilt vara medveten om att våld mot kvinnor inte enbart är vissa socialgruppers problem. I ett flertal undersökningar har man konstaterat (Heiskanen & Piispa 1998; Lundgren m.fl. 2001) att offren för våld mot kvinnor representerar alla socialgrupper bland annat med avseende på utbildning och inkomstnivå.

Dessutom får inte våld accepteras. I Sverige har uppmärksamhet fästs vid att till exempel hedersrelaterat våld mot flickor med invandrabakgrund tolkas ur kulturell synvinkel som *'ett fenomen som ingår i kulturen'*. Ungdomar som söker hjälp bemöts inte alltid som offer för våld. (de los Reyes 2003.)

En motsvarande tudelad inställning till invandrarkvinnors upplevelser förekommer även i Finland. Personalen ställer sig inte nödvändigtvis lika till finländska våldsoffer och till offer med invandrabakgrund. Skillnaden kan till exempel visa sig i att man uppmanar den finländska kvinnan att lämna en brottsanmälan, medan man inte informerar en invandrarkvinna om detta alternativ.

Ruta 8. Myter förknippade med våld riktat mot invandrarkvinnor

Myt: I vissa länder/kulturer/religioner är våld riktat mot kvinnor tillåtet.

Sanning: Utövande av våld är förbjudet med stöd av internationella avtal enligt vilka alla länder förpliktas att döma även våld som riktas mot kvinnor. Några religiösa grunder för våldet finns inte heller.

Myt: I vissa invandrargrupper förekommer inte familjevåld.

Sanning: Våld i parrelationer förekommer överallt i världen, i alla länder, kulturer och religiösa grupper. Invandrarkvinnor som enligt uppgifter som anmälts till polisen och skyddshem utsatts för våld har kommit från ca 60 olika länder (se bilaga 3).

Myt: I vissa minoritetsgrupper kan våldssituationer hanteras inom familjen.

Sanning: Det är sant att familjer tillhörande vissa invandrargrupper stöder både offer och våldsutövare. Hanteringen av problem inom familjen kan dock innebära att en kvinna tvingas att stanna hos mannen. Familj/släkt/invandrargrupp i Finland eller annanstans kan kräva att kvinnan ska förstå en man som betar sig våldsamt. Kvinnan kan hotas med isolering eller med ännu grövre våld.

Myt: Hedersrelaterat våld förekommer inte i Finland.

Sanning: Våld som utövas för att bevara mannens eller familjens heder förekommer även i finska familjer. Uppgifter om fall där våld riktats mot unga invandrarflickor eller -kvinnor har kommit även till polisens kännedom. Till exempel i Sverige inträffar enligt beräkningar årligen ca 1 500–2 000 fall av denna typ (Länsstyrelsen i Stockholms län m.fl. 2004).

Se även andra myter förknippade med våld mot kvinnor, Rautava & Perttu 2002.

3.2 Offrets bristande kunskaper och språkfärdigheter utgör hinder

Ett våldsoffer som behärskar språket och har medborgarfärdigheter samt känner servicesystemet, lagstiftningen och de egna rättigheterna är i en annan ställning än ett offer som saknar dessa kunskaper och färdigheter. Många invandrarkvinnor saknar på grund av bristande språkfärdigheter det viktigaste redskapet för att skaffa sig dessa kunskaper. Dessutom kan kvinnornas förväntningar på den finländska lagstiftningen i större utsträckning avspegla situationen i det tidigare hemlandet än läget i Finland. De faktorer som hindrar invandrarkvinnorna att berätta om våldet utgörs alltså av de bristande kunskaperna och språkfärdigheterna i flera skiktningar.

Ruta 9. Kunskapsmässiga hinder för att berätta om våld

Offret är inte medvetet om att handlingarna rör sig om våld
 Ignorerande och förnekande av våld
 Offret vet inte att ett våldsbeteende är förbjudet
 Invandrarkvinnor känner inte till sina rättigheter
 Offret vet inte var hjälp kan fås

Det första steget framåt i en kvinnas räddning är att hon blir medveten om våldet, men detta kan kräva många år. Den tidsperiod som krävs för att en kvinna skall bli medveten om våldet påverkas enligt Lehtonen och Perttu (1999, 66) framför allt av våldets frekvens, form och de situationer i vilka våldet förekommer. Speciellt vid psykiskt våld kan processen att inse våldet kräva lång tid. Våldshandlingar som medför svåra skador upplevs snabbare som våld. Kvinnorna kan uppleva vissa former av våldsamt eller kontrollerande beteende som ett normalt fenomen i en parrelation. Offret kan ha svårt att se skillnaden mellan en normalt intresserad make och ett kontrollerande beteende. (Lehtonen & Perttu 1999.)

Ofta uppfattar kvinnorna att *'ett gott moderskap'* kräver att kvinnan stannar hemma. Detta kan leda till att en hemmamamma endast har ett fåtal kontakter med det omgivande samhället. Det kan vara svårt att se skillnaden mellan ett kontrollerande beteende med syfte att isolera kvinnan och detta. (Lehtonen & Perttu 1999.). Ett kontrollerande beteende förklaras ofta även med *'naturlig svartsjuka'* eller *'stor kärlek'*.

Även andra yttre skäl som ger en förklaring kan förlänga tiden innan våldet inses. Män som utnyttjar våld kan även förklara att våldet beror på den stress som en stor förändring i livet medför, såsom ett barns födelse. I invandrarfamiljer kan både våldsoffret och våldsutövaren tro att våldet beror på yttre orsaker. Kulturell anpassning, ny miljö eller en förlorad samhällsställning orsakar ofta psykiska spänningar vilkas *'utlösning'* i familjen kan upplevas som normalt. Å andra sidan kan de kommunikationsproblem som avsaknaden av ett gemensamt språk i ett mångkulturellt äktenskap medför tolkas som en faktor som orsakar våld.

Typiskt för offren är att de tonar ned det inträffade våldet och konsekvenserna, *'inte var det något allvarligt'*. Bland invandrarkvinnor kan speciellt tidigare erfarenheter av brutalt våld i ursprungslandet mot dem själva eller närstående leda till en nedtoning våldet i parrelationen i det nya hemlandet. Släktingar och bekanta som bor i det tidigare hemlandet kan fortfarande leva under förhållanden som får våldet i parrelationen i Finland att verka som ett *'litet familjeproblem'*.

Alla invandrarkvinnor känner inte till att familjevåld och våldtäkt inom äktenskapet är ett brott enligt finländsk lagstiftning, för att inte tala om det skydd som lagen om besöksförbud erbjuder. I många utvandringsländer är en motsvarande lagstiftning som förbjuder våld mot kvinnor ny, saknas eller så tillämpas inte lagen (Rehn & Johnson-Sirleaf 2002). I många länder skiljer sig kvinnornas rättigheter även i andra hänseenden från de finländska. Det finns till exempel länder där kvinnorna inte har rätt att begära skilsmässa eller där kvinnornas skilsmässorättigheter är begränsade, kvinnor kan inte få vårdnad av barn eller kvinnornas rättigheter avviker på annat sätt från männens.

Bristen på kunskap och medborgarfärdigheter är en följd av ett flertal faktorer. En invandrare som saknad språkkunskaper kan ha svårt att få information om samhället, särskilt om kontakten med andra människor är begränsad på grund av livssituationen eller av andra orsaker. Endast ett fåtal språkgrupper har möjligheter att följa radioprogram eller tidningar som produceras i Finland på det egna språket. Förändringarna i samhället kan eventuellt endast följas genom en interaktion mellan människor eller genom erfarenhetsmässiga kunskaper.

Den erfarenhetsbaserade information som sprids via det sociala nätverket kan vara felaktig. Tilltron till den information som sprids på det egna språket, *'djungeltelegrafen'*, är i allmänhet stor och därför kan ensidigheten i denna information orsaka stor skada. Många invandrarkvinnor är beroende av sin språkkunniga man för skötseln av praktisk ärenden. Mannen kan vara

kvinnans tolk hos barnavårdscentralen, läkaren och när andra ärenden utförs. Svårigheterna vid skötseln av vardagsärenden påverkar kvinnans uppfattning om hennes möjligheter att klara sig i vårt samhälle utan man, till exempel som ensamförsörjare. Å andra sidan kan mannen utföra ärenden på egen hand till exempel vid socialbyrån och det är möjligt att kvinnan aldrig har träffat sin egen socialarbetare. I klientarbetet vid Voimavarakeskus Monika har man till exempel observerat att ett våldsoffers sociala kontakter kan vara begränsade till den man som uppträder våldsamt. I allmänhet har mannen filtrerat den information kvinnan fått.

I en utredning om skyddshemsarbete (Ollus & Haarakangas, 2002; Haarakangas m.fl. 2000) har man observerat att invandrarkvinnor som utsatts för våld saknar kännedom om det finländska basservicesystemet. De känner inte till vilken myndighet som kan ge dem hjälp och därför kan en begäran om utomståendes hjälp ha dröjt onödigt länge. En del av offren hade till slut fått kännedom om skyddshem eller andra specialtjänster av vänner, bekanta eller skyddshemmens tidigare klienter. Därför är betydelsen av en invandrarkvinnas egna nätverk stor när hon söker hjälp. I vissa fall har kvinnorna fått kännedom om skyddshemmen hos social- eller hälsovårdstjänsten, polisen eller organisationer.

En invandrarkvinna som blivit offer för våld kan söka hjälp på många olika ställen, eventuellt först långt senare. Den bristande kunskapen om servicesystemet kan leda till att kvinnan söker hjälp *'på fel plats'* och förbigår de tjänster som ger hjälp i olika krissituationer. Kvinnan kan till exempel förmoda att en socialarbetare endast sköter ärenden som avser utkomststöd.

Bristande språkkunskaper försvårar konkret begäran om hjälp. Det kan vara svårt för offret att berätta om händelserna samt att tydligt framföra sina behov och önskemål. I myndighetsarbetet används inte tolkar i alla situationer på grund av attityder till tolkar, rutiner och även knappa anslag. Patienter under jourtid måste eventuellt behandlas utan flytande kommunikation. Att få polis i ett akut läge kan till exempel vara svårt: Hur kan man berätta om en pågående misshandel om man inte kan språket? *'Kommer polisen? Fick de reda på adressen?'*

Språkkunskaperna och våldet har även samband på annat sätt. En permanent rädsla som orsakas av våld kan medföra koncentrationssvårigheter och därigenom försvåra inlärning.

3.3 Det är svårt att söka hjälp mot våld

Ruta 10. Rädsla och andra hinder för att söka hjälp

Rädsla för råare våld
Rädsla för ensamhet
Rädsla för följder
Rädsla förknippad med samhällets och myndigheters verksamhet
Offren tillämpar egna metoder
Kulturella hinder
Religiösa hinder

En kvinna som utsatts för våld under lång tid kan verka passiv. Man antar att en aktivt och rationellt fungerande människa söker hjälp omedelbart. Resurserna hos en kvinna som utsätts för våld kan behövas helt för att klara av situationen, särskilt om våldet har pågått under lång tid. Många kvinnor visar symtom på depression och har ibland även allvarliga psykiska symtom. Trots att kvinnan fruktar våldet kan hon även vara rädd för följderna om hon söker hjälp. Arbetarna vid Voimavarakeskus Monikan uttrycker klienternas situation så här: *'En klient som söker hjälp tror inte längre på något när hon kommer till oss. Trötthet och förtvivlan är så allmän.'*

Rädsla för våld

- Rädsla för att våldet förråas.
- Rädsla för att mannens hot genomförs.
- Dödsfruktan.

Rädsla för ensamhet

- Mannen kan vara den enda människa kvinnan känner i Finland.
- Kvinnan kan vara rädd för att lämnas utanför för den egna släktens eller etniska gruppens nätverk. Alla bekanta kan vara gemensamma för paret.
- I vissa samhällen accepteras inte skilsmässa. Då kan en skilsmässa hindra möjligheterna att återvända till hemlandet.

Ruta 11. Exempel på anledningar till rädsla bland våldsutsatta kvinnor

'Männen känner till den här typen av hotelser: Du får inte behålla barnen, inte bostaden, ingen kommer att tro dig. Det tar tid och tär på krafterna att vinna självförtroende. Dessutom ska man sköta och fostra barnen.' (invandrarkvinna som utsatts för våld, Estland)

'Kvinnor kan vara rädda att bli utvisade även om det inte skulle vara möjligt.' (social 1.12.2003a)

'Vanligen är problemet det, att om man söker skilsmässa så försvinner rätten till uppehållstillstånd. Männen är bra på att manipulera – de meddelar utlänningsverket att det gemensamma livet upphört, sedan kommer det ett beslut att det gemensamma livet enligt mannens anmälan upphört och att man måste flytta bort från landet.' (järjestö 14.11.2003)

'I allmänhet har någon mansperson försökt hjälpa familjen. Till en början ser det ofta ut som om allt skulle gå i rätt riktning, men ibland har det visat sig att denna person övertalat kvinnan att återvända hem. Att han inte ger henne det stöd hon behöver för ta sig ur situationen, utan att situationen tar fel vändning. Ofta försöker man lösa problemet inom släkten. Det finns dock somalikvinnor och -mödrar som lämnat landet. Det kan också finnas många barn inblandade och det är inte lätt.' (järjestö 30.12.2003)

Invandrarkvinnornas vanligaste rädsla är att förlora uppehållstillståndet och bli utvisad från Finland. En kvinna kan vara rädd för att avslöjandet av våld utgör en risk för att hon, barnen eller mannen – barnens far – inte får ett positivt asylbeslut, uppehållstillstånd eller medborgarskap. En del av de kvinnor som utsatts för våld verkar ihärdigt fortsätta en svår parrelation

tills de inte längre behöver vara rädda för att utvisas ur landet. En del kvinnor är utan orsak rädda för utvisning på grund av bristande information, till exempel efter att ha fått ett permanent uppehållstillstånd.

För vissa kvinnor kan ett permanent uppehållstillstånd vara beroende av maken. Detta kan försämra kvinnornas ställning. Detta problem berör enligt arbetsministeriets integrationsredogörelse främst kvinnor som kommit till landet genom äktenskap²⁰ samt återflyttade finländares makar som inte är av finländskt ursprung. (Arbetsministeriet 2002.) Uppgifter om utvisningar påverkar också andra kvinnors agerande. Enligt Hartikainen (1999) *'sprider sig dåliga nyheter och historier om eländiga livsöden snabbt bland kvinnorna och lever kvar i många år'*. (Hartikainen 1999, 83.)

Många våldsoffer är rädda för följderna av att berätta vad som hänt. En kvinna kan vara rädd att hon inte blir trodd. En kvinna kan också vara rädd att arbetstagaren berättar för den våldsamma mannen att hon sökt hjälp. Många är rädda för att de skall förlora sina barn till *'barnskyddet'* eller till mannen, framförallt om mannen är finländare.

En invandrarkvinna kan, förutom våld, även ha upplevt rasism eller diskriminering till exempel i samband med att hon sökt arbete eller bostad. Detta kan minska hennes benägenhet att söka hjälp till exempel hos offentlig service och ta upp personliga problem. Fördomar om myndigheterna och diskrimineringsupplevelser kan också minska anmälningarna om våld till polisen. Negativa erfarenheter av polisens agerande vid eventuella tidigare kontakter, såsom vid telefonkontakter eller i samband med larm till bostaden, kan också påverka kvinnans benägenhet att anmäla våld till polisen. Språksvårigheter och avsaknad av tolk kan innebära att kvinnan inte blir förstörd, vilket kan vara ett problem speciellt för mammor som vårdar barn i hemmet. (Arbetsministeriet 2002.)

Speciellt bland flyktingar är rädslan för myndigheter allmän. Traumatiska händelser som inträffat i hemlandet eller under flyktingskapet – fängelse, tortyr, förlorade hem och anhöriga samt genomgripande förändringar i privatlivet – har ofta samband med myndigheternas agerande enligt berättelserna från de personer som kommer till Finland som flyktingar. (Huttunen 2002, 89.) Bland de kvotflyktingar som Finland tar emot finns rätt många personer som blivit offer för tortyr.²¹

Typiskt för våldssituationer i parrelationer är att offret vanligtvis försöker använda egna överlevnadsmetoder för att åtgärda situationen. Hon försöker eventuellt diskutera frågan med maken. Hon kan försöka undvika diskussionsämnen som verkar *'utlösa'* våldet eller kontrollera sitt eget beteende. (Lehtonen & Perttu 1999.)

I många kulturer spelar släktens medlemmar en viktig roll i stödet till (kärn)familjer och individer med avseende på familjens inre angelägenheter. I våldssituationer kan man söka stöd till exempel hos sina systrar medan brodern förhandlar med mannen om läget. Stödet från sociala nätverk är i många länder den enda till buds stående hjälpen i våldssituationer och andra kriser. Den kan dock vändas mot kvinnan och utöva påtryckningar på henne. Å andra sidan

---

²⁰ Enligt den gamla utlänningslagen kan en person som flyttat till Finland genom äktenskap få permanent uppehållstillstånd efter två års kontinuerlig vistelse i landet. Enligt den utlänningslag som trädde i kraft år 2004 kan personen få permanent uppehållstillstånd efter fyra år.

²¹ Uppgift från Rehabiliteringscentret för tortyroffer.

saknar framför allt invandrarkvinnor som anlänt via äktenskap ofta egna stödnätverk, vänner och släktingar. De kan leva ett mycket isolerat och ensamt liv samt sakna stöd. Detta avser särskilt kvinnor som har gift sig med en finländsk man.

Hindren för att söka hjälp kan också utgöras av kulturella, till exempel avseende familjesammanhållande värderingar eller traditioner, patriarkaliska uppfattningar om mannens och kvinnans roller. Det kan vara svårt för en kvinna att ifrågasätta och offentligt kritisera sin mans beteende och handlingar – mannens ställning i familjen. Om hon gör detta agerar hon mot sin grupps normer. De beslut som berör kvinnornas och flickornas liv kontrolleras ofta av familjens eller släktens män och därför kan deras livsutrymme bli inskränkt. Kvinnorna och flickorna kan förbjudas att delta i språkkurser och utbildning samt i övrig verksamhet som ur samhällets synvinkel skulle stöda deras integrering i det finländska samhället. (Aaltio 2002.)

I många invandrargrupper är religionsutövningen öppen och en mer ingående del av livet än hos medelfinländaren. Att tala om familjeproblem och överväga skilsmässa kan vara svårare än för majoriteten av befolkningen. Maken kan eventuellt pressa kvinnan att hålla tyst, att hemlighålla våldet i religionens eller guds namn (Fishwick 1998).

'Sjukskötarna frågade mig mycket direkt om min man hade gjort detta. Men jag var mycket orolig eftersom min man hade tvingat mig att svära vid Guds namn att inte berätta [vem som gjorde detta].' Kvinnan i exemplet berättade till slut om våldet när en präst som hon kände hade försäkrat att hon inte var skyldig att hålla ett löfte som hon gett under tvång. (Fishwick 1998, 287)²²

I värsta fall utövas påtryckningar på en kvinna som utsatts för våld genom att hänvisa till religionen, liksom även till förlåtelse. Alternativt kan diskussioner om religiösa tolkningar hjälpa offret att klara sig. (Kyrkostyrelsen 2004²³.)

4 Hjälp till en invandrarkvinna och -barn som utsatts för våld

'Trots att samtal om svåra frågor är besvärliga tror jag att yrkespersonalen borde kunna tränga in i frågans kärna och ge klienten en möjlighet att berätta.' (social 13.1.2004)

'Om någon till exempel kommer in med ett sår i huvudet ber man henne sitta ned och frågar hur såret uppstod. [...] Vi har försökt utbilda personalen så att man alltid [...] frågar i de fall berättelsen inte motsvarar observationerna.' (hälso 22.1.2004)

'När en klient söker hjälp nämner hon inte alltid våld. [...]. En arbetstagare frågar klienterna om de utsatts för våld enligt planen för familjearbete. I en punkt frågar man om hot om våld och eget våldsamt beteende. Målet är att öka familjearbetets planmässighet och sträva mot konkreta mål.' (social 1.12.2003a)

---

²² *'The nurses were pretty direct in asking me if my husband did this to me. But I was real concerned because my husband has made me swear to God that I wouldn't tell [who did this]...'*

²³ För ändamålet lämpliga tolkningar finns samlade i den nämnda publikationen från Kyrkostyrelsen.

4.1 Fråga om våld i parrelationer – att samtala är att ingripa

Våld upphör sällan utan hjälp från utomstående. Trots att det kan verka besvärligt att tala om våldet är det viktigt att ställa direkta frågor. Endast sällan tar offren upp våldet på eget initiativ. Å andra sidan har klienterna ansett att ingripandet var berättigat och ytterst viktigt i de fall då man har ställt frågor om våld. Våld är alltid ett brott och offren har rätt att få hjälp. Om du ställer frågan behöver inte klienten samla mod för att ta upp sina problem.

Många yrkesmänniskor anser att frågor om våld är alltför intima. Bland annat vid barnavårdscentralerna har man märkt att det är möjligt att träna sig i att ställa frågor och att detta kan bli en del av basarbetet. Att ställa frågor är ett budskap som visar att arbetstagaren är intresserad av klientens totala välbefinnande. (Perttu 2004.) För invandrarkvinnornas del visar arbetstagarens farhågor om våldet i parrelationer samtidigt att våldet betraktas som brott i Finland.

Det har visat sig att även invandrarkvinnor berättar om våld när de blir tillfrågade. Vid en screeningundersökning inom hälsovården som utfördes i Grekland (Petridou 2003) observerades att invandrarkvinnor oftare berättade om våld i parrelationer än grekiska kvinnor när man ställde frågor om våld till alla klienter inom hälsovården. Invandrarnas andel av de personer som ingick i screeningen var 7,2 procent och andelen personer med invandrarbakgrund som berättade om våld i parrelationer var 14,3 procent.

Följande exempel på frågor är relativt öppna vilket ger möjligheter till avslöjanden om många olika slag av våld. Du kan berätta för klienten att frågor om våld ställs till alla kvinnor. Fråga också om andra former av våld om klienten rapporterar fysiskt våld. I vissa situationer skall man alltid beakta våldsmöjligheten. Detta bör utföras framförallt:

- i de fall där klienten i samtal hänvisar till familjeproblem eller stridigheter i hemmet
- i de fall där fysiska skador eller andra tecken på våld tyder på att klienten eventuellt har utsatts för våld
- på grund av familjesituationen (oro för makens situation)
- på grund av information eller farhågor som kommer från annat håll (myndighet, annan arbetstagare, vän, bekant)
- vid egna intuitiva misstankar eller farhågor

Syftet med de frågor som visas nedan är att underlätta

- en tidig identifiering av våld
- kontrollen av om en arbetstagares farhågor eller misstankar är befogade/obefogade
- utredningen av ett våldsfall och stöd till offret på ändamålsenligt sätt

Anvisningar angående frågor om våld

Ordna ett lämpligt tillfälle för frågorna

- Koncentrera dig på att fråga och lyssna samt försök få ögonkontakt. Undvik att samtidigt utföra pappersarbete. Fäst uppmärksamhet på den egna och klientens nonverbala kommunikation. Sätt dig på klientens nivå eller lägre, undvik även i övrigt kropps-

ställningar som upplevs hotande eller skrämmande. Ställ endast frågor om våld på tu man hand under lugna förhållanden. Ställ inte frågor om våld när maken eller någon annan ledsagare är närvarande. En ledsagares närvaro kan medföra risk för kvinnans eller barnens säkerhet. (Perttu 2002a.)

- I mångkulturella familjer och invandrarfamiljer följer ofta mannen eller någon annan familjemedlem med kvinnan som sällskap, ledsagare eller tolk. Om mannen är närvarande ber du honom artigast att gå ut för en kort stund. Om du inte kan ställa frågor om våld bör du ändå anteckna dina eventuella misstankar. Då är det möjligt att eventuellt snabbt ingripa inom någon annan enhet. Avtala ett nytt möte med kvinnan vid behov. Berätta att du nästa gång skaffar en yrkestolk. Du kan motivera detta genom att hänvisa till ledsagaren: *'Då behöver inte ledsagaren besvara sig.'*

Kom ihåg att det finns skillnader i olika kulturers kommunikationsvanor

- På grund av kommunikationsdifferenserna mellan olika kulturer är det bäst att närma sig ärendet indirekt. Samtala först om annat och led samtalet så småningom till frågorna om våld.
- Till exempel: *'Jag vet att kvinnor kan ha många slag av problem hemma...'*

Ställ konkreta frågor

- Det är viktigt att tala om våld i form av konkreta handlingar, slag, knuffar, hårryckningar, upprepade rop och skrik, nedsättande öknamn, påtvingad sex, inlåsning i hemmet och vägran att ge pengar. Detta är viktigt bland annat på grund av att definitionen av våldsbegreppet är kulturrelaterad. Olika definitioner eller termer kan leda till att våldet förringas.
- Fråga på eget initiativ och på ett medkännande sätt. Genom ett direkt samtal om våld visar du att det är tillåtet att tala om våld på samma sätt som om andra ämnen. Med din förstående och välvilliga attityd visar du att du respekterar henne. (Perttu 2002a.)
- Använd tolk vid behov.
- Reservera tillräckligt lång tid för ett eventuellt fortsatt samtal.

Om klienten tvekar

- Om klienten verkar obenägen att svara eller tvekar med svaret försöker du uppmuntra henne till exempel genom att framhålla klientrelationens konfidentiella natur.
- Du kan också fråga: *'Är du rädd för att berätta om sådana här händelser?'*

Svårigheter att svara

- Om klienten har svårt att svara använder du frågor som hon kan besvara med *ja* eller *nej*. Det är enklare för kvinnan att i början svara på detta sätt.

Förnekande av våld

Invänd inte om klienten förnekar att hon utsatts för våld trots att allt tyder på våld. Berätta vänligt att hon får ta kontakt på nytt när som helst. (Perttu 2002a.) Genom ett respektfullt agerande kan du övertyga henne om att hon kan lita på dig. Om hon är ett offer för våld kan hon ta kontakt senare.

4.1.1 Frågor som främjar en tidig identifiering

'Man frågar ganska direkt men finkänsligt. Om förtroligheten i relationen saknas eller om klienten upplever att hon inte har någon nytta av avslöjandet kommer hon inte att berätta något. Vägran beror säkert på många olika orsaker. Trots att vi anser att hjälp från utomstående skulle vara till nytta i olika problemsituationer – vill man inte ta emot hjälpen. I många kulturer är man inte vana att ta emot hjälp.' (social 1.12.2003b)

'Jag kan ändå tala om ämnet, berätta att sådant kan förekomma, sådant har hänt i många familjer, jag försöker tala om ämnet för att kvinnan skall få mod att själv tala om ämnet. Det beror också på orsaken till misstankarna. Om klienten till exempel har blåmärken på armarna är jag mer direkt.' (social 1.12.2003a)

'Många gånger är det så att mammorna inte berättar något första gången, utan det kryper fram andra gången, sedan något senare. [...] När man är utlänning känner man inte – den nya sköterskan. Utlänningar är ganska försiktiga, de ser efter vilken typ av människa sköterskan som tar emot dem är. Men sedan när de blir bekanta och ser att det inte finns något att vara rädd för och de upplever att de faktiskt får vård och man lyssnar på dem då berättar de i något skede om det inträffade.' (hälso 29.3.2004)

Identifieringen av våld i så tidigt skede som möjligt kan underlättas av att systematiskt ställa frågor om våld till alla klienter inom basservicen, framför allt vid hälsovårdscentraler, mödra- och barnavårdscentraler samt vid sjukhusens akutmottagningar. Ett screeningförfarande har utvecklats för klientarbetet vid mödra- och barnavårdscentraler²⁴. Vid de centraler som redan använt metoden berättade cirka var tionde klient att de utsatts för våld under en 12 månaders period innan frågorna ställdes (Perttu 2004; Perttu 1999).

Lokalt är det möjligt att komma överens om vid vilken eller vilka enheter man försöker ingripa i våldet under tidiga skeden med så kallad screening. Frågorna skall ställas till kvinnor som tillhör alla invandrargrupper vilket kräver att förfarandet sprids till ett flertal olika verksamhetsställen.

Frågorna kan även avslöja andra former av våld. Det påvisade våldet skall diskuteras med klienten omedelbart. Offret kan uppleva att en senareläggning av samtalen är ett tecken på likgiltighet eller nedtoning av våldet. Låt henne i början berätta om sina upplevelser i egna ord och fråga sedan preciserande frågor.

---

²⁴ Sirkka Perttu (2004), social- och hälsovårdsministeriets publikation (under tryckning).

Frågor om våldets olika former avsedda för klientarbetet. Frågorna med mörk bakgrund är frågor som är avsedda att underlätta avslöjandet av våld.

Alternativa sätt att leda in diskussionen på temat våld	
Enligt mina erfarenheter är det många kvinnor som upplever våld i parrelationer. Därför ställer vi nuförtiden frågor om våld till alla klienter...	
Frågor om olika former av våld	
Känner du dig otrygg eller rädd där hemma? Måste du där hemma utföra uppgifter som du inte vill göra? Hindrar din partner dig från att göra sådant som du borde eller vill göra?	
Psykiskt våld <i>Kontroll av offrets verksamhet, nedsättande behandling, skrämselförsök, tvingande med våld, isolering och förhindrande, förolämpning, skymfning, verbalt hot, förakt, utpressning, förstörande av förnödenheter, begränsande av frihet.</i>	
Känner du dig otrygg eller rädd där hemma? Har någon hindrat dig från att röra dig fritt?	
Situationen för kvinnans partner väcker oro	Hur mår din partner (make)? Hur påverkar hans situation dig och dina barn?
Preciserande frågor	Kan du sova i lugn och ro? Intar du alkohol före du ska sova för att lugna ner dig? Begränsar någon dig från att röra dig fritt i staden / ute / inne hemma (ut/in)? Vem? Hur? Har du en egen nyckel till bostaden?

Fysiskt våld och hot om våld <i>Slag, luggning, struption, knuffar, sparkar, fasthållning, örfylar, vållande av kroppsskada, hot om våld (även per telefon eller som textmeddelande).</i>	
Har någon person någon gång t.ex. dragit dig i håret, knuffat dig eller slagit dig? Har du problem hemma? Hurudana? Grälar ni med er man?	
Fysiska tecken på våld	Vad har hänt? Har någon tillfogat dig de här skadorna? Vem?
Preciserande frågor	Om ni grälar, vad händer? Har du möjlighet att avlägsna dig från hemmet? När utsattes du senast för våld? Hur ofta utsätts du för våld? Hur har våldet förändrats med tiden? Har det blivit värre eller sker det oftare än förr? Har din partner skrämt dig och på vilket sätt? Har han hotat att döda eller använda vapen? Har han använt vapen? Är du rädd för din partner? Är du rädd för någon annan person? Är du rädd för ditt eller dina barns liv?
Ekonomiskt våld och ekonomisk kontroll <i>Kontroll av användningen av pengar, ingen tillgång till pengar, användning av lön, utkomststöd eller annan förmån för egna ändamål, utnyttjande i avtal, överföring av egendom och skulder till kvinnan/från kvinnan utan kvinnans lov, tvång att skaffa pengar med vilka medel som helst.</i>	
Gör du inköp själv? Har du egna pengar och ett eget bankkonto?	
Preciserande frågor	Kan du köpa det du själv behöver eller måste du fråga om lov av din man? Måste du berätta om dina köp för din man? Grälar ni i dessa situationer? Kan du ta ut pengar utan mannens lov? Har din partner (make) bett dig underteckna avtal? Hurudana?
Sexuellt våld och tvingande till sexuella handlingar <i>Våldtäkt, tvingande till förnedrande eller obehagliga sexuella handlingar, tvingande till prostitution.</i>	
Tvingas du till något som du inte vill? Kräver din partner ibland sex trots att du inte vill?	
Preciserande frågor	Vad händer vid dessa tillfällen? (se även punkten <i>fysiskt våld</i>)
Som källor har använts Heise m.fl. 1999; Perttu 2002:a	

Av barn och ungdomar kan man till exempel fråga

Upplever du att du är trygg hemma (i skolan/på fritiden/...)?

Begränsar man hemma din rörelsefrihet efter skolan?

- *Får du delta i alla skollektioner?*
- *Har du möjlighet att delta i fritidssysselsättningar?*

Vad händer om du inte lyder pappa (bror/mamma/...) eller andra?

- *Vad gör du sedan?*
- *Vem hjälper dig då? Hur?*

Samtala med klienten om riskfaktorer (se avsnitt 4.2.1., ruta 13).

Fråga offret till slut:

Borde jag ännu känna till något mer?

Är situationen farlig för dig eller barnen?

Anser du att du är i allvarlig fara?

4.1.2 Följder av våld i parrelationer

Följderna av våld kan visa sig fysiskt, psykiskt eller socialt. Offret kan visa symtom på grund av våld på många olika sätt. För invandrarnas del är det viktigt att beakta att de uppvisade symtomen eventuellt skiljer sig från de finländska klienternas symtom.

Fysiska följder

- olika fysiska skador, upprepade skador eller skador som håller på att läka i olika stadi-er (blåmärken, frakturer, skador på inre organ), speciellt i områdena kring munnen och tänderna, ansiktet, halsen, hårbotten, handlederna och armarna
- skador och följder av sexuellt våld (bl.a. sexuella problem, smärtor, blödningar, återkommande infektioner, oönskad graviditet/abort, komplikationer under graviditet, missfall, svårigheter vid undersökningar kring höfterna)
- missfall som beror på misshandel, eventuellt upprepade
- psykosomatiska symtom (chockreaktioner, huvudvärk, hjärtsymtom, känsla av kraftlöshet, yrsel, hyperventilation, skakningar, svettning, sömnsvårigheter, sömnlöshet, ätstörningar)

Psykiska och psykosociala följder

- olika följder för känslolivet (rädsla, hat, ångest, skam, skuld känslor, känslökyla)
- depression, förtvivlan, ångest, känsla av värdelöshet, försämrad självkänsla
- traumatisk kris (olika kort- och långvariga effekter kan förekomma i beteende, känslor och tankesätt, användning av försvarsmekanismer och i somatisk form) eller post-traumatisk stress (PTSD); försämrar möjligheterna att klara av andra kriser

- känslor av skuld och skam, lever på helspänn, varierande känslotillstånd
- förlorad livskontroll, hjälplöshet
- försämrad prestationsförmåga, passivitet, likgiltighet
- läkemedelsmissbruk, droganvändning, för hög konsumtion av rusmedel
- självdestruktiva tankar
- allvarliga psykiska problem

Sociala följder

- beteenderelaterade egenskaper (resignation, beteende som inte visar känslor, nervositet, osäkerhet, fientlighet)
- glömmer mottagningstider, söker hjälp för somatiska besvär
- förändrat beteende när partnern kommer, håller sig nära partnern, uttryck såsom '*Min man tillåter inte...*' och '*Min man anser...*'
- eventuellt att en redan begränsad livsmiljö blir ännu smalare; de sociala relationerna minskar på grund av partners kontrollrande beteende (separerar offret och familjen, eventuellt begränsade möjligheter att delta i arbetslivet eller i utbildning, ensamhet)
- omgivningen förändrar förhållningssättet till offret/familjen
- anpassningen till det nya samhället försvåras
- ekonomiska problem, diskriminering (fattigdom, hemlöshet, skulder, saknar mat, betalningssvårigheter)

Källor: Perttu 2002a; WAVE, Women against violence Europe 2000; Stark & Flitcraft 1996.

Våld försvårar integrationen

'Kriser som uppkommer under anpassningens olika stadier skall beaktas på olika sätt. I början är behandlingen av kriserna synnerligen besvärlig. Människorna förmår inte ta emot något alls. De redan i chocktillstånd under anpassningen. Om krisen uppkommer i slutet av anpassningen är personen redan långt på gång och vissa frågor har behandlats. Människorna kan koncentrera sig på behandlingen av kriser.' (social 8.12.2003)

För invandrarkvinnornas del har våldets följder och möjligheterna att klara sig efter våldet samband med kvinnornas integrering, dvs. den kulturella anpassningsprocessen skede. Anpassningen till en ny miljö jämförs ofta med en kris eller en kulturchock. Denna kris motsvarar processen att klara av andra kriser. Personalen bör helst kunna identifiera olika stadier i en kris som kan förklara ett oväntat beteende hos en klient. (Räty 2002.)

Den kulturella anpassningsprocessen, effekterna av en eventuell kris samt krisens varaktighet är mycket individberoende. Alla människor upplever inte förändringen i form av en synlig kris och en del passerar genom processen på några månader medan processen för andra människors del pågår under mycket längre tid. Anpassningens fortskridande påverkas bland annat av de kulturella skillnaderna mellan ut- och invandringslandet. Anpassningen sker sannolikt i långsammare takt om skillnaderna är stora. Utbildning och språkfärdigheter underlättar inläringen av det nya språket. Barn anpassar sig i allmänhet lättare än andra åldersgrupper. Även personliga egenskaperna, såsom öppenhet och flexibilitet, är en styrka. Under anpassningen är den egna familjens och etniska gruppens stöd till nytta, liksom även en positiv attityd till ny-

anlända i det mottagande landet. (Räty 2002.) Integreringsprocessens problem har enligt Liebkindin och Jasinskaja-Lahden (2000) samband med brister på mänskliga och materiella resurser samt avsiktlig eller oavsiktlig diskriminering i olika former.

I mångkulturella äktenskap kan invandrarkrisen även ha samband med en kris i parrelationen. Ett parförhållande som representerar två olika kulturer utsätts för speciella prövningar när differenserna mellan kulturerna ger upphov till konflikter. (Ojuri 1999.) Enligt Ojuri (1999) råder en strukturell ojämlikhet i äktenskap mellan två kulturer vilket framhävs om kvinnan är utlänning. En mans dominans bygger på att han behärskar språket och sedvänjorna samt på ekonomiska resurser. Om mannen betar sig svartsjukt och kontrollerande kan en maka som saknar språkkunskaper isolera sig eller bli isolerad i sitt hem. I detta fall *'sker kontakten med det yttre samhället genom mannen och på mannens villkor'*. (Ojuri 1999, 17.)

Ojuri (1999) framhåller att parens inbördes ojämlikhet är uppenbar i många familjer som representerar två kulturer. Detta visar sig i stor ålderskillnad och olika utbildningsbakgrunder hos paret samt i en kort period av sällskap under vilken tid partnern och den kulturella bakgrunden inte hunnit bli bekant. Trots att de konflikter som uppstår när kulturer möts bidrar till uppkomsten av problem i parrelationerna och familjerna, kan våldsproblemen i invandrarfamiljer även ha ett mycket tidigare ursprung. (Ojuri 1999.)

Om våldet börjar en kort tid efter invandringen saknar kvinnan i allmänhet helt kunskaper i språket och känner inte sina rättigheter eller servicen i vårt samhälle. Ju sämre en kvinna känner det omgivande samhället desto allvarigare blir användningen av psykiskt våld, till exempel genom att skrämman henne för myndigheternas agerande. En negativ inställning till den nya kulturen kan förstärkas av skrämselektik eller på grund av svårigheter när hjälp söks.

Enligt Räty är det centrala draget i anpassningen till en ny miljö bristen på förutsägbarhet, *'kontinuerligt behov att vara på sin vakt och uppmärksam'* (Räty 2002, 122). Att ständigt vara på helspänn och bristande livskontroll gäller även för kvinnor som är rädda för makens våldsamma beteende samt för deras barn. Före en kvinna som utsatts för våld utsträcks skräcken under det negativa stadiet från hemmet till den omgivande världen. En familjegemenskap som potentiellt skulle kunna underlätta den kulturella anpassningen ger i detta fall ingen trygghet och vila medan världen utanför hemmet verkar var fientlig och oberäknelig. Klientens integrationsfas bör därför beaktas vid behandlingen av våldsfall liksom även vid annan krisbehandling. Att gå igenom flera samtidiga kriser är en svår process.

Ruta 12. Integration och integrationsfrämjande

Principen i Finland är att främja invandrarnas integration i samhället, bl.a. genom att skapa bättre möjligheter att få viktiga samhälleliga kunskaper och färdigheter. Med integration avses i lagstiftningen *'invandrarens individuella utveckling med målet att delta i arbetslivet och samhällslivet och samtidigt bevara sitt språk och sin kultur'*. Integration innebär en individuell utveckling som inte sker av sig själv. Med *integrationsfrämjande* avses av myndigheterna ordnade åtgärder och resurser för främjande av integration. Integrationsfrämjandet omfattar de invandrare som har sin hemvist i Finland. Förutsättningen för att få hemvist är ett uppehållstillstånd av ett visst slag. Integrationsfrämjandet omfattar inte t.ex. asylsökande som tillfälligt vistas i landet medan de väntar på beslut. Efter att de har fått uppehållstillstånd omfattas också denna grupp av principen om integrationsfrämjande. (Arbetsministeriet 2002, 5.)

Lagstiftningen om integrationsfrämjande (bilaga 4) förutsätter att kommunerna gör upp ett integrationsprogram som innehåller uppgifter om målsättningarna för integrationen av invandrare, åtgärder, resurser och samarbete med olika organisationer. Programmet bör även innehålla planer för främjandet av jämställdhet och goda etniska relationer.

Arbetskrafts- eller socialmyndigheterna bör för därtill berättiga invandrare göra upp en personlig treårig integrationsplan på basis av personens behov. Planen förbinder myndigheterna att till ifrågasvarande person erbjuda de tjänster eller stödåtgärder som enligt planen anses nödvändiga. Invandraren har rätt till stöd enligt planen samt skyldighet att följa planen. Rätten till en integrationsplan för asylsökande träder i kraft då sökanden får ett uppehållstillstånd, för invandrare som kommit till landet via äktenskap då familjen förenas, vid inflyttningen till landet. Planen bör i enlighet med lagen om främjande av invandrades integration uppgöras inom fem månader efter det att klienten blivit klient vid arbetskraftsbyrån eller beviljats utkomststöd.

4.2 Bedömning av läget

'Några gånger återvände hon till hemmet. Hela tiden diskuterade vi mycket öppet om vad frågan gällde och hur vi som arbetspar såg våldsspiralen och dess allvar samt riskerna för kvinnans del. Vi talade helt öppet om detta. Jag sade en gång till kvinnan att det följande är att hon kan dö. Men suget är så starkt, en sådan logik i våldssituationen att hon inte göra sig fri. Då är det nödvändigt att var mycket direkt. Vi hade hela tiden ett förtröligt förhållande. Jag var naturligtvis mycket orolig när jag hörde att hon hade återvänt trots att vi kommit överens om något helt annat. Kontakten bevarades, hon visste vem hon kunde kontakta och vart hon kunde gå om situationen skulle bli svår.' (social 13.1.2004)

'... Man kunde tydligt se att våldet blev råare och råare. [...] Vi gjorde det helt klart för henne att hon verkligen riskerade sitt liv om hon inte gav sig av.' (hälso 29.3.2004)

Kartläggningen under det inledande stadiet har stor betydelse i hjälparbetet. Sträva efter att få en uppfattning om våldets natur och om kvinnan är i omedelbar livsfara. I detta sammanhang bör man även diskutera eventuella barns situation.

Du kan också fråga om mannens eventuella önskan att söka hjälp för egen del. Det är ändå möjligt att offret under det inledande skedet inte vill att mannen kontaktas och inte annars hel-

ler vill diskutera en hänvisning av mannen till behandling. Frågor som avser arbete och försörjning kan påverka den totala situationen.

4.2.1 Bedöm tillsammans hur farlig situationen är

Under åren 2000–2003 ledde våldet i parrelationer årligen till 13–25 kvinnors död i Finland (Statistikcentralen 2004c). Offret kan underskatta våldet, speciellt om hon inte är beredd att frigöra sig från parrelationen. Offret kan undervärdera situationens risker. När våldet har varit allvarligt ökar sannolikheten för att offret utsätts för ett nytt allvarligare brott. När en kvinna har blivit offer för utnyttjande och misshandel tar man i riskbedömningarna hänsyn till möjligheten att våldet upprepas och blir råare vilket kan leda till allvarliga skador, dråp och mord. Trots dessa bedömningar kan ett samtal i sig hjälpa en kvinna att värdera sin situation och dess risker. (Socialstyrelsen 2001.)

Upprättandet av en tillförlitlig bedömning kräver att tolk används om klientens språkkunskaper är bristfälliga. Det är ändå bäst att kontrollera att båda parterna har förstått frågorna och svaren även när kvinnorna behärskar finska rätt väl.

Trots att faktorer som ökar riskerna (ruta 13) inte beskriver processen i ett enskilt fall kan de anses vara faktorer som ökar risken för svåra skador, dråp eller mord. De bygger på undersökningar och erfarenheter av en eller flera riskfaktorerers effekter. De vanligaste våldsmotiven och -orsakerna som har lett till dödsfall har utgjorts av svartsjuka, skilsmässoproblematik och förövarens mentala problem. En stor andel av motiven har ansetts vara psykisk sjukdom – förövaren har ofta försökt begå eller begått självmord. (Rying 2000; Socialstyrelsen 2001.)

Hot i situationer då paret separerar skall tas på speciellt allvar. Risken för dödsfall som orsakas av våld är som störst omedelbart efter en skilsmässa. I Sverige har till exempel cirka 40 procent av de våldshändelser som lett till en kvinnas död samband med en skilsmässa (Socialstyrelsen 2001; Rying 2000).

Ruta 13. Faktorer som ökar situationens farlighet för kvinnor utsatta för våld i parrelation

Våldet förråas

Våldsutövaren

- är våldsbenägen utanför hemmet
- hotar oftare eller med farligare medel
- är våldsam mot barn
- hotar att döda offret eller barnen
- hotar med självmord
- använder droger, särskilt om de är aggressionshöjande (amfetamin, anabola steroider, kokain m.m.)
- har använt våld under kvinnans graviditet
- har använt sexuellt våld
- förhåller sig tvångsmässigt till offret, säger att han inte kan leva utan henne, följer efter/ofredar henne
- har tidigare misshandlat en kvinna allvarligt
- har hotat vänner eller släktingar
- har vapen hemma eller på ställen där de lätt kan nås

Situationens farlighet ökar om offret för våldet

- har försökt att lämna mannen,
- öppet planerar att lämna mannen eller
- har sökt skilsmässa

Källor: Socialstyrelsen 2001; Ellis 1987; Finkelhor & Yllö 1985; Perttu 1999.

Bedömning av risken för självmord

Misshandel av en kvinna ökar risken för ett självmordsförsök (Socialstyrelsen 2001, 50; Stark & Flitcraft 1995). Fråga klienten direkt om självdestruktiva tankar. Att ställa frågor och samtal kan inte orsaka självmord. Koncentrera dig på att lyssna på klienten och samtal med klienten på ett respektfullt sätt. Försök övertyga henne om att du bryr dig om henne och vill hjälpa. (Rautava & Rissanen 1996; Hynninen 1996.)

Har du någon gång haft självdestruktiva tankar?

Har du någon gång övervägt självmord?

Har du någon gång försökt begå självmord?

Om en klient har självdestruktiva tankar skall hon omedelbart hänvisas till krishjälp. Ordna fortsatt vård om så behövs. Red ut livssituationen för de personer som har försökt begå självmord. Om en minderårig klient överväger självmord måste föräldrarna informeras om läget även om klienten förbjuder detta. (Rautava & Rissanen 1996; Hynninen 1996.)

Om en klient har försökt begå självmord är risken för ett nytt självmordsförsök större än hos andra människor (Andersen & Bille-Brahe 1994). Risken är störst under det första året och absolut störst tre månader efter självmordsförsöket (Hynninen 1996, 5).

Ämnen som bör undvikas under ett samtal (Rautava & Rissanen 1996):

- Undvik att döma eller bagatellisera situationen. Säg aldrig att tankarna på självmord är fåniga. Klienten känner sig redan värdelös.
- Undvik att föreslå annan verksamhet '*i syfte att pigga upp*'. Detta avslutar samtalet och kommunicerar att du inte är beredd att diskutera.
- Plattityder såsom '*det känns bättre redan i morgon*' skall helst undvikas eftersom de bagatelliserar situationen.

4.2.2 Våld är ett hot mot barnens välbefinnande

Ruta 14. Anmälningsskyldighet enligt 40 § barnskyddslagen

Har den som är anställd eller innehar ett förtroendeuppdrag inom social- och hälsovården, skolväsendet, polisväsendet eller en församling, vid handhavandet av sin tjänst eller befattning eller sitt uppdrag fått vetskap om att barn är i uppenbart behov av familje- och individriktat barnskydd, skall han utan dröjsmål anmäla detta till socialnämnden. Även andra personer kan göra sådan anmälan.

Cirka 190 000 barn och ungdomar bedöms leva i familjer där modern är utsatt eller har utsatts för våld (Dufva 2001²⁵). Enligt Oranen (2001) påverkas barn alltid av våld. Barnen lär sig att förutse våldssituationer och de använder mycket energi för att följa situationen. Om våldet är omöjligt att förutse kan barnen uppleva ett kontinuerligt hot. I våldslägen kan barnen försöka gömma sig eller utestänga ljuden från våldshändelserna. En del barn följer stelt situationen, andra försöker aktivt hindra våldet genom att själva gå emellan. (Oranen 2001.)

Ett barn kan vara kontinuerligt oroligt och skrämt vilket kan visa sig i form av koncentrationssvårigheter. Barnet kanske inte kommer till skolan eller fritidsaktiviteter för att vara på plats när våldet bryter ut. Olika slag av rädsla, framför allt rädslan för att mamman skall dö, är gemensamma för barn som växer upp omgivna av våld. (Oranen 2001; McGee 2000.)

Risken för att ett barn själv skall bli offer för våld är större i dessa familjer än normalt. Våld i parrelationer utgör en allvarlig risk för barnens välbefinnande trots att ett barn själv inte skulle ha blivit offer för misshandel eller varit närvarande under misshandel. Barnet får alltid sitta emellan vilket även skall diskuteras med kvinnan utan anklagelser. Fråga om våld eller hot mot barnen, barnens situation och deras reaktioner. (Perttu 2002a.)

²⁵ Bedömningen bygger på en undersökning utförd av Heiskanen och Piispa (1998) om hur allmänt våld mot kvinnor är i Finland.

Barn söker sällan hjälp på egen hand eftersom de kan tro att våldet är en normal del i familjelivet. Trots att de förstår den förvrängda situationen har de inte redskap att börja rätta till situationen. (Paavilainen & Pösö 2003b, 75.) Föräldrarnas förbud att nämna våldet samt lojaliteten mot föräldrarna hindrar dessutom barnen att söka hjälp.

Vid misstankar om misshandel²⁶ eller sexuellt utnyttjande av barn skall anvisningarna som upprättades år 2003 följas (Taskinen 2003). Våld i parrelationer kan även avslöjas via barn till exempel på daghemmet, i skolan eller vid hälsovård. Situationen skall i dessa fall utredas främst ur barnets synvinkel i samarbete med offret. Ärendet skall diskuteras enskilt med offret. Offret skall hänvisas till hjälp och ärendet anmälas till barnskyddet.

- Samtala med offret om barnens situation och undersök om barnen har utsatts för våld, om barnen har hotats med våld eller om barnen har fått se våldssituationer (Perttu 2002a).
- Berätta för offret om barnskyddslagen, syftet med lagen och din egen anmälningsskyldighet. En anmälan måste lämnas även om barnet inte blivit direkt offer för våld eller varit närvarande vid våldssituationer. Det är bäst att anmäla även om du tror att någon annan part redan lämnat en anmälan tidigare. Information från olika håll underlättar bedömningen av ett barns situation. Därigenom samlas uppgifterna om ett barns situation säkrare på ett ställe som har befogenheter och skyldighet att utreda fallet (Peltonen 2003).
- Överväg gemensamt hur barnen skall kunna skyddas. Försök nå ett samarbete med offret trots att barnskyddsfrågorna sannolikt gör henne rädd. En av de vanligaste metoderna för våldsutövare att hålla en kvinna i underläge är att hota med vårdnaden av barn. Ofta är ett våldsoffer rädd för att förlora vårdnaden av barnen om myndigheterna får kännedom om våldet. Detta gäller särskilt kvinnor som har psykiska svårigheter på grund av våldet. (Perttu 2002a.)
- Ni kan gemensamt kontakta en barnskyddsarbetare (Perttu 2002a).
- Offret kan skydda barnen genom att skydda sig själv och på förväg tänka över barnens säkerhet i våldssituationer. Det är bästa att berätta för barnen att de inte skall ställa sig mellan parterna vid våldshändelser. (Se avsnitt 4.3.2.)
- I eventuella samtal om barnens vårdnad är det absolut nödvändigt att använda en professionell tolk.
- Utredningen av ett eventuellt brott tillhör polisen (Taskinen 2003).

Även ett barn behöver hjälp och stöd. Barn som utsatts eller bevittnat våld bör få möjligheter att hantera sina upplevelser, individuellt och/eller i referensgrupper.

Barnens säkerhet måste alltid beaktas i en skilsmässosituation. Det är viktigt att komma ihåg detta även i skyddshem samt när man kommer överens om att träffa barnen och våldsutövaren. Vid behov kan mötena arrangeras under övervakning. Om våldshotet är uppenbart bör

---

²⁶ Enligt Stakes rekommendationer (Taskinen 2003) bör en utredning av barns misshandel initieras i följande situationer: Vid frakturer hos 1 år gamla barn, vid vissa frakturer hos 5 åriga barn (revbens-, överarmsbens- och skulderbladsfrakturer, kotfrakturer); vissa skallfrakturer; misstankar om skakande av spädbarn; brännsår med skarpa gränser eller orsakade av ett hett föremål; ett stort antal blåmärken på andra ställen än på underben, lår, armbågar eller panna; även sår och fraktur hos barn i andra åldrar, om såren inte överensstämmer med förhandskunskap eller om misshandel är möjlig.

man avbryta mötet (Hautamäki 2002, 123). När umgängesförfarandena avtalas skall barnatillsyningsmannen höra våldsoffret separat:

'I allmänhet agerar vi med alla klienter så att kvinnan träffar barnatillsyningsmannen först på egen hand och sedan hålls ett gemensamt möte där man försöker komma överens om umgänget. I allmänhet nås inte en överenskommelse under första mötet. Vi berättar för kvinnan att inga papper behöver undertecknas först gången. Motivet till att kvinnan träffas först är att hon ensam får berätta om våldet.' (organisation 30.12.2004)

I många fall är det skäl att ta hänsyn till möjligheten att ett barn förs bort²⁷.

'Om risk finns för att en man för barnen ur landet skall 'passpolitik' användas'. När barnen är hos fadern har barnens mor barnens pass och tvärtom. Passet kan också förvaras av en socialarbetare. Ibland utdöms (ansöks) begränsad umgängesrätt, umgänget begränsas till att gälla inom landets gränser.' (organisation 24.10.2003)

4.2.3 Våldsutövarens situation

'Till att börja med i en utredning av en krissituation är det nödvändigt att använda mycket tid för att förklara hur vi jobbar. Om våld inträffar i någon familj har våra myndigheter rätt att ingripa trots att klienterna anser att det är familjens interna angelägenheter. Vår rätt att ingripa kritiseras hårt. Det kanske förekommer skillnader i metoderna jämfört med finländska klienter, vi använder klarspråk och går igenom myndigheternas skyldigheter och rättigheter, till och med lagstiftningen, att till exempel en socialarbetare har rätt att komma i ett sådant fall.' (social 13.1.2004)

'[De svåraste är] sådana parrelationer eller familjer där mannen är våldsam men vägrar samarbeta. De går inte överhuvudtaget att inleda ett samtal. Han kommer inte eller om han kommer så uppträder han hotfullt och hotar också maken. För dem [...] är det helt främmande att kunna lösa problem så här. De ser ingen orsak till detta.' (social 13.1.2004)

'Ibland har jag frågat direkt "Vad gör du om du tappar fattningen, betar du dig våldsamt?".' (hälso 18.11.2004)

Det finns endast begränsad kunskap om de män som uppträder våldsamt och är gifta med invandrarkvinnor som utsatts för våld i parrelationer. Av de män som var gifta med invandrarkvinnor som kom till skyddshem år 1999 var hälften invandrare och hälften finländare (Haarakangas m.fl. 2000). I enkät i Sverige som riktades till alla kvinnor (Lundgren m.fl. 2001) konstaterades att cirka 18 procent av de män som var gifta med kvinnor som den nuvarande maken utsatt för våld var födda utanför Sverige. Av de män som var gifta med kvinnor som utsatts för våld av en tidigare make var 28 procent födda utanför Sverige²⁸, i övriga Norden (7 %), i övriga europeiska länder (7 %) eller i Asien (7 %). (Lundgren m.fl. 2001.)

²⁷ Ytterligare information om bortförande av barn, se www.om.fi/18031.htm -> Kaapatut lapset ry:s råd till föräldrarna (på finska, svenska och engelska).

²⁸ Obs. 7 % av kvinnorna angav inte i vilket land mannen var född.

Ett våldsamt beteende skall skiljas från yttre faktorer och övriga problem, såsom mentala problem på grund av krigs- eller flyktingupplevelser, anpassning till det nya landet eller stress på grund av arbetslöshet samt alkoholmissbruk. Till exempel alkoholanvändningen kan dock ha samband med systematiska våldssituationer. Våldsutövaren kan behöva hjälp även för andra problem, till exempel trauma som orsakas av tortyr (se avsnitt 2.2.5, ruta 7).

Ett våldsamt beteende kan även för våldsutövaren medföra psykiska symtom, depression, skuld känslor, skam och rädsla till exempel för att förlora barnen. Även våldsutövaren upplever ofta en skilsmässa eller hot om skilsmässa som en mental kris. (Hautamäki 2002.)

Enligt undersökningar söker cirka 6 procent av de finländska män som utövat våld i parrelationer hjälp för att förändra sitt beteende (Heiskanen & Piispa 1998). Det är vanligt att avvisa erbjudanden om hjälp från utomstående. Erfarenheterna visar att möjligheterna att få en våldsutövare att förbinda sig att delta i förändringverksamhet är störst om han kontaktas personligen 1–3 dagar efter en våldssituation. (Hautamäki 2002.)

Om våldet avslöjas genom att offret berättar om fallet krävs alltid tillstånd av offret för hänvisning av våldsutövaren till behandling eller en arbetstagares kontakt. Offret är inte ansvarig för hjälpen till våldsutövaren. Bedöm gemensamt om en kontakt ökar risken för att offret och/eller barnen på nytt kommer att utsättas för våld. (Perttu 2002a.) Offret kan även själv ta med broschyrer till våldsutövaren om detta är säkert.

Vid samtal med mannen är det viktigt att framhålla att ett våldsamt beteende är förbjudet i lag i Finland och inte kan accepteras under några förhållanden. Vid samtal om våldssituationer är det viktigt att koncentrera sig på utövarens beteende och inte på offrets agerande eller ord. Samtala om våldets effekter på offret och barnen. Motivera mannen att ändra sitt beteende, *'våldet är inte en naturkraft som utlöses tvångsmässigt av sig själv'*. (Hautamäki 2002.)

Centrala principer i hjälparbetet som avser män med våldsamt beteende (Hautamäki 2002):

- Utgångspunkten för arbetet skall vara offrets behov och säkerhet.
- Våldsutövarna skall ta ansvar för sitt eget våldsamma beteende - våldet orsakas inte av offret. Mannens beteende skall följas upp med hjälp av feedback från offret.
- Mannens skall förbinda sig till arbetet. Eventuella felaktiga förklaringsmodeller till våldet bryts aktivt ned under arbetets gång.
- Han skall förstå skillnaden mellan ett gräl och våld samt följderna av sina handlingar.
- Verksamheten skall i början genomföras varje vecka enligt principerna för krisarbete.

Invandrarkvinnornas finländska makar kan normalt hänvisas till specialtjänster för män. Vid hänvisningen av en man med invandrarbakgrund till servicen bör man beakta mannens språkkunskaper samt de språk som används i specialtjänsterna. Ta reda på var han kan få hjälp på ett språk som han behärskar. Eftersom specialtjänster för män med våldsamt beteende²⁹ delvis bygger på metoder med grupparbete kan ett klientskap kräva kunskaper i finska, svenska eller

---

²⁹ Kontaktuppgifter till specialtjänsterna finns i bilaga 7.

engelska³⁰. Grupper med minoritetsspråk har ännu inte provats. I praktiken är det svårt att ordna sådana grupper på grund av att minoriteternas begränsade storlek och att behoven förekommer vid olika tidpunkter.

Kom ihåg våldsoffret

- Personalens felaktiga agerande kan utgöra en risk för offrets säkerhet. Lär känna arbetet för att bryta våldsbeteendet (se litteratur i bilaga 6).
- Se till att även offret och barnen får tillräcklig hjälp. Vi rekommenderar att olika arbetstagare hjälper kvinnan och mannen. Personalens samarbete och informationsutbyte är viktigt.
- Be våldsutövaren om ett skriftligt löfte att hålla kontakt med offret och den som hjälper henne under alla förhållanden.
- Håll regelbunden kontakt med offret och/eller den som hjälper henne. Berätta alltid för offret om mannen hotar henne med våld. Personalen är skyldig att anmäla ett brott som planeras³¹ till maken eller till myndigheterna, såsom till polisen (strafflagen 15 kap 10 §).
- Beakta offrets språkkunskaper. Se till att även hon kan kontakta dig.
- Om våldsutövaren inte förbinder sig att ändra sitt våldsamma beteende skall hjälparbetet koncentreras på att stöda offret.
- Berätta för offret om mannen upphör med mötena.

4.3 Att stöda kvinnan

'...låt oss granska situationen noggrannare tillsammans. Vi kan reda ut problemen och fundera ut vad vi ska göra. Utgångspunkten är klienten och kvinnans önskan att göra något åt situationen. Ibland vill klienten bara ha psykiskt stöd.' (organisation 14.11.2003)

'Om jag inte känner till kvinnans egen kultur ställer jag så många frågor som möjligt om hur hon känner sig. Det är viktigt att fråga, jag undviker direkta råd, samtidigt försöker jag komma underfund med vad situationen innebär för kvinnan.' (organisation 14.11.2003)

'Då tröskeln överskridits, då någon tar upp problemet till diskussion bör man direkt reagera. Ibland har någon kommit hit mitt i natten [...]. Vi utgår då ifrån att allt är sant och försöker lugna ner situationen. Senare funderar vi ut hur vi kan hjälpa och ge stöd. Då någon söker hjälp får man aldrig ifrågasätta behovet.' (social 13.1.2004)

'...släkten utövade påtryckningar och var irriterade eftersom mannen hade bättrat sig och det inte förekom något fysiskt våld – 'en dålig mor som söker hjälp, förskräckligt'. Släkten kritiserar kvinnan då hon inte står ut trots att kvinnor i det tidigare hemlandet måste tåla mycket mer. Släkten förringar hennes oro och livssituation.' (social 8.12.2003)

---

³⁰ Samtal: Jari Hautamäki, Lyömätön linja i Esbo; Matti Kupila, Jussi-työ i Helsingfors.

³¹ Mord, dråp, grov misshandel, våldtäkt, grov våldtäkt.

Ta kvinnans berättelse på allvar

Ta väl emot den som söker hjälp. Lyssna till offrets berättelse och visa att du tror på henne. Våld mot kvinnor är så vanligt att klienten sannolikt talar sanning. Verkligheten kan vara ännu mer komplicerad. Det är viktigt att inte ifrågasätta offrets version. Genom att tro på henne bekräftas hennes erfarenheter och känslor. Enligt sakkunniga kan ett passivt, oengagerat lyssnande få kvinnan att tro att det är hon själv som har fel och att andra, också våldsutövaren, har rätt. (Perttu 2002a.)

Respektera, anklaga inte

Ge offret positiv feedback på hennes berättelse om våld och hennes sätt att klara av situationen. Poängtera att det alltid är enbart våldsutövaren som är ansvarig för våldet. Undvik att anklaga offret, förmodligen känner hon sig redan skyldig till situationen. Undvik också att klandra våldsutövaren eller parrelationen eftersom detta kan öka offrets skamkänslor. (Perttu 2002a.)

- Låt inte offret känna sig skyldigt, offret är inte ansvarigt för det som skett.
- Fråga inte: *'Vad gjorde du?'* eller *'Varför ger du dig inte av?'*
- Döm eller klandra inte mannen, för det kan öka kvinnans skamkänsla (Perttu 2002a).

Ta ställning mot alla former av våld

Understryk att lagarna gäller alla situationer som klienten hamnar i, oavsett bakgrund eller kultur. Ta klart avstånd från våld. Genom att ta parti för våldsoffret bekräftar och berättigar du offrets egna känslor. Berätta att utövande av våld är ett brott i Finland och att våld aldrig är berättigat. Det är alltid utövaren som är ansvarig för våldet. (Perttu 2002a.)

- Våld är aldrig berättigat – offret är inte ansvarigt för våldet.
- Även hot, kontroll och maktutövning är former av våld.
- Våld är en kränkning av de mänskliga rättigheterna (Perttu 2002a).

Diskutera föreställningar som kvinnan har om våld

Försök få kvinnan att uttrycka sina föreställningar om våld och eventuella felaktiga förklaringsmodeller. Våld är inte en följd av hennes beteende, livssituation eller andra yttre faktorer. Parterna kan förklara att mannens våldsbeteende beror t.ex. på kriser i samband med inflyttning till landet, på den stress som mannen upplever, på traumatiska händelser eller på förlusten av en samhällslig position. Våldet bör inte heller uppfattas som en form av känslouttryckningar. Våldet kan dock yppa sig via nämnda faktorer: *'Mannen upplever stress, han förlorar besinningen.'*

Säg klart att kvinnan inte är ansvarig för våldet och för utövarens våldsbeteende. Det är inte kvinnan som gett upphov till våldet. Situationen ändras inte fastän hon skulle ändra sitt beteende. Våld beror inte på gräl, utan det är utövaren själv som väljer att ta till våld. Offret kan inte heller få slut på våldet genom att ändra sitt beteende. Våld har inget med gräl att göra,

också om gräl ofta förekommer i våldssituationer. Alkoholbruk förklarar inte ett våldsamt beteende. (Perttu 2002a.)

Våld som utövas mot kvinnor av män är allmänt i alla länder, även i Finland. Det är allmänt även bland invandrarkvinnor som bor i Finland. Följderna av våldet är både fysiska och psykiska. Våldet måste stävjas.

Det finns inga kulturella eller religiösa motiv till våld. Våldet är ett brott oavsett kultur och tro. I många religiösa samfund fördömer man våld som utövas mot kvinnor. Trots att staten har en skyldighet att ingripa vid konstaterandet av våld är det många länder som ännu inte gör det. I Finland bör myndigheterna enligt lagstiftningen ingripa mot våldet.

Kvinnan har rätt till sina känslor, oavsett om hon ringaktas av mannen eller andra personer. Vid hanteringen av känslor kan det vara på sin plats att diskutera könsroller. Mannen har ingen rätt till ett våldsamt beteende. Kvinnan å sin sida har ingen skyldighet att tåla vad som helst, utan hon kan själv bestämma var gränserna går. Strafflagen och övrig lagstiftning gäller alla människor, även invandrare. Våld som utövas inom familjer är alltså ingen privatangelägenhet, utan ett brott. Samhällets uppgift är att skydda alla brottsoffer.

Kvinnan bör få vetskap om andra invandrarkvinnor som tagit sig ur våldssituationer. Du kan också ge eller rekommendera litteratur och broschyrer som handlar om våld mot kvinnor. (Se bilaga 6.)

Berätta om dina egna skyldigheter och rättigheter som arbetstagare

Berätta för offret om dina egna skyldigheter och möjligheter att hjälpa. Informera om att klientförhållandet är konfidentiellt och att du inte utan hennes samtycke får berätta om ärenden som gäller henne åt maken eller övriga myndigheter. Berätta även om undantag från sekretessen, t.ex. din skyldighet att vid behov göra en anmälan om behov av barnskydd. Hjälp från flera olika myndigheter och organisationer kan vara till nytta vid hanteringen av situationen. Be om lov av kvinnan att kontakta andra hjälpare. Överenskommelse om samarbete kan ske även via nätkonferenser.

Kom ihåg att våldsoffrets säkerhet är utgångspunkten för arbetet

Målsättningen med hjälpen till våldsoffret bör vara att få ett slut på våldet, men inte med vilka medel som helst. Arbetstagarens verksamhet bör i första hand gå ut på att säkerställa och öka offrets trygghet, med beaktande av offrets egen vilja. Även om våldsutövaren är ansvarig för sina handlingar och är den enda som kan få våldet att upphöra, får kontakt med våldsutövaren inte tas utan offrets lov. Klient- eller vårdrelationer till kvinnan får inte heller på något annat sätt, direkt eller indirekt, yppas för våldsutövaren.

Respektera kvinnans val

Typiskt för våld i parrelationer är den cykliska variationen mellan våld och bättre perioder. Efter våldssituationen är utövaren ofta ångerfull och försäkrar att han kommer att ändra sig. Genom att gottgöra sina handlingar kan han få offret att tro att våldet upphört. Den här fasen kallas ofta *'smekmånad'*. En efterhand hårdnande situation är för offret ett stressande skede. Med tiden lär sig offret identifiera tecken som föregår våld och försöker på allt sätt undvika att irritera mannen. Till slut kan våldet uppstå av vilken anledning som helst. (Perttu 2002b.)

Bland annat på rådgivningsbyråer (Perttu 2004) har man märkt att kvinnor inte alltid önskar sig en aktiv hjälp då situationen i familjen är lugn. Vägran är kanske inte absolut, utan gäller endast det aktuella läget. I allmänhet kan offret inte bedöma situationen på lång sikt och inte heller förutse ett fortsatt våldsutövande. I sådana fall är det viktigt att informera kvinnan om att hon kan söka hjälp precis när som helst. Berätta för henne att våld i parrelationer vanligen fortsätter efter bättre perioder. Ta också upp frågor som gäller kvinnans och barnens trygghet. (Perttu 2004.)

Vägen bort från våldet är inte rak och utan komplikationer. Många misshandlade kvinnor återvänder från skyddshemmet till misshandlaren, men kommer så småningom tillbaka. Offrets val bör respekteras. Då du som arbetstagare tar hänsyn till offrets vilja och val handlar du på ett annat sätt än våldsutövaren. Genom att visa respekt bevarar du klientens förtroende – klienten söker hjälp på nytt då hon behöver hjälp. Att offret återvänder hem eller vägrar att ta emot hjälp kan kännas frustrerande. Försök i alla fall att dölja egna negativa känslor. Offer för våld i parrelationer märker lätt om arbetstagaren förhåller sig negativt och upplever detta som klander. (Perttu 2004.)

Beakta våldets följder

'Upplevelsen [våldtäkt i det tidigare hemlandet] var mycket traumatisk och uttryckte sig i mardrömmar och fysiska besvär, som en allmän ångest. Egentligen började det då hon hade fött barn och blev deprimerad. [...] Hon började berätta att hon var deppig och nedstämd, [...], det avslöjades i ett senare skede.' (hälsa 29.3.2004)

Våld är alltid en traumatisk händelse för offret. Ett psykisk trauma är en följd av en övermäktig och okontrollerbar upplevelse och leder ofta till en känsla av hjälplöshet, sårbarhet och oförmåga att kontrollera sin situation. Offret har ofta upplevt en livsfarlig situation, dödsfara, allvarliga skador eller en kränkning av den egna integriteten. Den traumatiska händelsen har varit omöjlig att förutse och offret har inte kunnat förbereda sig för händelsen. En traumatisk händelse har både direkta och långsiktiga effekter. I en akut situation kan effekterna visa sig på många sätt i beteendet, personen kan vara lugn och behärskad eller uppvisa ett irrationellt beteende. Effekterna kan återspeglas även i offrets känsloreaktioner och tankar. Offret kan vara deprimerat, förvirrat eller paniskt, verka likgiltigt. Händelsen kan även yttra sig i en försvagad tanke- och handlingsförmåga. Offret kan använda sig av försvarsmekanismer, eller förneka eller söka rationella orsaker till det som skett. Vanligt är att offret reagerar på händelserna först efter 1–3 dagar. Traumatiska händelser kan hos vissa människor leda till ett post-traumatiskt stressyndrom (PTSD). Förutom symtom som är förknippade med beteende, tankevärld och personliga drag kan händelserna även ta sig somatiska uttryck. Olika hanteringsmetoder har visat sig lindra traumats följder. (Nousiainen & Perttu 2002.)

Fördomar påverkar upplevelsen av hjälpen

Fördomar mot flyktingar och etniska minoriteter kan på ett avgörande sätt försvåra möjligheterna för ett offer att få hjälp och har betydelse särskilt för offrets egen upplevelse av hjälpen. Särskilt när det gäller bearbetningen av traumatiska upplevelser har hjälparnas attityder stor betydelse för resultatet. (Liebkind & Eränen 2000.) En sympatisk eller osympatisk karaktär påverkar eventuella hjälpare och det är lättare att stöta från sig en person som väcker negativa känslor (Schloper & Matthews 1965; Frieze & Bar-Tal 1979). Offrets känsloläge påverkar i hög grad arbetstagarens upplevelse. Å andra sidan är det sannolikt just de offer som lider mest som väcker negativa känslor (Liebkind & Eränen 2000).

Traumats effekter återspeglas även i offrets beteende. En person som inte lyckats reda upp sin situation kan på grund av oförmågan att klara sig i livet bli beroende av andra och därmed inge en känsla av kraftlöshet hos hjälparna (van der Kolk 1994). Det är sannolikt att *'människor som genomgått ett allvarligt trauma, t.ex. flyktingar, väcker negativa känslor i högre grad än människor som upplevt mindre allvarliga händelser, t.ex. vanliga invandrare i sin anpassning till en ny omgivning'*. (Liebkind & Eränen 2000; Holloway & Fullerton 1994; Wilson & Lindy 1994.)

4.3.1 Informera kvinnan om hennes rättigheter

En invandrarkvinna som upplevt våld har rätt att få information om sin rättsliga ställning och om olika alternativ. Beroende på upplevelser behöver offren kunskap om de fakta som nämns nedan. Samtidigt som frågorna behandlas är det bra att ge klienten broschyrer (bilaga 6) och förklara broschyrernas innehåll.

- Våld är alltid ett brott. I nödsituationer hjälper polisen. Ett våldsoffer har rätt till många former av hjälp.
- Våldsoffret kan göra en polisanmälan. Det är hennes rätt.
- Besöksförbud är till hjälp för kvinnor som är utsatta för trakasserier.
- Det är bra att skaffa bevis på våld.
- Också en kvinna kan söka skilsmässa.
- Beslut om vårdnaden om barn kan ske genom avtal eller i rätten.
- Rätt till utkomstskydd.
- Rättshjälp i frågor som gäller brott, uppehållstillstånd och andra ärenden.

'Våld är alltid ett brott.'

Våld är ett brott, även våld som inte medför allvarliga skador. Alla har rätt till ett tryggt liv och detta är något som bör poängteras för kvinnan.

'Har du funderat på att lämna in en polisanmälan?'

'När det gäller invandrarkvinnor tycks det vara så, att de först söker skilsmässa från en våldsbenägen man och sedan vågar lämna in en polisanmälan. Och detta beror ofta på att trakas-

serierna eller våldet fortsätter även efter skilsmässan och att kvinnan därför måste göra en.' (organisation 18.3.2004)

'Ibland tror kvinnorna att myndigheterna gör mer än vad de i verkligheten ska göra. Kvinnorna väntar och gör ingenting själva. Mannen säger kanske att det stämmer att 'man inte hjälper utlänningar' – kvinnan får uppfattningen att det är så det ligger till.' (organisation 24.10.2003)

Fysiskt våld är alltid ett brott, även om det lämnar endast små spår. Också hot om våld är ett brott³². Berätta för kvinnan om möjligheten att lämna in en polisanmälan. En polisanmälan förutsätter inte att våldet medfört allvarliga skador. Eftersom tröskeln att göra en polisanmälan ofta är hög är det skäl att påminna om att en polisanmälan inte är fråga om hämnd, utan att det är brottsoffrets rätt. (Perttu 2002a.) Det lönar sig alltid att informera polisen om vad som hänt, också då det inte finns några bevis att visa upp.

Själva straffprocessen är för många en psykiskt tung upplevelse som kan leda till att kvinnan känner sig som ett offer på nytt. Detta kan förhindras om hon erbjuds kunskap, stöd och ett empatiskt bemötande. (Kehrävu & Kjällman 2002.) Redan i det skede då polisanmälan görs är det möjligt – och rekommendabelt – att anlita rättshjälpsbyrå eller en enskild advokat. Vissa organisationer³³ erbjuder rådgivning och stöd till brottsoffer under hela rättsprocessen, ända från uppgörandet av anmälan.

Missförstånd kan uppstå. Polisen gör t.ex. inte automatiskt en polisanmälan om alla händelser som lett till hembesök. Offret kan få fel uppfattning om hur ärendet hanteras. Uppmana offret att följa med hur brottsutredningen framskrider.

Om offret återtar en polisanmälan kan en ny polisanmälan om ärendet inte göras. Det är alltså skäl att noga överväga ett återtagande. Ett alternativ för offret och våldsutövaren är förlikning i brottmål, information om förfaringssättet ger socialbyråerna. Lämpligheten att tillämpa en sådan överenskommelse i situationer där våld förekommit i en parrelation har kritiserats, eftersom makarna på grund av rädsla och hotet om våld befinner sig i en alltför olikvärdig ställning. Förlikning är alltid frivillig och det är inget tvång att gå med på förfaringssättet. Ge klienten handboken *'Opas lähisuhdeväkivallan rikosasioiden sovittelua mieltivälle'* (se bilaga 6).

'Besöksförbud är till hjälp vid trakasserier.'

Offret kan för sin trygghets skull ansöka om besöksförbud för en våldsutövare³⁴, ifall denne trakasserar, ofredar eller på annat sätt betar sig våldsamt. Polisen kan meddela ett tillfälligt besöksförbud, i annat fall bör hon ansöka om förbudet hos tingsrätten. Råd om besöksförbud och anvisningar om hur man ansöker om besöksförbud ger polisen. Redan i ansökningskedet rekommenderas anlitande av rättsligt biträde. Du kan också ge klienten en broschyr som in-

³² Olagligt hot. Exempelvis ett hot om att döda som meddelas via telefon är ett brott som faller under allmänt åtal (Riksåklagarämbetets beslut A:9.5.2003).

³³ Till exempel Brottsofferjouren, Monikulttuurinen Voimavarakeskus MONIKA, kontaktuppgifterna i bilaga 5.

³⁴ Sedan början av år 2005 har det varit möjligt även för boende i samma hushåll att ansöka om besöksförbud.

formerar om besöksförbud (se bilaga 6). Sedan början av år 2005 har det varit möjligt även för boende i samma hushåll att ansöka om besöksförbud (se bilaga 4 om lagstiftning).

'Vet någon annan vad som hände?'

Med tanke på våldsoffrets rättsskydd är det viktigt att få bevis på våldet. Även om offret inte vill göra en polisanmälan bör hon motiveras att skaffa bevis. Beviset kan behövas vid en skilsmässa, när det gäller vårdsnaden om barn samt ibland för ansökan om uppehållstillstånd.

Uppmana kvinnan att föra dagbok över vad som hänt, be henne anteckna datum, klockslag, vad som hände, var och vilka personer som befann sig på platsen. Det lönar sig också att spara e-post-, text- och telefonsvararmeddelanden. Uppmana henne att gå till läkare och beskriva situationen för läkaren. Det är viktigt att alltid uppsöka läkare efter misshandel.

Klargör för henne att du efterfrågar bevis för att garantera hennes juridiska rättigheter – inte för att agera polis.

- *Har du besökt läkare och berättat om händelsen för läkaren?*
- *Har någon bevittnat det som skett?*
- *Har du berättat för någon om våldet?*
- *Har någon sett spåren efter våld?*
- *Kan någon komma och intyga vad som skett?*
- *Har du mottagit hot t.ex. per brev eller som textmeddelande?*

'Har du övervägt skilsmässa eller hemskillnad?'

Det är bra att informera kvinnan om att det i Finland är möjligt för en kvinna att söka skilsmässa utan mannens samtycke och att separeringen inte förutsätter särskilda skäl. I många länder beviljas skilsmässa endast på vissa villkor (mannens mentalsjukdom eller fängelse), det är också vanligt att kvinnors skilsmässorätt är mer begränsad än männens.

Om kvinnan överväger att separera är det skäl att grundligt gå igenom skilsmässoprocessen. Berätta om anhängiggörande och betänketid. Påminn om att hon själv bör kräva dom på äktenskapsskillnad innan betänketiden upphör, efter 12 månader. Skilsmässa kan ha betydelse för uppehållstillståndet för en kvinna som vistas i landet med tillfälligt uppehållstillstånd.

'Det är möjligt att överenskomma om vårdsnaden om barnen. Överenskommelsen bör uppgöras hos barn tillsyningsmannen.'

Vissa invandrarkvinnor är rädda att vid en skilsmässa automatiskt förlora vårdsnaden om barnen till fadern. Våldsbenägna män kan hota med påståendet att make förlorar sina barn. En finländsk make kan hävda att *'en finländsk förälder alltid får vårdsnaden om barnen'*. Diskutera med kvinnan om eventuella felaktiga uppfattningar.

- Vid skilsmässa kan föräldrarna överenskomma om ensam eller gemensam vårdnad.
- Vårdnadsavtal bör uppgöras hos barnatillsyningsman.

- Kvinnan behöver inte godkänna avtal som mannen eller barntillsyningsmannen föreslår.
- Om föräldrarna inte kommer överens kan kvinnan ansöka om vårdnad av barnet/ barnen ensam hos tingsrätten. Kvinnan kan få juridisk hjälp under rättsprocessen.
- Oberoende av vårdnadsbeslutet har barnet rätt att träffa båda föräldrarna.

'I Finland kan man klara sig också som ensamförsörjare.'

Kvinnor som överväger olika alternativ bör informeras om finskt socialskydd, t.ex. trygghandlet av utkomst. Det finns ett stort antal invandrarkvinnor i landet som är ensamförsörjare. För kvinnor som befinner sig i svåra situationer är det möjligt att få hemhjälp eller annat stöd för familjen. Socialbyrån kan informera om den här typen av hjälp. Kommunens invandrar- eller utlänningsstjänster kan ge svar på frågor om stödformer för invandrare. Även vissa organisationer erbjuder stödtjänster för invandrarkvinnor, ensamförsörjare och barnfamiljer. Ensamförsörjning innebär inte heller bostadslöshet.

'Du kan även få rättshjälp.'

I ärenden som gäller våldsbrott lönar det sig i allmänhet att anlita advokat redan för uppgörandet av polisanmälan eller ansökan om besöksförbud. Offer för våldsbrott har i regel rätt till kostnadsfri rättshjälp. Offret kan på orten där hon bor anlita önskad privat advokat³⁵ eller rättshjälpsbyråns tjänster. Advokat kan också ombes att sköta ärenden som gäller avgifter. Även hemförsäkringens rättsskyddsförsäkring ersätter kostnader i anslutning till rättegång som gäller våldsbrott.

För kvinnor som vistas i Finland med tillfälligt uppehållstillstånd är situationen mer komplicerad än för andra invandrare. Ansökan om skilsmässa eller separering har betydelse för uppehållstillståndet bland annat i det fall då en person kommit till landet via äktenskap och ännu inte fått permanent uppehållstillstånd. I sådana situationer kan kvinnor söka nytt uppehållstillstånd, men avslag är möjligt. Om så sker måste personen lämna Finland eller också utvisas hon. Uppهållstillståndet är med tanke på kvinnans framtid alltså mycket viktigt. Vid utredningen av dessa frågor är det skäl att anlita hjälp av jurist.

Juridiska ärenden som gäller asyl handhas av Flyktingrådgivningen rf. Vissa specialtjänster erbjuder juridisk rådgivning och hjälp av stödpersoner under straffprocessen. (Se bilaga 5)

Viktigt är att vid handläggande av rättsliga ärenden anlita tolk.

---

³⁵ Språkkunniga advokater kan man söka till exempel från Finlands Advokatförbunds hemsidor www.asianajaliitto.fi

4.3.2 Skyddsplan

'Om det förekommer fysiskt våld... måste man överväga vad som ska göras. Om det är fråga om annan kontroll är situationen inte så farlig.' (organisation 14.11.2003)

'[Skyddsplanen] bör vara noggrannare utformad än för finländska kvinnor. Man måste titta i kartan eller ta reda på var skyddshemmet är och hur man kommer dit. Man bör berätta vad det innebär att ringa till polisen, ge henne stöd och uppmuntran.' (social 1.12.2003)

Diskutera kvinnans och de eventuella barnens trygghet utgående från helhetssituationen och de alternativ kvinnan har. Detta är speciellt viktigt om kvinnan uppfattar situationen som farlig, om kvinnan återvänder hem, planerar skilsmässa eller om mannen fortsätter att ofreda henne efter separationen. Om situationen är farlig endast enligt din bedömning, berätta öppet vad du anser (Socialstyrelsen 2001). Redan den första misshandeln kan vara livsfarlig (Perttu 2004).

Med hjälp av skyddsplanen kan offret förutse våldssituationer och i förväg fundera ut vad hon ska göra om våldet upprepas. Uppgörandet av en plan stärker offrets känsla av att behärska situationen och kan också vara ett sätt att minska och lindra följderna av våldet. (Perttu 2004.)

Planen för en invandrarkvinna bör vara mera detaljerad än för andra kvinnor. Kontrollera att kvinnan förstår vad som behandlats. Planen bör helst göras i skriftlig form och förvaras på ett säkert ställe.

Om risken för upprepat våld är stor bör kvinnan i första hand hänvisas till skyddshem där hon garanteras fysisk trygghet och kan få krishjälp och psykosocialt stöd. Om det inte finns ett skyddshem på orten där hon bor bör det ordnas en alternativ uppehållsort, t.ex. en krisbostad via hälsocentralen. I dessa situationer bör en omedelbar krishjälp säkerställas på annat sätt. (Socialstyrelsen 2001.)

Om kvinnan har flyttat eller är på väg att flytta bort kan hon skaffa ett hemligt telefonnummer och en hemlig adress samt förbjuda myndigheterna att lämna hennes adressuppgifter till utomstående. I vissa fall är det möjligt att få hjälp av polisen om hon måste hämta förnödenheter från sin tidigare bostad. Om kvinnan stannar kvar i den gemensamma bostaden bör hon byta ut låsen. Eventuella möten med partnern bör ske på ställen där det finns mycket människor. (Perttu m.fl. 1999.)

Påminn offret om att hon i akuta situationer kan ringa polisen. Försäkra dig om att hon verkligen kan ringa till polisen. Om kvinnan behärskar språket dåligt är det möjligt att speciellt överenskomma om sätten att alarmera polisen:

'Många kvinnor kan inte eller tror att de inte kan ringa polisen eftersom de inte behärskar språket. Vi har utvecklat ett skyddssystem som innebär att meddelandet till polisen kommer från oss, att klienten endast uppger namn och adress och man då vet vad det är fråga om.' (organisation 24.10.2003)

Ruta 15. Råd till offret för att lindra följderna av våld

- Vid misshandel lönar det sig att skydda huvudet och magen genom att böja sig, hålla händerna framför ansiktet och ropa högt.
- Hitta på ett sätt att lämna hemmet i en krissituation.
- Tänk efter vilket rum som är säkrast. (Inte badrummet, för därifrån slipper du inte ut; inte köket, för där finns det knivar.)
- Är det möjligt att förutse våld på basis av partners beteende? Kan du avlägsna dig från hemmet i god tid? (Alkoholbruk; speciella gester och miner)
- Helst bör du lämna hemmet då partnern inte är där.
- Om partnern är hemma lönar det sig att på förhand fundera ut vad du ska säga då du avlägsnar dig. Till exempel '*Jag för ut soporna*'. Du bör inte säga att du är på väg till skyddshemmet.
- Varifrån kan du ringa?
- Vart kan du ta vägen? Skyddshemmet är säkrare än en väns eller släktings hem.
- Gör tillsammans upp en lista med de viktigaste telefonnumren och adresserna (polisen, allmänt nödnummer, skyddshem, andra viktiga nummer).
- Fundera tillsammans ut hur kvinnan kan ta sig till skyddshem eller annan tillflyktsort under olika tider på dygnet.
- Med tanke på nödsituationer bör det vara lätt att få tag på pengar. Se till att kvinnan har pengar.
- I en färdigt packad väska kan kvinnan ha de viktigaste tillbehören för att vara beredd på brådskande avfärd: Pengar t.ex. för taxi, reservkläder, hygienartiklar, telefonnummer, reservnycklar till hemmet, bilnycklar, viktiga handlingar (pass, bankkort, skatte- och löneintyg, bank- och försäkringshandlingar, intyg över våldsutsatthet och egna anteckningar, läkarintyg, mediciner) och leksaker för barnen. Värt att ta med är också personliga tillhörigheter. Väskan bör förvaras på ett säkert ställe.
- Om barnen är tillräckligt gamla kan man diskutera våldet och förklara varför och på vilket sätt kvinnan och barnen kanske måste lämna hemmet.
- Fundera ut hur kvinnan kan ringa till polisen i akuta situationer. Är det möjligt att tillsammans med någon granne överenskomma om att ringa till polisen? Kan kvinnan gå till grannen i en nödsituation?

Källa: Perttu m.fl. 1999.

5 Tjänster till stöd för våldsoffer

5.1 Bedömning av behovet av tjänst

'Kvinnorna befinner sig utanför arbetslivet och är verkligen isolerade, även om de behärskat finska språket nöjaktigt. En målsättning har varit att hitta utomstående kontakter. Den våldsbenägna mannen har varit den enda kontakten. Det är svårt att hålla sig borta från mannen även av den anledningen, också om de skulle ha separerat.' (social 1.12.2003)

'... vi stöder, vi hjälper henne att hålla i trådarna, men det vore bra om hon själv kunde agera också om en stödperson är med, men när det gäller invandrarkvinnor är det nog viktigt att hjälpa.' (organisation 18.3.2004)

'En kvinna trodde att hon skilt sig för tio år sedan, men då hon begärt sina handlingar från magistraten visade det sig att hon fortfarande var gift. Skilsmässa hade anhängiggjorts, men ett beslut hade på grund av missförstånd aldrig tagits. Rådgivning behövs och är synnerligen viktigt.' (social 11.12.2003)

I våldssituationer räcker det sällan med hjälp av endast en yrkeshjälpare, offret behöver många former av hjälp. Myndigheterna bör i enlighet med förvaltningslagen³⁶ ge råd åt klienten i ärenden som gäller henne och hänvisa henne till de myndigheter som kan hantera situationen. Samarbete och informationsutbyte mellan myndigheter och yrkespersoner främjar möjligheterna för offret att få tjänster av rätt typ i rätt tid.

Behovet av hjälp och stöd är individuellt. Berätta för kvinnan om befintliga tjänster och låt henne i lugn och ro göra sina val. Tillsammans kan ni diskutera olika alternativ.

Våldsutsatta invandrarkvinnors eventuella behov av hjälp

- Psykiskt stöd, krishjälp, terapi (till kvinnor, barn)
- Behandling av skador och andra följder av våld, läkarintyg
- Trygghet hemma
- Juridisk rådgivning
- Ordnande av tryggt boende, hjälp att skaffa egen bostad
- Ekonomiskt stöd
- Konkret stöd i förrättandet av ärenden
- Stöd till sociala nätverk
- Erhållande av ett koordinerat stöd, stödperson

Ge henne broschyrer på ett språk som hon förstår, ifall sådana finns tillgängliga. Ge även kontaktuppgifter till viktiga tjänster, även om hon inte för tillfället anser dem nödvändiga. Broschyerna bör förvaras på en säker plats där våldsutövaren inte kan hitta dem. (Perttu 2002a.)

---

³⁶ Förvaltningslagen 2004, 8 §.

När du hänvisar till tjänster bör du särskilt beakta det konkreta hjälpbehovet samt kvinnans sociala nät. Eftersom krisen, hanteringen av våldssituationen och anpassningen till ett självständigt liv sker samtidigt kan offret behöva praktisk hjälp i många former. Att öppna ett bankkonto, utträta bankärenden, fylla i ansökningar, söka bostad, göra upp hyresavtal, lära sig regler och handlingssätt eller ordna med barnvård under timmarna på språkkurs kan vara en övermäktig uppgift. Utan hjälp och rådgivning i valsituationerna kan viktiga ärenden lämna oskötta. Ibland måste offret också motiveras att utträta olika ärenden.

Att inleda ett självständigt liv kan många gånger innebära att nätet av vänner och bekanta måste byggas upp från början. En del av de invandrarkvinnor som varit utsatta för våld har levt isolerat, utan egna bekanta. Uppmana kvinnan att söka kontakter t.ex. via invandrarnas kulturcentra, invandrarföreningar samt via tjänster och aktiviteter som vänder sig till barnfamiljer.

Klientorienterade tjänster viktiga

Klienten behöver stöd för att komma över effekterna av våld. En kvinna som berättar om våldet visar att hon har förtroende för dig. Se till att hon kan nå dig. Var och en kan stöda offret genom att lyssna till hennes berättelse och tro på henne. Att hänvisa klienten *'från lucka till lucka'* bör undvikas speciellt under det första skedet då kvinnan behöver psykiskt stöd.

Motivera henne att söka hjälp även i fortsättningen genom att komma till din eller någons mottagning. Det här är att rekommendera även i de fall då våldsutövaren själv sökt hjälp. (Perttu 2002a.) Informera om de special- och bastjänster som är avsedda för våldsoffer. Hjälp kan kvinnan få också via kyrkans familjerådgivning. Vissa specialtjänster är riksomfattande (bilaga 5).

Eftersom hjälpbehovet för en kvinna som utsatts för våld är förknippat med många och ofta komplicerade uppgifter är det viktigt att olika aktörer kan samarbeta. Möjligheterna för en invandrare att få tillgång till olika tjänster är i allmänhet sämre än för finländska våldsoffer. Inom skyddshemmen och låg tröskel-projektet har man goda erfarenheter av att med hjälp av stödpersoner med invandrarbakgrund erbjuda nödvändiga tjänster på ett koordinerat sätt. En stödperson som talar samma språk kan hjälpa med praktiska uppgifter och fungera som tolk både vid utträttande av ärenden och i kulturella frågor. Möjligheten att tala om sin livssituation och sina känslor på det egna modersmålet hjälper offret att klara sig, vilket är viktigt ifall det inte ges tillfälle till egentlig terapi. Samtidigt minskar även risken för missförstånd och förnyad traumatisering.

God praxis i hänvisningen till tjänster:

- Rådgivningen bör vara grundligare än till finländska klienter.
- En permanent klient-arbetstagarrelation ökar offrets möjligheter att klara sig.
- Beakta kvinnans erfarenheter av kontakterna med myndigheter då du bedömer behovet av konkret hjälp.
- Hjälp offret med tidsbokningar och att få tolk om det behövs.
- Ofta är det skäl att försäkra sig om att kunden förstått. Upprepa de viktigaste detaljerna.

- Beakta tecken på traumatisering: Hur mår kvinnan? Hur klarar hon sig?
- Betona vikten av att infinna sig till mottagningen på fastställd tid.
- Be om lov att kontakta andra yrkeshjälpare ifall du tror att ett yrkesövergripande samarbete är nödvändigt.
- Försök hitta en stödperson som talar samma språk som klienten. Det finns stödpersoner som talar olika språk.

5.2 Basservice

Hälsotjänster – hänvisa alltid våldsoffret till läkare

Våld har alltid både direkta och indirekta hälsomässiga följder. Förutom fysiska skador, i värsta fall frakturer och skador på inre organ, kan offret lida av t.ex. huvudvärk, hjärtbesvär, kraftlöshet, sömnlöshet eller svindel. Läkarsök är viktigt med tanke på offrets rättsskydd. Klienten konstaterar kanske att det fysiska våldet inte ens lämnat några spår, men det lönar sig alltid att för läkare visa även små märken, skrubbsår och blåmärken och det är viktigt att öppet berätta hur de uppkommit. Blåmärken syns ofta först efter ett par dagar och det lönar sig att låta läkare se dem senare. Offret bör hänvisas till läkare även vid misstanke om fysiskt eller sexuellt våld. Bedöm också offrets behov att direkt få träffa läkare eller psykiater för krisinterventionsbesök (Perttu 2002a; Perttu 2002c).

Boende

Om situationen hemma är farlig bör offret erbjudas möjlighet till i första hand skyddshem- eller kristjänster. Om en klient hänvisas till krisbostad är det viktigt att säkerställa tillgången till andra stödtjänster. Med tanke på klientens trygghet bör hänvisning till släktingar eller bekanta undvikas.

En kvinna som överväger att flytta hemifrån är sannolikt i behov av konkret hjälp i frågor som gäller sökandet efter ny bostad, finansiering och uppgörande av hyresavtal. Hjälp i dessa frågor ges även av socialbyråer, invandartjänster och invandrarnas rådgivningstjänster. Även många specialtjänster för våldsoffer hjälper med praktiska ärenden. Det lönar sig således att berätta om våldet då bostaden söks. Informera kvinnan om att adressen till den nya bostaden kan hållas hemlig³⁷.

Socialbyrån ger hjälp vid ekonomiska problem

Den ekonomiska situationen kan ha betydelse för de alternativ kvinnan har inför framtiden. Brist på ekonomiska resurser gör det svårare att lösgöra sig från våldsutövaren. Behovet av utkomststöd är individuellt, men alla har rätt till en basutkomst. Berätta för offret om möjligheterna att få hjälp t.ex. vid skilsmässor.

Ibland är familjens utkomst officiellt i skick, men i verkligheten förfogar kvinnan inte över några pengar överhuvudtaget. Ibland är det på grund av ekonomiskt våld eller beroende nödvändigt att ingripa i betalningspraxisen för utkomststöd eller barnbidrag. Det är då möjligt att

---

³⁷ Närmare information om förbud mot utlämning av uppgifter i befolkningsregistret ger magistraten.

styra betalningen av utkomststödet till kvinnans konto (om det behövs erbjuds kvinnan hjälp att öppna ett konto). På samma sätt kan även barnbidragen gå till kvinnans konto (FPA förutsätter mannens samtycke). Också i dessa situationer är det viktigt att diskutera tryggheten.

Om det konstaterats ekonomiskt utnyttjande i anslutning till våld bör eventuella dolda problem utredas. Offret behöver kanske hjälp att utreda och få ordning på egendom, skulder och lån i eget namn.

En invandrarkvinna måste kanske öppna ett bankkonto, vilket kräver konkret hjälp. Också anskaffandet av olika dokument och ifyllandet av ansökningar kan vara övermäktigt för kvinnan. En kvinna som befinner sig i en krissituation behöver stöd och hjälp, också rent konkret.

Krishjälp

Konstaterande av våld kan visa sig vara en akut krissituation. Hänvisa då den våldsutsatta kvinnan och barnen till de lokala kristjänsterna eller till skyddshem. Se till att kvinnan får krishjälp på sitt eget språk. Hennes krafter är i denna situation kanske uttömda. Se till att klienten orkar sköta om sig själv och barnen.

Behov av trygghet

Påpeka för offret att hon har möjlighet att i en akut situation ringa till polisen. Många invandrarkvinnor drar sig för att kontakta polisen på grund av språksvårigheter. Tillsammans med polisen är det möjligt att överenskomma om rutiner som hjälper patrullen att hitta till rätt adress.

Juridisk hjälp

Våldsoffret behöver alltid information om sin rättsliga ställning. Gå igenom grunderna och berätta för offret om möjligheterna att få juridisk hjälp. Invandrarkvinnans rättsliga ställning kan vara komplicerad bland annat i frågor som gäller uppehållstillstånd – hon har rätt att anlita jurist. Vid samtalen med juristen är det mycket viktigt att det finns en tolk.

Övriga socialtjänster

Barnens dagvård, hemtjänsten eller familjearbetet kan på ett avgörande sätt ge kvinnan kraft att orka. Offret behöver kanske konkret hjälp, särskilt om våldsutövaren haft hand om familjens ekonomiska och officiella ärenden eller om offret inte behärskar språket.

5.3 Specialtjänster i det våldsförebyggande arbetet

Berätta för invandrarkvinnan om skyddshem och det arbete skyddshemmen bedriver; hon känner kanske inte till fakta. Vid sidan av skyddshemmets hjälp till våldsoffer finns det idag tjänster som riktar sig speciellt till invandrarkvinnor. Informera om de specialtjänster (bilaga 5) som kan erbjuda hjälp på hennes eget modersmål.

I allmänhet kan kvinnan flytta till ett skyddshem även om det inte förekommer akut våld i parrelationen. Ge klienten skyddshemmets kontaktuppgifter även om hon för tillfället inte anser situationen vara allvarlig.

Skyddshem

Skyddshemmen erbjuder redan i sig specialtjänster. Vissa skyddshem kan dessutom ge hjälp i form av specialtjänster för invandrarkvinnor, t.ex:

- Skyddshemmet i Esbo erbjuder förutom normala tjänster även en stödgrupp för invandrarkvinnor, avsedd för invandrarkvinnor som är skyddshemmets klienter. Klienten kan också få en stödperson som tillhör den egna etniska gruppen.
- Mixeri-arbetet erbjuder långvarig eftervård för invandrarkvinnor som varit skyddshemmets klienter. Klienten kan få hjälp av en egen stödperson i uträttandet av ärenden som gäller våldssituationer. Mixeri-arbetets stödpersoner representerar olika etniska grupper.

Låg tröskel-projektets tjänster

Med låg tröskel-tjänsterna avses kostnadsfria, anonymt utförda tjänster för våldsoffer:

- Mångkulturella resurscentrumet Monikas jourtelefon är riksomfattande. Öppna tjänster för boende i huvudstadsregionen: Diskussionshjälp, rådgivning och hjälp att utträta konkreta ärenden, hänvisning till andra tjänster i enlighet med situation, möjlighet till hjälp av stödperson. Arbetarna och stödpersonerna representerar flera etniska grupper. Stödgrupp för ryskspråkiga kvinnor. Telefonhjälp till klienter som ringer från andra delar av Finland, klienterna hänvisas till lokala stödtjänster.
- Nationella Kvinnolinjen i Finland erbjuder rådgivningstelefon till våldsutsatta kvinnor och flickor, även på flera minoritetsspråk.
- Monikulttuurinen Naisten Tuki, MoNaTuki: Telefonjour, rådgivning, diskussionshjälp, stödpersoner, hjälp med uträttande av ärenden i anslutning till våldssituationer. Gruppverksamhet, hjälp till självhjälp.

Diskussionsgrupper för våldsoffer

Diskussionsgrupper som fungerar enligt stödgruppsprincipen finns på flera orter. Grupperna är avsedda för våldsoffer, ibland även för barn. Stödet från dessa grupper har visat sig vara till stor hjälp för våldsutsatta kvinnor. Berätta för offret om vilka grupper det finns. Uppgifter om grupperna fås i allmänhet på skyddshem, via låg tröskel-tjänsterna samt på familjerådgivning och socialbyrå. Deltagarna kan inte använda tolk.

Dessutom är det möjligt att använda alla andra specialtjänster som är avsedda för våldsoffer (bilaga 5).

5.4 Tolktjänster

'Klinten säger kanske att det går bra med en manlig tolk – ändå talar man om helt olika saker!' (hälso 19.11.2003)

'Det värsta är att man inte anlitar tolk. Beslut i viktiga frågor har kanske gjorts utan tolk, på dålig finska eller något annat språk.' (organisation 24.10.2003)

'...situationen är inte den rätta för inläring av finska språket, [...] frågorna är så komplicerade och så kraftödande [...] det är inte här språket bör övas.' (organisation 18.3.2004)

Kommunikation, verbala uttryck och miner, skiljer sig till en del mellan olika kulturella grupper. Uttryck kan även för finländare ha olika betydelse, men skillnaderna är särskilt tydliga i diskussioner mellan representanter för olika kulturer. Vårt sätt att direkt behandla frågan är främmande för många invandrare. I många kulturer börjar man med inledande diskussioner, allmänna diskussioner eller artigt utbytande av nyheter för att förstärka förtroendet och tar först därefter upp den egentliga frågan. (Räty 2002.) Också våldstemat bör helst behandlas först efter en ömsesidig allmän diskussion.

Klienten har rätt att använda tolk i sina kontakter med myndigheterna. Ibland kan klienten säga att han hellre talar dålig finska än anlitar tolk. Detta kan dock äventyra klientens rättskydd. Till exempel svår misshandel kan klassificeras som lindrig på grund av att tolk inte anlitas.

Vid kontakter med myndigheter får tolken enligt förvaltningslagen inte vara en person som är jävig (förvaltningslagen 2004, 11 kap. 65 §). Att använda en familjemedlem eller annan bekant som tolk garanterar inte en jämställd och opartisk service (Arbetsministeriet 2002). Yrkestolk bör användas vid handläggande av våldssituationer. I akuta situationer är det ofta möjligt använda telefontolkning.

Beakta klientens önskemål beträffande tolk. Många kvinnor som tillhör små etniska grupper undviker att ta upp känsliga frågor på grund av rädsla för skvaller. Bland annat på skyddshem har man märkt att kvinnor talar mera öppet om känsliga frågor om tolken är en kvinna. (Haa-rakangas m.fl. 2000.)

God praxis vid anlitan av tolk

- Reservera dubbelt så lång tid.
- Anlita yrkestolk (inte make, barn, släktingar eller bekanta).
- Anlita kvinnlig tolk.
- Skaffa en pålitlig tolk. Ta reda på om det finns kulturella eller politiska hinder.
- Reservera tolk i tid.
- Meddela tiden per brev till klienten, ifall hon anser det tryggt och förstår meddelandet.
- Se också till att den skriftliga informationen fungerar, särskilt när det gäller förklaringar och översättningar av myndighetsbeslut.
- Vid terapitolkning är det viktigt att också ta hänsyn till tolkens ork och välbefinnande.

- Beakta klientens respons på tolkningen, förstår klienten tolkens dialekt, skriftspråk eller fackterminologi.
- Använd själv ett klart språk.

Vid svåra upplevelser, t.ex. våld, våldtäkt, sexuellt utnyttjande och tvång till prostitution, förutsätter utredningen av situationen och klientbehandlingen en möjlighet för klienten att tala sitt eget språk. Detta är också ett villkor för att få rätt information.

5.5 Hjälpt att få kontroll över sitt liv

' ...om man fått ordning på livet och kommit bort från en våldsamt parrelation, så betyder det kanske inte att man klarat sig, för nu börjar den verkliga vardagen för klienten, vad gör man nu?

Nu är jag då ensam och måste klara mig själv, förmodligen har jag förlorat de sociala relationerna i den egna kulturen samtidigt som jag lämnade mannen. Hur ska jag bygga upp ett nytt liv? Hur utträttar jag mina ärenden, igen en ny affär och nya människor, ny skola och allt? Hennes upplevelse av att ha klarat sig är inte densamma som vår. Kanske om några år, men en sådan här ny start är som att födas på nytt som vuxen till en ny värld. Det är inte lätt, men visst finns det kvinnor som klarar.' (organisation 18.3.2004)

Den långsiktiga målsättningen för hjälpen till en våldsutsatt kvinna borde vara att se till att hon får fatta sina egna beslut (empowerment), att hjälpa henne att ta fram sina egna resurser. Att söka hjälp, flytta till skyddshem eller separera är endast början på en process vars mål är att klara sig på egen hand. Att bygga upp ett nytt liv är tungt i ett tillstånd som tärts av våld. En våldsutsatt invandrarkvinna behöver stöd även efter att våldet upphört. Efter att parrelationen upphört följer många gånger straff- och vårdnadsrättegångar och ansökan om uppehållstillstånd som tar månader och t.o.m. år att behandla. Ibland hamnar offret i kris först då alla detaljer tycks vara ordnade. Försök få kvinnan att söka psykiskt stöd i processens olika skeden. Fråga hur hon mår och om hon diskuterat sin situation med någon annan person.

Många har stor hjälp av terapi eller stödgrupper, särskilt om hjälpen ges på det egna modersmålet. För vissa våldsoffer är det speciellt terapeutisk hjälp som behövs för att behandla upplevelserna. Tyvärr är det inte alltid så enkelt att få terapeutisk hjälp på det egna modersmålet. Vid terapitjänster avsedda för invandrare anlitas tolkar som är specialiserade på terapitolkning – terapin förutsätter då inte en terapeut som talar samma språk.

Stödgrupper för våldsutsatta invandrarkvinnor ledda av yrkespersoner har gett positiva erfarenheter bl.a. i Mixeri-projektet. Inom grupperna är det möjligt att behandla förutom vålds- upplevelser även andra frågor som är viktiga för att reda upp kvinnornas situation: samhället och kulturen i Finland, familjeproblem och barnuppfostran. (Ojuri 1999, 80–81; Hartikainen 1999, 81–84.) Att minnas är dock att situationen för olika kvinnor skiljer sig från varandra. En verksamhet som baseras på grupparbetsmetoder passar inte alla.

Det stöd som sociala nätverk kan ge är mycket viktigt för kvinnorna. Långvarigt våld och därtill hörande kontroll kan innebära att den värld kvinnan lever i är mycket begränsad. Relationerna till vänner lämnas oskötta, många kanske vänder ryggen till på grund av en skilsmässa. Vissa kvinnor har ända från början levt ensamma i landet, helt beroende av sina män. Uppmuntra kvinnan att aktivera sina gamla människorelationer, att söka nya kontakter och tala om

sina erfarenheter. Invandrarnas kulturcentrum och familjeverksamhet kan öppna nya möjligheter.

Med tanke på möjligheterna att skapa ett självständigt liv är det mycket viktigt att motivera en barnskötande hemmakvinna att satsa på utbildning och arbetsliv. Samarbete med en socialbyrå eller Arbetskraftsförvaltningen är ofta nödvändigt vid planeringen av framtiden.

Om kvinnan nyligen flyttat till Finland är det skäl att kontrollera om det redan utarbetats en integrationsplan för henne.

5.6 Dokumentation är viktigt

'...besöksförbud meddelas inte utan vidare, [...] det bör finnas bevis och att skaffa fram bevis i situationer som präglas av familjevåld är lite svårare. Särskilt när det gäller invandrarkvinnor. Det finns sällan några dokument av läkare och andra...' (organisation 18.3.2004)

5.6.1 Dokumentation av våldsoffrets berättelse

Offrets besök och berättelse bör dokumenteras. Detta är viktigt eftersom handlingarna kan behövas senare. Myndigheternas anteckningar kan användas som bevismaterial vid polisanmälan, vid ansökan om besöksförbud och för beslut om vårdnad och uppehållstillstånd.

Klientberättelsen bör innehålla kvinnans berättelse med hennes egna ord och uttryck. Om du misstänker våld, men kvinnan påstår något annat, är det bra att anteckna också detta. Dessa fakta kan vara värdefulla för andra arbetstagare eller för offer som i ett senare skede gör en polisanmälan. (Perttu 2002a.) Exempelvis:

- *'I högra ögat fanns en blånad, jag frågade om någon slagit henne. K.S. nekade.'*
- *'K.S. berättade att mannen slagit henne i underlivet med knytnäven.'*

Klienten har rätt att efteråt kontrollera att uppgifterna har antecknats korrekt.

5.6.2 Dokumentation av misshandel inom hälsovården

Läkarundersökning och -intyg är viktigt för offrets rättsskydd. Läkarintyg betraktas som sakkunnigutlåtande i rättegångar; intyget kan i regel användas som skriftligt bevis även i muntliga straffrättegångar (Lohiniva-Kerkelä 2001.) Av denna anledning bör en kvinna som berättar om våld alltid hänvisas till läkarmottagning.

Be kvinnan att beskriva situationen så noga som möjligt, att ange när och hur olika skador uppkommit och berätta om handlingar som inte lämnat synliga spår och att uppge vem som skadade henne (ruta 16). Blånader kan uppträda först efter några dagar, men också dessa märken bör uppvisas för läkare. Om synliga spår och andra skador uppkommit vid flera olika tillfällen bör det framgå av dokumenten var på kroppen skadorna finns och när de uppkommit. Om yrkestolk inte anlitas bör detta antecknas i uppgifterna om klienten.

Vid läkarundersökning bör skadorna fotograferas och markeras på en kroppskarta (Kehrävuo & Kjällman 2002). Anvisningar angående fotografering finns i bilagan till publikationen Rautila & Perttu (2002). Ett färdigt formulär för kroppskarta finns som bilaga till samma publikation och i mappen RAP – Raiskatun akuuttiapu (2002). Användningen av kroppskartan förutsätter att personalen lärt sig hur den används.

Kvinnan bör informeras om vad som antecknats. Då känner hon till dokumenten under en eventuell rättegång.

Ruta 16. Rekommendationer angående dokumentation av våldssituationer

På jourpolikliniken på Malms sjukhus har man vid undersökningar av patienter som utsatts för misshandel förutom en kroppskarta använt också ett formulär som arbetarstagaren fyller i med uppgifter om våldssituationen och de skador som offret fått. En systematisk insamling av fakta underlättar dokumentationen av händelserna och förbättrar därigenom offrets rättsskydd. I samband med intervjusituationen görs en bedömning av patientens medvetande och eventuella tecken på hjärnskakning. Samtidigt kan man anteckna uppgifter om barnens situation och vart offret hänvisats för att få hjälp. (Ekholm & Sorsa 2003.)

Bakgrundsuppgifter

ledsagarens namn, relation till patienten

Uppgifter om händelsen

tidpunkt (dag, klockslag)

plats (hemmet/annans bostad, adress)

ute/annanstans, var?

har polisen varit på platsen?

Våldsutövaren

känd, vem, relation till patienten

okänd, antal

vill inte berätta, varför?

har samma person utövat våld tidigare?

Gärning/hot

slagit, med vad, vart?

sparkat, vart?

rivit/vridit, var?

tagit strupgrepp, med vad?

fällt, vart, har misshandeln skett eller fortsatt i landet?

förlorat medvetandet, uppgift given av patienten eller av någon annan, vem?

med skjutvapen, vart?

sexuellt våld, hur?

verbalt, hur?

på annat sätt, hur?

Smärtan som gärningen medfört (patienten berättar) lindrig, måttlig, kraftig, ingen smärta

Psyiskt tillstånd (skötarens bedömning), alkometer

Ytterligare information

Fotografier

5.6.3 Riktat undersöknings- och behandlingsprotokoll för undersökning av offer för sexuellt våld

Undersökning av en kvinna som utsatts för sexuellt våld bör i första hand genomföras i enlighet med mappen RAP – Raiskatun akuuttiapu. Mappen är avsedd för hälsovården och innehåller ett riktat undersöknings- och behandlingsprotokoll samt anvisningar angående uppgörande av läkarutlåtande och bedömningen av offrets psykiska situation. Mappen innehåller även broschyrer avsedda för offret och dennas anhöriga.

- Tillgänglig i internet: www.tukinainen.fi, www.vaestoliitto.fi, www.vakivalta.net
- Konsulteringshjälp i frågor som gäller undersökningar, utlåtanden och provtagningar ges per telefon av rättsläkarstationen vid institutionen för rättsmedicin vid Helsingfors universitet, tfn 09-1912 7458 (24 h/dygn).

6 Rekommendationer för en utveckling av servicesystemet

6.1 Rekommendationer för hjälparbete riktat till våldsoffer

Ruta 17. Så här kan du förbereda hjälpen till våldsoffer på din egen arbetsplats

- Om det i kommunen eller på arbetsplatsen finns ett direktiv om hjälp till våldsoffer, studera det. Om direktiv saknas, ta själv initiativ till utarbetandet av ett sådant direktiv.
- Delta i utvecklingen av ett yrkesövergripande samarbete och i bransutbildningen. Studera litteraturen inom området och särskilt ur offrets perspektiv (t.ex. Rautava & Perttu (red.) (2001) *Naisiin kohdistuva väkivalta. Tavoitteena uhrin turvallisuus*) (Se bilaga 6.)
- Studera den centrala lagstiftningen. (Se bilaga 4.)
- Samla på förhand information och broschyrer om specialtjänster. (Se bilaga 5.)
- Sök fram broschyrer på olika språk i internet och skriv ut. Samla allt material och alla anvisningar i en pärm.
- Klargör de praktiska rutinerna i anslutning till hänvisningen till olika tjänster, t.ex. skyddshemmens betalningsförbindelser och tillgången till service på olika språk.

Social- och hälsoministeriet har tagit fram en handbok, *Vem angår våldet?* (Ewalds, red. 2005), som är avsedd för kommunernas förtroendemän, tjänstemannaledningen, yrkeshjälpare och samarbetsorganisationer. Handboken innehåller rekommendationer om hur arbetet för förebyggande av våld i nära relationer och i familjer kan organiseras i kommuner och regionkommuner, hur det kommun- och förvaltningsövergripande arbetet kunde effektiviseras och hur de kommunala beslutsfattarna kunde engageras. Förslagen baserar sig på det utvecklingsarbete som genomförts i kommunerna och de resultat detta arbete gett. Syftet med utvecklingsarbetet är att få kommunerna att effektivisera det arbetet som utförs för att förebygga våld och hjälpa våldsoffer.

Att möta våldsutövare och offer för våld

- Det är viktigt att omedelbart reagera på konstaterat våld. Även om hänvisningen till tjänster är en central del av hjälparbete bör stödinsatserna inledas på den enhet där våldet konstaterats.
- Vid hänvisning till övriga tjänster är det viktigt att säkerställa att klienten verkligen erhåller tjänsterna, till exempel genom att reservera tid tillsammans med klienten.
- Polisen har en viktig uppgift när det gäller att hänvisa våldsoffer och -utövare till krishjälp och andra socialtjänster. Polisen kan be kunden om lov att informera kristjänsterna om hemalarm; kristjänsten kan då ringa upp och erbjuda hjälp. På detta sätt är det möjligt att snabbt reda upp situationen efter händelserna³⁸. Hänvisningen av våldsutövare till tjänster kan effektiviseras på samma sätt.
- Tillvägagångssätt för kontakter som baseras på klientens medgivande borde utvecklas även mellan myndigheter och organisationer.
- Information om våld kan komma även från någon av offrets anhöriga eller från en annan yrkesperson.

Identifiering och hjälp

- Broschyrer om skyddshem eller andra specialtjänster bör utdelas till alla invandrarkvinnor.
- Beredskap att identifiera, möta och styra våld borde finnas inom alla social- och hälso-tjänster, oftast är offret redan klient hos social- och hälsoservicen. En klient som har bristande kunskaper om servicesystemet söker kanske hjälp på flera olika håll. Våld kan avslöjas t.ex. i daghem. Barn och ungdom kan söka hjälp av ungdomsarbetare eller skola.
- Basservicen är särskilt viktig på orter där specialtjänster inom vålds- eller invandrararbete saknas.
- Rutiner för en aktiv identifiering (screening) borde utvecklas i flera olika tjänster. Inom centrala tjänster, t.ex. i socialbyråerna, borde det finnas tid för frågor och diskussioner om våld.
- Personalen på hälsocentraler och -jourer borde ha beredskap att identifiera klienter som utsatts för våld och hänvisa dem till tjänster.
- Uppsökande arbete borde utvecklas för identifieringen av de mest isolerade invandrar-kvinnorna (Haarakangas m.fl. 2000).
- Konkret hjälp behövs oftare av offer med invandrarbakgrund än av finländska kvinnor.
- Behovet av skyddshemstjänster bör bedömas på basis av situationens farlighet, inte enligt offrets familjesituation.
- Även om förutsättningen för att få ett slut på våld i en parrelation är att påverka våldsutövarens beteende, får kontakt med våldsutövaren aldrig tas utan att offret ger lov. Kontakten kan äventyra offrets och barnets trygghet. Situationen bör först diskuteras med offret (Rautava & Perttu 2001.)
- Yrkespersoner borde aktivt informeras om normer i anslutning till bl.a. könsstympning av flickor.

---

³⁸ En beskrivning av samarbetet mellan Vanda polis och kriscenter. Enligt erfarenheterna nekar klienter sällan den hjälp som erbjuds dem. Fåtal offer/förövare tar själv kontakt.

- Arbetsmetoder för identifiering av hedersrelaterat våld och bedömning av risker i anslutning till våldssituationer borde utvecklas; därvid kunde t.ex. svenska utredningar och anvisningar tillämpas.
- Resurser för de allmänna bastjänsterna bör säkerställas.

Språk och tolkning

'Hur kan man hänvisa till skyddshem om det saknas tolk och man inte behärskar språket? Inte kan man utan vidare skicka klienten med taxi till skyddshemmet.' (hälsa 22.1.2004)

- Anlitande av tolk är viktigt för att man ska få en tillförlitlig helhetsbild.
- Hälsovården, även jourerna, borde få system som garanterar klienternas rätt till tolk. En del av våldsutövandet blir på grund av språkproblem aldrig uppdagat. Avsaknaden av en tolk omöjliggör en noggrann dokumentation av våldssituationer och är därigenom ett problem med tanke på offrets rättsskydd.
- Man borde utreda om det är möjligt att som hjälpmedel vid utredningen av akuta situationer ta fram frågeförteckningar på olika språk som personalen på bashälsovården kunde använda för att på ett tillförlitligt sätt bedöma situationen och behovet av vård.
- Invandrare som arbetar inom basservicen är en viktig resurs i utredningen av klienters situation. Även i dessa fall bör man försäkra sig om att i första hand koncentrera sig på att hjälpa offren.
- Möjligheten för en klient som befinner sig i en krissituation att få tillgång till hårt utnyttjade tjänster bör säkerställas. Om det inte går att få tid hos familjerådgivningen kan klienten hänvisas t.ex. till en krisarbetsgrupp.

Utbildning

- Behovet av utbildning i våldsarbete är fortfarande stort. Bristen på kunskap kan uttrycka sig i attityder, t.ex. på så sätt att offret ses som den skyldige.
- Frågor som gäller invandrare, särskilt myter förknippade med våld, borde ingå i den allmänna utbildningen i våldsarbete. Det är viktigt att korrigera stereotypa attityder.
- Viktigt är också att känna till vilka följder våld i parrelationer kan ha för barn. Skillnader i kunskapsnivå kan återspeglas även i barnskyddsverksamheten, t.ex. reaktioner på anmälan om barnskydd samt rutiner i anslutning till umgänget med barnen.
- Även uppgifter om psykosomatiska besvär hos klienter/patienter från olika kulturer är viktigt.

Specialtjänster

- Terapeutisk hjälp på minoritetsspråk är mycket svårt att få. Situationen kunde korrigeras genom att utbilda tolkar specialiserade på terapiarbete samt genom att använda terapitolkning i större utsträckning än i dag. Det borde finnas uppgifter om språkkunniga terapeuter.
- Behovet av stödgrupper som talar olika språk är stort. Grupper borde i större omfattning än i dag ordnas med hjälp av samarbete mellan olika organisationer.
- Tillgängligheten till specialtjänster inom det riksomfattande våldsarbetet bör vara ett långsiktigt mål. Kunskap om specialtjänster inom våldsarbetet för invandrare borde upprätthållas på riksnivå och tillgången till denna kunskap borde erbjudas inom basservicen.

- Uppgifter om befintliga specialtjänster bör aktivt förmedlas till invandrarkvinnor.
- Invandrarskap borde beaktas vid valet av personal till skyddshem. En anställd med invandrarbakgrund kan få bättre kontakt med kvinnor som tillhör olika etniska grupper.
- Arbete i skyddshem förutsätter specialkunnande med avseende på språk och kommunikation, kunskap om och förståelse för olika kulturer samt invandrarkvinnors ställning och rättigheter. Invandrarkvinnor som bor på skyddshem behöver mer hjälp för utträttande av konkreta ärenden än andra (Haarakangas m.fl. 2000.)
- Möjligheten för män som talar ett minoritetsspråk att delta i handlingsprogram för att stävja våld bör säkerställas.
- Viktigt är att ur lagstiftningens synvinkel utreda vilka förebyggande åtgärder en arbetstagarare har möjlighet att vidta om det är känt att en man i en tidigare parrelation betett sig våldsamt och att mannen omedelbart ingått en ny parrelation.

Yrkesövergripande samarbete

- En fungerande servicekedja är viktig även när det gäller hjälp åt invandrarkvinnor.
- Informationen mellan olika enheter kan underlättas om klienten ger tillstånd att ta kontakt.
- Anmälan om behov av barnskydd eller konstaterande av våldshändelse bör förmedlas omedelbart så att kontakt med klienten kan tas så snabbt som möjligt. I situationer då en klient överförs från en enhet till en annan, t.ex. från polisen till hälsovården, är det viktigt att komma överens om vem som svarar för den nödvändiga anmälan om behov av barnskydd.
- Samarbetet mellan myndigheter och organisationer vars uppgift är att hjälpa offer borde utvecklas t.ex. genom nätverksmöten. Samarbetet främjar kundcentreringen och minskar överlappande arbete.
- Det är viktigt att olika aktörer får en realistisk bild av varandras uppgifter och roller. Samarbetet mellan myndigheter och andra organisationer inom samma områden kan främjas även genom att arrangera gemensamma utbildningar.
- Syftet med det yrkesövergripande samarbetet inom våldsarbete borde vara att fastställa lokala verksamhetsdirektiv som beaktar alla parter. Förändringar i servicesystemet (t.ex. projekt som startar/avslutas, nya arbetstagarare) bör beaktas och detta förutsätter en uppdatering av direktiven.
- Ett kommunövergripande samarbete bör utvecklas i mindre kommuner där invandrarbefolkningen är liten.

Stöd till offren av stödpersoner som talar olika språk

- Erfarenheterna av stödpersoner som talar olika språk är positiva även inom våldsarbetet. En stödperson som är insatt i problematiken kan ge psykiskt stöd åt klienten på dennes modersmål. Detta har stor betydelse i situationer där offret inte har möjlighet till terapi eller då terapiträffarna inte ordnas tillräckligt ofta.
- Inom flera tjänster anlitas stödpersoner även för hjälp i utträttande av vardagliga ärenden, för upprättandet av ansökningar, för tidsbeställningar och som ledsagare. Stödpersonen kan även se till att klienten orkar fungera, att hon infinner sig på avtalade mottagningar.
- Stödpersonen kan delta även i stödgrupper.
- Kvinnor som tillhör små etniska grupper kan tycka att det är besvärande med en stödperson som tillhör samma grupp, t.ex. av rädsla för skvaller.

Förbättrande av kvinnors rättsskydd

- Större uppmärksamhet bör fästas vid dokumentationen av inträffade våldsfall. En förlängning av ett uppehållstillstånd som baserar sig på äktenskap kan vara svårt att bevilja vid skilsmässa som beror på våld ifall det inte finns bevis på våld.
- Offret har rätt till tolkservice. Språkproblem och avsaknaden av tolkning återspeglas i ärenden som gäller uppehållstillstånd, vårdnad och brott samt i avtal om umgänge med barnen och äventyrar därigenom offrets rättsskydd.
- Normerna som gäller förlängningen av uppehållstillstånd borde förtydligas. I Sverige och Danmark är grunderna för en förlängning av tidsbundna uppehållstillstånd noga definierade. Ändå är det även i dessa länder svårt att få fram bevis, särskilt i fall som gäller psykiskt våld. (LOKK 2003; Utländningstyrelsen 2004; Kangasniemi 2003, 42.)

6.2 Förslag till utvecklandet av förebyggande arbete

'Invandrarkvinnorna bör informeras om att man kan få hjälp.' (Kvinna som utsatts för våld, Estland)

Tillgång till snabb hjälp för invandrarkvinnor kan indirekt främjas av de organisationer som möter invandrarklienter. På grund av kvinnornas bristande samhällsliga kunskaper borde frågor om grundrättigheter och våld tas upp i invandrarutbildningen. I praktiken kunde detta ske i samband med uppgörandet av integrationsplaner, i arbetsförvaltningen och i invandrarutbildningen.

- Information om rättigheter och tjänster borde förmedlas aktivt, t.ex. med broschyrer eller infopaketer. Invandrarkvinnorna borde känna till åtminstone ett ställe där de kan få hjälp i olika krissituationer.
- Personer som svarar för invandrarutbildning borde få tillgång till lämpligt utbildningsmaterial om kvinnors rättigheter och om våld. Materialet borde spridas till organisationer som är engagerade i utbildningen.
- Informationsförmedlingen bör vara sensitiv och verksamheten får inte vara till förfång för våldsutsatta kvinnor.
- Minoritetsgrupperna bör såsom målgrupp tas i beaktande även i våldsförebyggande information och i kampanjer på riksnivå.
- Det borde finnas en guide eller broschyr som informerar invandrarkvinnor om möjligheterna till hjälp i våldssituationer.
- När det gäller flyktingar eller asylsökande borde familjesituationen redan vid ankomsten noga kartläggas även med avseende på våld. Ett intensivt klientarbete i detta skede skapar också grunden till ett förtroende som underlättar hjälpsökande i ett tidigt skede.
- Information om viktiga frågor, tjänster och rättigheter kan förmedlas till invandrarkvinnor även genom veckoslutskurser eller -läger. Vid dessa träffar lär sig också personalen känna sina klienter. Evenemangen kan även ordnas i form av ett regionalt samarbete³⁹.

---

³⁹ En beprövad god sed når även invandrarkvinnor som bor hemma (Keski-Uusimaa, Itä-Helsinki).

- Kvinnor som kommer till landet via äktenskap är en grupp som ofta hamnar utanför det etablerade servicesystemet, de deltar varken i utbildning eller i informationsträffar. En del av dessa kvinnor får ingen annan information än den som maken ger. Kvinnorna borde via Finlands ambassad få kännedom om sina rättigheter och om befintliga tjänster redan innan de flyttar till landet. I det skedet är invandrarnas intresse att inhämta nya kunskaper ofta som störst.
- Rättsskyddet för kvinnor som flyttar till Finland via äktenskap skulle främjas av den praxis som tillämpas i Sverige: Uppgifter i brottsregistret och befolkningsregistret om den svenska maken kontrolleras innan ett uppehållstillstånd beviljas för den utländska maken. Maken som söker uppehållstillstånd får information om den svenska makens tidigare äktenskap och brott, om äktenskapet och om det svenska servicesystemet (Kangasniemi 2003.)

Konkreta förslag till förebyggande arbete

Integrationsplanen utarbetas av myndigheterna (arbetskrafts- och socialmyndigheterna)

- Alla invandrarkvinnor som bott under tre år i Finland erhåller inte en integrationsplan. Särskilt stor risk att hamna utanför löper kvinnor som flyttat till landet via äktenskap. En integrationsplan borde utarbetas för alla därtill berättigade personer.
- Det är skäl att tillsammans med klienten diskutera dennes livssituation. Samtidigt kan man på ett naturligt sätt ställa frågor om parrelationen.
- Rekommenderat broschyrmaterial: Tasa-arvoisena Suomessa, Rakkaus on pitkämielinen, Lähestymiskielto, broschyrer om specialtjänster för invandrarkvinnor (bilaga 6).

Arbetsförvaltningen/arbetskraftsbyråerna

- Alla invandrarkvinnor har åtminstone i något skede av sitt liv ärende till arbetskraftsbyrån.
- Rekommenderat broschyrmaterial: Tasa-arvoisena Suomessa, Rakkaus on pitkämielinen, Lähestymiskielto, broschyrer om specialtjänster för invandrarkvinnor (bilaga 6).

Invandrarutbildning och -kurser

- I samband med invandrarutbildningen borde det finnas möjlighet att diskutera kvinnans ställning, jämlikhet och våld riktat mot kvinnor.
- Då en invandrarkvinna avbryter sina studier är det skäl att utreda orsakerna till beslutet. Det kan röra sig om våld i parrelationen eller krav från mannens sida att avbryta studierna.
- Det kan finnas ett förtroendeförhållande mellan klienten och läraren. Läraren har möjlighet att fråga och ge information om våld riktat mot kvinnor.
- Rekommenderat broschyrmaterial: Tasa-arvoisena Suomessa, Rakkaus on pitkämielinen, Lähestymiskielto, broschyrer om specialtjänster för invandrarkvinnor (bilaga 6).

Mottagning av flyktingar och asylsökande

- Diskussioner om kvinnors ställning, jämlikhet och människorättigheter samt våld riktat mot kvinnor.

- Aktivt ställande av frågor.
- Rekommenderat broschyrmaterial: Tasa-arvoisena Suomessa, Rakkaus on pitkämielinen, Lähestymiskielto, broschyrer om specialtjänster för invandrarkvinnor (bilaga 6).

Goda möjligheter att diskutera våld i samband med kvinnoprojekt och kvinnoklubbar

- Exempel: I en klubb för somaliska kvinnor fördes diskussioner om en kvinna i bekant-skapskretsen som lämnat hemmet på grund av våld. Ingen visste vart kvinnan tagit vägen.Handledaren styrde in diskussionerna på tjänster avsedda för våldsoffer.

Källor

- Aaltio, Sirkka Liisa (2002). Maahanmuuttajanaiset turvakotien asiakkaina. Artikel sid. 49–54: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (red.) (2002). Väkivalta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Stakes.
- Aaltio, Sirkka Liisa (2003). Raportti Espoon turvakodin toiminnasta ja asiakkaista vuonna 2002. Naisten apu Espoossa ry.
- Aho, Kati & Rämö, Sari (2003). 'Uudelleen jos kaiken alkaa voisin...' – Undersökning om skyddshemmens verksamhet i Finland. Hämeen ammattikorkeakoulu, Tavastehus. Utbildningsprogrammet för det sociala området. Lärdomsprov. Tavastehus stad / Lastensuojelun erityispalvelut. 84 s.
- Aldunate, Raquel (1999). Issues for women of non-English speaking backgrounds. Paper presented at Domestic Violence Court Assistance Conference, Magnetic Island, Australia, 18th March 1999. www.iwss.org.au/iwss_publications/alduna_3.html (31.5.2004)
- Andersen, B. & Bille-Brahe, U. (1994). After care of suicide attempters. The Odense Suicide Prevention Project. 4th European Symposium on Suicide Behaviour, Odense 1994.
- Andrew, Michele & Hartikainen, Miira (1999). Rajat ylittävä rakkaus. Skyddshemsarbetets synvinkel på livet för invandrarkvinnor som via äktenskap flyttat till Finland. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 20. Nykypaino, Helsingfors.
- Arbetsministeriet (2003). Statistiker och diagram om invandring 31.12.2002.
- Arbetsministeriet (2002). Selonteko kotouttamislain toimeenpanosta -projektet. Slutrapport. Arbetsförvaltningens publikation 316.
- Befolkningsregistercentralen (2003). Finlands invånarantal vid årsskiftet 2002–2003. [http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/BBCFB3B24D6AF904C2256F090045154A/\\$file/Asukasluku+2002-2003.xls](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/BBCFB3B24D6AF904C2256F090045154A/$file/Asukasluku+2002-2003.xls)
- Björvall, Katarina (2003). Utsatta flickor i patriarkala familjer. Seminarier i Stockholm 2003. Länsstyrelsen i Stockholms län. Tillgänglig i internet: http://www.ab.lst.se/upload/dokument/publikationer/S/ovrigt/2003/utsatta_flickor_webb.PDF
- CEDAW (2001). Sopimusvaltioiden raporttien käsittely. Finlands 3:e och 4:e rapport. Kvinnodiskrimineringskommitténs 24:e session. 15.1–2.2.2001.
- Centre for Gender Equality (2003). Service-provision and policy-making for minority women victimised by repeat perpetrators. Interim report, July 2003. The Daphne Project 2002–2003. Oslo.
- Council of Europe (2002). Recommendation REC(2002)5 of the Committee of Ministers to Member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum. Osoitteessa:

- [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/04._Violence_against_women/002_Rec\(2002\)05.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/04._Violence_against_women/002_Rec(2002)05.asp#TopOfPage) (18.8.2004)
- Crisólogo, Roxana (2000). Kolmen sepän patsaalla. Sid. 21–27: Cassandra – kertomuksia suomalaisuudesta. Kääntöpiiri, Helsingfors.
- Diarra, Habib, Tuominen, Risto ja Föhr, Jaana (1998). Ulkomaalaisten mielenterveysongelmat. Sid. 124–142. Artikkel: Tuominen, Risto (red.) (1998). Kulttuurien kohtaaminen terveydenhuollossa. WSOY, Juva.
- Dufva, Virpi (2001). Mikä lapsella hätänä? Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 25. Förbundet för mödra- och skyddshem.
- Ekholm, Tanja & Sorsa, Hanne (2003). Pahoinpitely- ja kehokarttalomake. Malms sjukhus, jourpolikliniken, arbetsgruppen mot våld.
- Eldén, Åsa (2003). Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder. Comprehensive Summaries of Uppsala dissertations from the Faculty of Social Sciences 128. Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala. Tillgänglig i internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-3519>
- Ellis, P. (1987). Postseparation woman abuse: The contribution of lawyers as “barracudas”, “advocates”, and “counsellors”. Pp. 401–410 in: International Journal of Law and Psychiatry, vol 10.
- Ewalds, Helena (red.) (2005). Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Vem angår våldet? Kommunens handbok om förebyggande av våld i par- och närrelationer. Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 2005:7.
- Finkelhor, D. & Yllö, K. (1985). Licence to rape: Sexual abuse of Wives. New York Hult, Rinehart & Winston.
- Fishwick, Nancy (1998). Issues in Providing Care for Rural Battered Women. Sid. 280–290, Campbell, J.C. (red.) (1998): Empowering Survivors of Abuse. Health Care for Battered Women and Their Children. Sage Series on Violence Against Women.
- Frieze, I.H. & Bar-Tal, D. (1997). Attribution theory: Past and present. Pp 1–21 in: Frieze, I., Bar-Tal, D. & Carroll, J.S. (eds.) New approaches to social problems. San Francisco, California: Jossey-Bass.
- Good practice guide to mitigate the effects of and eradicate violence against women (2002). España 2002. Presidencia de la Unión Europea. Tillgänglig i internet: <http://www.mtas.es/mujer/guiaing.pdf> (18.8.2004).
- Haarakangas, Tanja, Ollus, Natalia & Toikka, Sini (2000). Väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset – haaste turvakotipalveluille Suomessa. Social- och hälsovårdsministeriet. Jämställdhetspublikationer 2000:3. Edita, Helsingfors.
- Hartikainen, Miira (1999). Maahanmuuttajanaiset toistensa tukena etnisissä ryhmissä. Sid. 81–84: Auli Ojuri (red.) (1999). Kotitalossa koko maailma. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 23. Nykypaino, Helsingfors.

- Hautamäki, Jari (2002). Väkivaltatyön periaatteet ja toimintamalleja. Sid. 120–128: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Heise, Lori, Ellsberg, Mary & Gottemoeller, Megan (1999). Ending violence against women. Population Reports, Series L, No.11. Baltimore, John Hopkins University's School of Public Health, Population Information Program, December 1999.
- Heiskanen, Markku ja Piispa, Minna (1998). Usko, toivo, hakkaus, enkätundersökning om våld utövat av män mot kvinnor. Statistikcentralen, Delegationen för jämlikhetsärenden. Statistikcentralen, Oikeus 1998:12, sukupuolten tasa-arvo, SVT.
- Holloway, H.C. & Fullerton, C.S. (1994). The Psychology of Terror and its Aftermath. Pp. 31–34 in: Ursano, R.J., McCaughey, B.G. & Fullerton, C.S. (eds.), Individual and Community Responses to Trauma and Disaster. Cambridge: Cambridge University Press.
- Husso, Marita (2003). Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino, Tammerfors.
- Huttunen, Laura (2002). Pahan karttalehtiä. Maahanmuuttajat ja pahan kokemuksen paikat. Sid. 86–107: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (2002). Pahan kosketus: ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Hynninen, Tuula (1996). Itsemurhaa yrittäneen hoito terveyskeskuksessa. Itsemurhien ehkäisyprojekti 1992–96. Toimintamalleja 1/1996. Stakes.
- Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano-ohjeet (2002). Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998–2002. Social- och hälsovårdsministeriet och Stakes.
- Inrikesministeriet (2003a). Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta. Brottslighet som kommit till polisens kännedom år 2002. Polisavdelningens publikation 17/2003.
- Inrikesministeriet (2003b). Maahanmuuttajien kokemuksia rasistisista rikoksista Suomessa. Polisavdelningens publikation 13:2002.
- Jasinskaja-Lahti, Inga, Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002). Rasismi ja syrjintä Suomessa. Invandrades erfarenheter. Gaudeamus, Helsingfors.
- Justitieministeriet Oikeusministeriö (1998). Ulkomaalaisten vaimojen välitys. Arbetsgruppens betänkande 1998.
- Kailo, Kaarina (2004). Honour Related Violence and/or Shameful Femicides within Patriarchal Sex/Gender Systems. Given as part of AWARE II, Increasing Teachers Trainees' Awareness of Sexualised and Gendered Violence. International Training Course on Sexualised and Gendered Violence, 2004. Oulu University.
- Kangasniemi, Eeva (2003). Rakkaudella yli rajojen? Lumeavioliitot. Utredningar 2003:6.
- Keeler, Laura (Ed.) (2000). EU Expert Meeting on Violence Against Women 8–10 November 1999. Jyväskylä, Finland. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health 2000:13. Helsingfors.

- Kehrävuori, Kristina & Kjällman, Petra (2002). Uhrin tukeminen rikosprosessissa. Artikkel på sid. 103–112: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähi-suhdeväkivalta. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Kirkas, Tiina (2003). Naiset ja sota. Sid. 8–9. Pakolainen 1/2003. Finlands Flyktinghjälp.
- van der Kolk, B.A. (1994). Foreword. Pp. Vii–xii in: Wilson, J.P. & Lindy, J.D. (eds.), Countertransference in the Treatment of PTSD. New York: Guilford Press.
- Kvinnoforum (2003). A resource book for working against honour related violence. Stockholm. (www.kvinnoforum.se; 18.3.2004)
- Kyrkostyrelsen (2004). Kirkot sanovat ei! naisiin kohdistuvalle väkivallalle. Lutherska världsförbundet. Avdelningen för mission och utveckling. Naiset kirkossa ja yhteiskunnassa. Åtgärdsprogram för kyrkor. Helsingfors.
- Laine, Päivi (2002). Pilottiprojektikokemuksia väkivallan ehkäisytyössä. Utvärderingsdel II för projektet II. 6.2.2002. Duplikat.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka (1999). Naisiin kohdistuva väkivalta. Studia. Kirjayhtymä.
- Liebkind, Karmela (1996a). Acculturation and stress. Vietnamese refugees in Finland. Pp. 161–180 in *Journal of Cross-Cultural Psychology* 27(2).
- Liebkind, Karmela (1994a). Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Sid. 21–49: Liebkind, Karmela (red.) (1994). *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. Gaudeamus.
- Liebkind, Karmela (1994b). Ethnic identity and acculturative stress – Vietnamese refugees in Finland. *Migration* 23–24, 155–177.
- Liebkind, Karmela (1993). Self-reported ethnic identity, depression and anxiety among young Vietnamese refugees and their parents. *Journal of Refugee Studies* 6(1), 25–39.
- Liebkind, Karmela & Eränen, Liisa (2000). Valikoiva myötätunto. Sid. 68–79: Liebkind, Karmela (red.) (2000). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus.
- Liebkind, Karmela & Jasinskaja-Lahti, Inga (2000). Syrjintäkokemusten vaikutukset maahanmuuttajiin. Sid. 80–92: Liebkind, Karmela (red.) (2000). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus.
- Lohiniva-Kerkelä, Mirva (2001). Terveystieteiden ja oikeustieteiden tutkimus. Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus. Helsingfors.
- LOKK (2003). When dreams and hopes turn to nightmares. A report on violence committed by Danish men against foreign women and children. LOKK, Danish national organisation of shelters for battered women and their children. http://www.lokk.dk/Daphne/Nar_dromme_LOKK_ENG.pdf (6.4.2004)

- Lundgren, Eva, Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny, Kalliokoski, Anne-Marie (2001). Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning. Brottsoffermyndigheten & Uppsala Universitet. Åströms tryckeri, Umeå.
- Länstyrelsen i Stockholms län, Länstyrelsen i Västra Götalands län & Länstyrelsen i Skåne län (2004). Samverkan för skyddat boende. Nationell rapport (?) från länstyrelserna om skyddat boende med mera för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.
- Mahkonen, Sami (2003). Ihmiskauppa sekä asumis-, sosiaali- ja terveystalvetut. Utredning om effekterna av Palermokonventionens tilläggsprotokoll på social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde. Social- och hälsovårdsministeriet, arbetsgruppens memorandum 2003:28. Helsingfors.
- McGee, C. (2000). Childhood experiences of domestic violence. Jessica Kingsley, London.
- Monika-Naiset liitto ry (2004). Verksamhetsberättelse 2003. Monikulttuurinen Voimavarakeskus Monika.
- Mölsä, Mulki (2004). Ajat ovat muuttuneet. Utredning om attityder och föresatser i anslutning till könsstämpning av flickor och kvinnor bland invandrare i huvudstadsregionen. Kokonainen-projekti, Förbundet för mänskliga rättigheter.
- Nilsen Seland, Marie (2003). Fakta om arrangerte ekteskap og tvangsekteskap. Artikel sid. 8–10: Nilsen Seland, Marie (red.) (2003). Tvangsekteskap. Temahefte nr. 2 fra Mira-Senteret.
- Nousiainen, Virve & Perttu, Sirkka (2002). Väkiavallan traumaattiset vaikutukset. Artikel sid. 51–63: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkiavallta. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkiavallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Nurmi, Reet & Helander, Reetta (red.) (2002). Väkiavallta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkiavallta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkiavallan ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Social- och hälsovårdsministeriet & Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes. Yliopistopaino, Helsingfors.
- Nurmi, Reet (2002a). Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaa väkiavalltaa ei voida kulttuuristaa. Artikel sid. 36–48: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (red.) (2002). Väkiavallta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkiavallta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkiavallan ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Social- och hälsovårdsministeriet & Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes. Yliopistopaino, Helsingfors.
- Nurmi, Reet (2002b). Prostitution at the limits of risks. Artikel sid. 175–185: Aaltonen, Ursula, Arsalo, Ali & Sinkkonen, Minna (Eds.). Being Positive. Perspectives on HIV/AIDS in the EU's Northern Dimension and Finland's Neighbouring Areas. Stakes. Gummerus, Saarjärvi.
- Ojuri, Auli (1999). Kotitalossa koko maailma. Mixeri-invandrarprojektets erfarenheter av mödra- och skyddshem. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 23. Nykypaino, Helsingfors.

- Ollus, Natalia & Haarakangas, Tanja (2002). Väkiälyä kokeneiden maahanmuuttajanaisten auttaminen – turvakotien kokemuksista palvelujen kehittämiseen. Artikel sid. 55–69: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (red.) (2002). Väkiälyä ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkiälyä Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkiälyän ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Social- och hälsovårdsministeriet & Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovård, Stakes. Yliopistopaino, Helsingfors.
- Oranen, Mikko (red.) (2001). Perheväkiälyän varjossa. Rapport om utvecklingen av ett barncentrerat arbete. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 30. Förbundet för mödra- och skyddshem, Helsingfors.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003a). Lapset, perhe ja väkiälytyö. WSOY.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003b). Epäily, tunnistaminen, ilmitulo ja puuttuminen perheväkiälyltään. Sid. 75–87: Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003). Lapset, perhe ja väkiälytyö. WSOY.
- Paul, Rachel (1998). Shelters for battered women and the needs of immigrant women. TemaNord Migration. Nordic Council of Ministers.
- Peltonen, Irkka (2003). Lastensuojelu lasten kokeman perheväkiälyän käsittelijänä. Sid. 137–156: Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003). Lapset, perhe ja väkiälytyö. WSOY.
- Pence, E. & Paymar, M. (1993). Education groups for men who batter. The Duluth model. Springer Publishing Company. New York. Ref. Kalvo 11: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkiälyä. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkiälyän ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Pentikäinen, Merja (2002). Naiset. Artikel i boken Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja. Förbundet för mänskliga rättigheter /Edita.
- Perttu, Sirkka (2004). Naisiin kohdistuva parisuhdeväkiälyä ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvoloissa. Utredningar 2004:6. Social- och hälsovårdsministeriet. Tillgänglig även på adressen: www.stm.fi.
- Perttu, Sirkka (2002a). Väkiälyän tunnistaminen ja puheeksiottaminen. Sid. 64–83: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkiälyä. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkiälyän ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Perttu, Sirkka (2002b). Naisen selviytymisprosessi ja sen tukeminen. Sid. 84–102: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkiälyä. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkiälyän ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Perttu, Sirkka (2002c). Mitä on naisiin kohdistuva väkiälyä. Sid. 17–50: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkiälyä. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkiälyän ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Perttu, Sirkka (1999). Perheväkiälyä auttamistyössä. Handbok för yrkespersonal. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 21.

- Perttu, Sirkka, Mononen-Mikkilä, Päivi, Rauhala, Riikka & Särkkälä, Päivi (1999). Päänavaus selviytymiseen. Handbok för kvinnor som utsatts för våld. Naisten Kulttuuriyhdistys.
- Petridou, Eleni (2003). Development of a screening tool for the identification of intimate partner violence. Final report, November 2003. National and Kapoditrian University of Athens, Department of Epidemiology, Medical School, Center for Research and Prevention of Injuries. S I2.325058 (2001CVG3-315). European Commission. Tillgänglig i internet:
http://europa.eu.int/comm/health/ph_projects/2001/injury/fp_injury_2001_frep_05_en.pdf
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2000). Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Statistikcentralen & Delegationen för jämlikhetsärenden. Social- och hälsovårdsministeriet, Jämställdhetspublikationer 2000:6. Yliopistopaino, Helsingfors.
- Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri (2003). Maahanmuuttajien elinolot. Ryssars, esters, somaliers och vietnamesers liv i Finland år 2002. Elinolot 2003:1. Statistikcentralen.
- Raijas, Riitta (2000). Raiskaustrauma. Uhrin ja tekijän suhteen laadun ja trauman vakavuuden yhteys selviytymiskeinoihin. Aiheita 29/2000. Stakes.
- RAP – Raiskatun akuuttiapu (2002). Seksuaalista väkivaltaa kokeneen tutkimus ja hoito terveydenhuollon toimipisteissä. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Social- och hälsovårdsministeriet & Stakes. Nykypaino.
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Handbok för grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (red.) (2001). Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti.
- Rautava, Marie & Rissanen, Antero (1996). Kun sydämeen sattuu... Arjen kriisit ja selviytyminen. Utbildningsprogram för gruppledare på skriftskolor. Sektionen för fostran, Kyrkostyrelsen.
- Rehn, Elisabeth & Johnson-Sirleaf, Ellen (2002). Women, War and Peace. (Finskspråkig version, <http://www.unifem.fi/pdf/sotarauhanaiset.pdf>, 5/11/2003).
- Reyes, Pauliina de los (2003). Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige. Integrationsverkets skriftserie IV.
- Ruutu, Teresita (1996). Rakkautta yli rajojen – Kahden kulttuurin liitot. Artikel sid. 111–113: Huhtaniemi, Maarit (red.) (1996). Kauniit ja rohkeat filippiinat. Filippinska kvinnor hos oss och annanstans. Filippiinit-seura ry. Yliopistopaino, Helsingfors.
- Rying, Mikael (2000). Dödligt våld i Sverige 1990–1996. En deskriptiv studie. Stockholms Universitet.

- Rying, Mikael (2001). Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. BRÅ-rapport 2001:11. Brottsförebyggande rådet. DocuSys, Sollentuna. Tillgänglig i internet: http://www.bra.se/dynamaster/publication/pdf_archive/01112013583.pdf
- Räty, Minttu (2002). Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammi.
- Scheinin, Martin (1996). Mitä on syrjintä? Minoriteter och diskriminering av minoriteter i Finland Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Dahlgren, Taina, Kortteinen, Juhani, Lång, K.J., Pentikäinen, Merja ja Scheinin, Martin (red.) Förbundet för mänskliga rättigheters publikationsserie nr 4. Yliopistopaino.
- Schloper, M. & Matthews, M.W. (1965). The influence of perceived causal locus of partner's dependence on the use of interpersonal power. *Journal of personality and social psychology* 2, 609–612.
- Smedberg, Eva & Kopola, Nelli (1999). Kvinnors rättigheter. En översikt och en fallstudie. MENA-projektet, delstudie 13, 2000. UD.
- Socialstyrelsen (2002). Socialstyrelsens meddelandeblad nr 6/2002. April 2002. Tillgänglig i internet: www.sos.se
- Socialstyrelsen (2001). Våldsutsatta kvinnor. Ett utbildningsmaterial för socialtjänstens personal. Stockholm. Tillgänglig i internet: www.sos.se
- Social- och hälsovårdsministeriet (2004a). Lähi- ja perheväkivallan ehkäiseminen 2004–2007. Social- och hälsovårdsministeriets broschyrer 2004:9.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2004b). Invandrarbroschyrer. Naisten sukuelinten silpominen.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2003). PM från arbetsgruppen för utredning av behovet av lagstiftning om omskärelse av pojkar. Arbetsgruppens memorandum 2003:39. Helsingfors.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2001). Maahanmuuttajat. 27.3.2001. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/omakieli/maahan.htm> (26.1.2004)
- Stark, E. & Flitcraft, A. (1996). *Women at risk. Domestic violence and women's health*. Sage Publications.
- Stark, E. & Flitcraft, A. (1995). Killing the beast within: Woman battering and female suicidality. Pp. 43–64 in: *International Journal of Health Sciences*, vol 25 no 1.
- Statistikcentralen (2004a). Befolkningen enligt språk, ålder och kön landskapsvis 31.12.2003. StatFin. (22.4.2004).
- Statistikcentralen (2004b). Befolkningen enligt språk, ålder och kön landskapsvis 31.12.2003. Befolkningsstruktur och befolkningsändringar kommunvis 2003. Väestö 2004:4.
- Statistikcentralen (2004c). Kuolemansyyt. Dödade till följd av våld enligt gärningsman 1996–2003. StatFin. (11.11.2004).

- Statistikcentralen (2003). Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2002. SVT. Väestö 2003:8. Statistikcentralen. Helsingfors.
- Suomen World Vision (2004). Naisten sukuelinten silpominen. Internetsidor: <http://www.worldvision.fi/fgm> (28/5/2004; 27.9.2004).
- Sveins, Petteri (2004). Näin on aina ollut ja tulee myös olemaan? Artikel sid. 17–19: Aikio, Annukka & Ravan, Ragnhild (red.) (2004). Kaamospuhetta. Naisiin kohdistuva väkivalta maailmanlaajuisesti sekä erityisesti paikallista kulttuuritaustaa vasten.
- Taskinen, Sirpa (red.) (2003). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Sakkunniggruppens rekommendationer till social- och hälsovårdens personal. Handböcker 55. Stakes, Helsingfors.
- Tiilikainen, Marja (red.) (2004). Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa. Sakkunniggruppens rekommendationer till social- och hälsovårdens personal. Förbundet för mänskliga rättigheter. KokoNainen-projektet, Helsingfors.
- Tiilikainen, Marja (2003). Arjen islam. Somalikvinnors liv i Finland. Vastapaino.
- Udlændingstyrelsen (2004). Termination of residence permit. (<http://www.udlst.dk/english/Family+Reunification/termination.htm> 25.5.2004)
- Utlänningsverket (2003). Asylbeslut 1.1–31.12.2002. http://www.uvi.fi/doc/tilastot/tpp_02.pdf (27.1.2004)
- UNHCR (2003). Sexual and gender-based violence against refugees, returnees and internally displaced persons. Guidelines for prevention and response. United Nations High Commissioner for Refugees. Tillgänglig i internet: <http://www.unhcr.org>
- Unicef (2004). Press release 18.6.2004. http://www.unicef.org/media/media_21829.html (10.11.2004)
- Usko, toivo, apu (2003). Serviceenkät riktad till Södra Finlands län 2002. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti, Uudenmaan alueellinen asiantuntijaverkosto. Hakapaino, Helsingfors.
- WAVE, Women against violence Europe (2000). Sensitisation and training of professionals on violence against women. Vienna. (Ref. Perttu 2002a, 65–67).
- Wilson, J.P. & Lindy, J.D. (1994). Empathic Strain and Countertransference. Pp. 5–30 in: Wilson, J.P. & Lindy, J.D. (eds.). Countertransference in the treatment of PTSD. New York: The Guilford Press.

BILAGOR

Bilaga 1. Intervjuer

Tabell a. De intervjuade arbetstagarnas antal, kön och invandrarbakgrund enligt bransch

	antal intervjupersoner	antal personer	kvinnor	män	personer med invandrarbakgrund
sociala området	8	9	7	2	2
hälsovården	3	4	4	0	0
organisation	6	6	6	0	2
totalt	17	19	17	2	4

Alla temaintervjuer utom två bandades, littererades och kodades enligt frågor och teman. Materialet indelades i klasserna social-, hälsovårds- och organisationsarbetare. Intervjumaterialet har använts som bakgrundsmaterial till handboken. Texten innehåller hänvisningar till intervjuerna och syftet är att säkerställa anonymitet. Vid hänvisningar till intervjuer har intervjupersonens bransch angivits i förkortad form som *social*, *hälso* och *organisation*.

Bilaga 2. Invandrarkvinnor i Finland

I slutet av år 2002 fanns det ca 103 000 fast boende utlänningar i Finland, dvs. 2 procent av befolkningen. Beaktas invandrare som fått finskt medborgarskap är andelen invånare med invandrarbakgrund ca 2,4 procent. (Arbetsministeriet 2003; Befolkningsregistercentralen 2003.)

Olika statistiker ger olika uppgifter om antalet invandrarkvinnor. Antalet kvinnor som fötts i ett annat land var vid årets slut ca 80 000, antalet kvinnor med annat än finskt medborgarskap var då 45 000. Antalet kvinnor som talade annat språk än finska, svenska eller samiska var ca 62 000. På basis av uppgifter om språkminoriteter utgjordes den största kvinnogruppen av ryska, estniska och somaliska kvinnor. (Statistikcentralen 2004).

Av utländska medborgare som vistas en längre tid i landet krävs uppehållstillstånd. Största delen av invandrarna kommer till landet via fyra olika system: i egenskap av flykting eller asylsökande, via äktenskap, som återflyttare samt för arbete i Finland.

(1) Flyktingar och asylsökande

I slutet av år 2001 uppgick antalet personer som kommit till Finland som flyktingar enligt beräkningar till ca 24 000, siffran inkluderar barn som fötts i Finland (Pohjanpää m.fl. 2003, 16). Åren 1995–2002 var antalet kvotflyktingar som kommit till landet något under 5 000, t.ex. år 2003 var kvoten 750.¹ Största antalet flyktingar har kommit från Somalia, det tidigare Jugoslavien och Bosnien-Herzegovina, Irak, Iran och Vietnam (Social- och hälsovårdsministeriet 2001). Årligen ansöker ca 2 000–3 000 personer om asyl i Finland. År 2002 var antalet sökande 3 443. Samma år gavs 591 positiva beslut till asylsökande representerande 49 olika medborgarskap, det egentliga antalet beslut om asyl var 14. (Utlänningsverket 2003.)

(2) Återflyttare

Ca 25 000 ingermanfinländare som bott i det forna Sovjetunionen har kommit till Finland som s.k. återflyttare.

(3) Till Finland inflyttade via äktenskap eller annat familjeband

Varje år beviljas på vissa villkor ca 2 000–3 000 uppehållstillstånd på basis av familjeband, närmast till medlemmar i kärnfamilj. Kvinnor som flyttar till Finland på grund av äktenskap med en finländsk man kommer oftast från Ryssland, Estland och Thailand. Maken till finländska kvinnor i mångkulturella äktenskap kommer oftast från USA, Turkiet, Storbritannien eller Sverige. En del av invandrarkvinnorna gifter sig i Finland med en invandrarman från samma land som redan tidigare flyttat till Finland. (Arbetsministeriet 2003; Rätty 2002, 31; Statistikcentralen 2003.) På basis av familjeband är det möjligt att bevilja uppehållstillstånd även för barn under 18 år samt till personer som lever i samboförhållande.

(4) Inflyttning till landet för arbete

Personer som flyttar till Finland för arbete söker uppehållstillstånd i förväg på arbetskraftspolitiska grunder. T.ex. år 2000 beviljades ca 15 000 tillstånd. (Arbetsministeriet 2002, 4.)

---

¹ http://www.maailmanpakolaistilanne.net/ps_kiintiopakolaiset.html (26.1.2004)

(5) Utländska studerande

Personer som kommer till Finland för att studera behöver ett uppehållstillstånd och tillräckliga medel för studierna.

Tabell b. Språkminoriteter med över 500 kvinnor i Finland 31.12.2003 (Statistikcentralen 2004)

språk	antal kvinnor
ryska	21679
estniska	7194
somaliska	3693
engelska	2844
albanska	2097
arabiska	2043
vietnamesiska	2032
kinesiska	1935
kurdiska	1931
thailändska	1901
tyska	1408
spanska	1131
turkiska	902
polska	698
persiska	686
serbokroatiska	651
franska	622
ungerska	556
tagalog, filippino	533
bosniska	504

Tabell c. Medborgarskap hos utländska kvinnor som ingått äktenskap med finländsk man år 2002 och åren 1991–2002 (Statistikcentralen 2003)

kvinnans medborgarskap	ingångna äktenskap år 2002	ingångna äktenskap åren 1991–2002
Ryssland	467	4854
Estland	201	2219
Thailand	164	1321
Sverige	43	515
USA	29	432
Filippinerna	25	354
forna Sovjetunionen	4	1157
övriga	664	4600
totalt	1593	15452

Bilaga 3. Uppgifter om medborgarskap hos våldsutsatta kvinnor med invandrarbakgrund i Finland

Nuvarande eller tidigare medborgarskap hos invandrarkvinnor som utsatts för våld enligt skyddshemmen år 1998 och enligt polisens uppgifter år 2002².

1. Afganistan **	32. Kuwait **
2. Albanien *	33. Lettland *
3. Australien **	34. Libanon *, **
4. Bangladesh **	35. Litauen **
5. Bosnien *	36. Marocko *, **
6. Bosnien-Herzegovina **	37. Mauritius *
7. Brasilien **	38. Nigeria *
8. Britannien **	39. Norge **
9. Bulgarien *, **	40. Pers. från det forna Jugoslavien*
10. Ecuador *	41. Peru *
11. England *	42. Polen **
12. Estland *, **	43. Rumänien *, **
13. Etiopien *, **	44. Ryssland *, **
14. Filippinerna *, **	45. Serbien *
15. Frankrike *, **	46. Somalien *, **
16. Gambien *	47. Sovjetunionen **
17. Indien *, **	48. Spanien *
18. Indonesien *, **	49. Sudan **
19. Irak *, **	50. Sverige *, **
20. Iran *, **	51. Syrien **
21. Israel **	52. Thailand *, **
22. Italien **	53. Turkiet *, **
23. Japan *	54. Tyskland *, **
24. Jugoslavien **	55. Ukraina **
25. Kamerun **	56. Ungern *, **
26. Kanada **	57. USA **
27. Kazakstan **	58. Vietnam *, **
28. Kenya **	59. Vitryssland **
29. Kina *	60. Zaire *, **
30. Kongo **	61. Österrike **
31. Kongo-Kinshasa **	

---

² * Medborgarskap hos boende i skyddshem år 1998 (Haarakangas m.fl. 2000)

** Invandrarkvinnors nuvarande/tidigare medborgarskap enligt uppgifter som polisen fått i anslutning till sexualbrott och våldsbrott i närrelationer år 2002 (Inrikesministeriet 2003a)

Bilaga 4. Central lagstiftning

Finlands grundlag 1999, särskilt 2 kapitlet 6 § om jämställdhet samt 7 § om rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet.

Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män 1986

Lagen om likabehandling 2004

Äktenskapslagen 1987

4 kapitlet 15 § om vigsel

6 kapitlet om samlevnadens upphörande och äktenskapsskillnad

V delen av stadgandena som hör till den internationella privaträttens område, 2 kapitlet om erkännande av utländskt äktenskap

Barnskyddslagen 1983, särskilt 8 kapitlet, 40 § om anmälningsskyldighet

Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt 1983

Strafflagen, särskilt kapitlen

20 om sexualbrott

21 om brott mot liv och hälsa

25 om brott mot frihet, särskilt 3 § och 3 a § om människohandel och dess straffbarhet (i kraft fr.o.m. 1.8.2004)

Lagen om besöksförbud 1998,

särskilt besöksförbud inom familjen som trädde i kraft fr.o.m. 1.1.2005

Lagen om rättegång i brottmål, särskilt

2 kapitlet om biträdande av målsägande för brottsoffer som i enlighet med strafflagens kapitel 20, 21 och 25 har rätt till rättegångsbiträde (i kraft fr.o.m. 1.8.2004)

Lagen om skydd i arbete

särskilt 5 kapitlet 27 § om risk för våld och 28 § om trakasserier

Förvaltningslagen 2003 (i kraft fr.o.m. 1.1.2004)

särskilt 2 kapitlet 8 § om rådgivning samt

5 kapitlet 26 § om tolkning och översättning, och

11 kapitlet 65 § om jäv för tolkar och översättare

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 2000,

särskilt 3 kapitlet om sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter.

Utlänningslagen 2004, särskilt

4 kapitlet om vistelse

6 kapitlet om internationellt skydd samt

9 kapitlet om avlägsnande ur landet

Medborgarskapslagen 2003

särskilt 3 kapitlet om ansökan om finskt medborgarskap

*Förordningen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande
1999*

Källa: FINLEX

Bilaga 5. Kontaktuppgifter till specialtjänster

Hjälp till våldsutsatta invandrarkvinnor

Skyddshem

- Kontaktuppgifter, se www.turvakoti.net

Monikulttuurinen Voimavarakeskus MONIKA, mångkulturellt resurscentrum

- Hjälp och råd till våldsutsatta invandrarkvinnor, arbetstagare tillhörande olika etniska grupper och stödpersoner i huvudstadsregionen
- Riksomfattande telefonjour 09-6922 304 (*finska, estniska, ryska, engelska*)
- Jourtider www.monikanaiset.fi

MoNaTuki, Monikulttuurinen naisten tuki, mångkulturellt stöd för kvinnor

- Hjälp och råd till våldsutsatta invandrarkvinnor, arbetstagare tillhörande olika etniska grupper och stödpersoner i östra Helsingfors
- Telefonjour 09-2243 0250 (*finska, estniska, ryska*)
- Jourtider www.monikanaiset.fi

Mixeri-työ

- Specialtjänst för våldsutsatta invandrarkvinnor erbjuden av huvudstadens skyddshem, arbetstagare tillhörande olika etniska grupper
- Tfn 050-591 4650

Mona-koti, skyddsbostad

- Skyddsbostad för våldsutsatta invandrarkvinnor
- Tfn 045-6396 276 (kl. 9–16.00)

Nationella Kvinnolinjen i Finland rf

- Riksomfattande rådgivningstelefon för våldsutsatta kvinnor och flickor på *finska, svenska, ryska och estniska*
- Telefonnummer och jourtider, se www.naistenlinja.com

Brottsofferjour

- Rådgivning och stöd för personer som blivit utsatta för brott eller försök till brott, även stödpersoner
- Riksomfattande hjälpande telefon 0203-16116 och juristtelefon 0203-16117; distriktsbyråer
- www.rikosuhripaivystys.fi

Våldtäktskriscentralen Tukinainen

- Riksomfattande telefonrådgivning och -stöd för kvinnor som utsatts för sexuellt våld, krismöten och -grupper, hjälp till närstående (*finska, svenska, engelska*)
- Avgiftsfri krisjour, tfn 0800 – 97899; Avgiftsfri juristjour, tfn 0800 – 97895
- Jourtider och andra tjänster, se www.tukinainen.fi

Specialtjänster för våldsutövare

www.turvakoti.net, 'Mistä apua väkivallan tekijälle?'

Övriga specialtjänster

Helsingfors SOS-center (tid. Kriscentralen för utlänningar)

- Tjänster: Tjänster på olika språk, även tolkservice
- Kristelefon (09) 4135 0500, kontor (09) 4135 0510

Rehabiliteringscentralen för torterade

- Poliklinik med verksamhet på specialsjukvårdsnivå; bedömer, vårdar och rehabiliterar flyktingar som i sina hemländer traumatiserats av tortyr samt deras anhöriga. Verksamheten är riksomfattande, det kliniska arbetet är koncentrerat till södra Finland. Tjänster på olika språk, även tolkservice.
- Fungerar som ett riksomfattande kunskapscenter för andra organisationer som behandlar tortyroffer. Centret ger utbildning, konsultation och arbetshandledning åt yrkespersoner inom social- och hälsovården, myndigheter samt frivillig- och medborgarorganisationer.
- Tfn (09) 7750 4584, vardagar kl. 8.30–15.00
- www.hdl.fi/maahanmuuttajat/kidutettujen_kunt.htm

Hemträdet

- Befolkningsförbundets service för invandrarfamiljer
- www.vaestoliitto.fi

Flyktingrådgivningsbyrån

- Rättshjälp för asylsökande, flyktingar och andra utlänningar i ärenden som gäller ansökan om asyl och uppehållstillstånd, riksomfattande service
- Helsingfors 09-2519 000; Kouvola 05-371 31111; Uleåborg 08-5578 031; Vasa 06-3127 188
- www.pakolaisneuvonta.fi

Bilaga 6. Litteratur och broschyrer

För våldsoffer

Perttu, Sirkka, Mononen-Mikkilä, Päivi, Rauhala, Riikka & Särkkälä, Päivi (1999). *Päänavaus selviytymiseen. Väkivaltaa kokeneiden naisten käsikirja*. Naisten Kulttuuriyhdistys.

- Handboken kan skrivas ut på *finska, svenska, estniska, ryska och kurdiska* från internet:
www.stakes.fi/sexviolence/exp (se även www.naistenlinja.com)
- Böcker på estniska och ryska kan hämtas gratis på social- och hälsovårdsministeriets *ansvarssektor för jämställdhet*

Broschyrer:

Rakkaus on pitkämielinen

- En flerspråkig broschyr om våld mot kvinnor
- Kan skrivas ut på adressen: www.stakes.fi/sexviolence/exp

Broschyr om besöksförbud

- Broschyren informerar om besöksförbud (gamla lagen) och kan skrivas ut på flera språk på adressen:
http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/07_aineistot_kirjasto/02_aineisto_maahanmuuttajille/index.jsp
- Från början av år 2005 är det möjligt att ansöka om besöksförbud även för person som bor i samma hushåll
<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/8A1C2863FC0354CCCC2256F6D003D0F62> (broschyren finns på finska, svenska och engelska)

Jos joudut rikoksen uhriksi

- Broschyren kan skrivas ut på flera språk på adressen: www.om.fi
(www.om.fi/18400.htm)

Opas lähisuhdeväkivallan rikosasioiden sovittelua mieltivälle

- Handboken kan beställas från Förbundet för mödra- och skyddshem
- Boken kan även skrivas ut från internet: www.ensijaturvakotienliitto.fi

Skyddshemmens och service med låg tröskel-projektets broschyrer

- Kontaktuppgifter i bilaga 5

Kaapatut lapset ry:s råd till föräldrar (på finska, svenska och engelska)

- www.om.fi/18031.htm

För förebyggande arbete

Tasa-arvoisena Suomessa (arbetsministeriet, flera språk)

- Beställningar Edita, tfn 020 450 011
- Broschyren kan skrivas ut på flera språk på adressen: www.mol.fi/migration

Lagen om likabehandling – verktygsback mot diskriminering (SEIS – Finland framåt utan diskriminering-projektet & arbetsministeriet; se www.join.fi/seis)

Arbetsministeriets broschyrer för invandrare

- Kataloger och utskrivning: www.mol.fi/migration 'Maahanmuuttoaineistot ja -kirjasto'

Broschyren om specialtjänster

Litteratur för yrkespersoner

Allmänt våldsförebyggande arbete

- Ewalds, Helena (red.) (2005). Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Vem angår våldet? Kommunens handbok om förebyggande av våld i par- och närrelationer. Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 2005:7.
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (2002). Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Handbok om grund- och fortbildning. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Stakes.
- Perttu, Sirkka och Söderholm, Anna-Lisa (1998). Väkivaltaa kokeneiden auttaminen. Handbok för yrkespersonal. Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 1998:1. Tillgänglig på internet på adressen: www.kaapeli.fi/~parviain/ansa.
- Lehtonen, Anja och Perttu, Sirkka (1999). Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä.
- Perttu, Sirkka (1999). Perheväkivalta auttamistyössä. Förbundet för mödra- och skyddshem.
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (red.) (2001). Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti.

Våld riktat mot invandrarkvinnor

- Nurmi, Reet & Helander, Reetta (red.) (2002). Väkivalta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke (1998–2002). Social- och hälsovårdsministeriet & Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovård Stakes. Yliopistopaino, Helsingfors.
- Haarakangas, Tanja, Ollus, Natalia & Toikka, Sini (2000). Väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset – haaste turvakotipalveluille Suomessa. Social- och hälsovårdsministeriet. Jämställdhetspublikationer 2000:3. Edita, Helsingfors.
- Ojuri, Auli (red.) (1999). Kotitalossa koko maailma. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 23. Nykypaino, Helsingfors.

- Andrew, Michele & Hartikainen, Miira (1999). Rajat ylittävä rakkaus. Skyddshemsarbetets synvinkel på livet för invandrarkvinnor som ingått äktenskap i Finland. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 20. Nykypaino, Helsingfors.

Hjälp till barn som utsatts för våld

- Taskinen, Sirpa (red.) (2003). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Arbetsgruppens rekommendationer till social- och hälsovårdens personal. Handböcker 55. Stakes, Helsingfors.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (red.) (2003). Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY, Borgå.
- Oranen, Mikko (red.) (2001). Perheväkivallan varjossa. Rapport om utvecklingen av ett barncentrerat arbete. Publikation från Förbundet för mödra- och skyddshem 30. Förbundet för mödra- och skyddshem, Helsingfors.
- Holmberg, Tiina (2000). Lapset ja perheväkivalta. Lasten Keskus.
- Laiho, Saara (2000). Urhea Pikku-Nalle. Lasten Keskus.

Arbete med våldsbenägna män

- Hautamäki, Jari (2001). Esimerkkejä suomalaisesta miehiin kohdistuvasta väkivaltatyöstä. Sid. 43–60: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (red.) (2001). Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti.
- Huhtalo, Pekka m.fl. (2003). Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Föreningen för mental hälsa i Finland, Kotona turvassa-projektet. SMS-Tuotanto. Dark, Vanda.

Könsstympling av flickor och förebyggande arbete

- Tiilikainen, Marja (red.) (2004). Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa. Arbetsgruppens rekommendationer till social- och hälsovårdens personal. Förbundet för mänskliga rättigheter. KokoNainen-projektet, Helsingfors. Tillgänglig via internet: www.ihmisoikeusliitto.fi
- KokoNainen-film. Förbundet för mänskliga rättigheter och Dream Catcher. Förfrågningar: info@ihmisoikeusliitto.fi
- Naisten sukuelinten silpominen, broschyr (finska, svenska, engelska, somaliska) www.stm.fi > Julkaisut > Maahanmuuttajaesitteet
- Finlands World Visions internet-sidor Naisten sukuelinten silpominen: www.worldvision.fi/fgm

- 2005: 1   Palveluseteli. Käyttöopas kotipalveluun.
ISBN 952-00-1622-8 (nid.)
ISBN 952-00-1623-6 (PDF)
- 2   Servicesedeln. Användarinstruktioner för hemservice.
ISBN 952-00-1624-4 (inh.)
ISBN 952-00-1625-2 (PDF)
- 3   Merimiehen lääkärintarkastusohjeet.
ISBN 952-00-1638-4 (nid.)
ISBN 952-00-1639-2 (PDF)
- 4   Anvisningar för läkarundersökning av sjöman.
ISBN 952-00-1640-6 (inh.)
ISBN 952-00-1641-4 (PDF)
- 5   Yhtenäiset kiirettömän hoidon perusteet.
ISBN 952-00-1654-6 (nid.)
ISBN 952-00-1655-4 (PDF)
- 6   Enhetliga grunder för icke-brådskande vård.
ISBN 952-00-1656-2 (inh.)
ISBN 952-00-1657-0 (PDF)
- 7   Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Vem angår våldet? Kommunens handbok om förebyggande av våld i par- och närrelationer. Toim. Helena Ewalds.
ISBN 952-00-1658-9 (nid.)
ISBN 952-00-1659-7 (PDF)
- 8   Kiireellinen sosiaalipalvelu. Sosiaalipäivystyksen järjestäminen.
ISBN 952-00-1668-6 (nid.)
ISBN 952-00-1669-4 (PDF)
- 9   Brådskande socialtjänster. Organisering av socialjour.
ISBN 952-00-1670-8 (inh.)
ISBN 952-00-1671-6 (PDF)
- 10   HTP-arvot 2005.
ISBN 952-00-1672-4 (nid.)
ISBN 952-00-1673-2 (PDF)
- 11   HTP-värden 2005.
ISBN 952-00-1674-0 (inh.)
ISBN 952-00-1675-9 (PDF)
- 12   Barnrådgivningen som stöd för barnfamiljer. Handbok för personalen.
ISBN 952-00-1713-5 (inh.)
ISBN 952-00-1714-3 (PDF)

- 13 Turvallisuussuunnitteluopas sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille.
ISBN 952-00-1727-5 (nid.)
ISBN 952-00-1728-3 (PDF)
- 14 Handbok i säkerhetsplanering för verksamhetsenheter inom social- och hälsovården.
ISBN 952-00-1729-1 (inh.)
ISBN 952-00-1730-5 (PDF)
- 15 Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveystalans auttamistyöhön.
ISBN 952-00-1742-9 (nid.)
ISBN 952-00-1743-7 (PDF)
- 16 Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Invandrarkvinnor och våld. Handbok för personalen inom social- och hälsovården.
ISBN 952-00-1744-5 (inh.)
ISBN 952-00-1745-3 (PDF)